



# MUREN AF TILLID

Far, mor & børn i Kriminalforsorgens Familiehus



Kandidatspeciale af Nanna Koch Hansen  
Institut for Medier, Erkendelse & Formidling  
Vejleder: Gerd Christensen

Afleveret 1/5 2011

# INDHOLDSFORTEGNELSE

PRÆLUDIUM: FORÆLDRE I FÆNGSEL.....	1
<b>INDLEDENDE MANØVRER.....</b>	<b>2</b>
FOKUSERING.....	3
TEORETISK OPTIK.....	6
Poststrukturalisme - som kritisk strategi.....	6
Tilblivelser.....	7
Optikkens udfordringer.....	9
METODISKE OVERVEJELSER.....	10
Deltagende observation.....	10
Interviews.....	13
Dokumentmateriale.....	14
Samlet empirisk materiale.....	15
ANALYSESTRATEGI.....	17
Etplansanalyser & praksis som teoretisk ikke-modsætning.....	17
Forskelle, forventninger & forstyrrelser.....	19
Det skrivende 'jeg' & bruddet med en lineær fremstillingsform.....	20
ETISKE OVERVEJELSER.....	22
Fokus på de professionelle.....	22
Informeret samtykke, fortrolighed & konsekvenser - under pres.....	23
Forståelser, misforståelser & andre forståelser.....	25
<b>ANALYTISKE BEVÆGELSER.....</b>	<b>27</b>
INTERLUDIUM: DET HÅRDE & DET BLØDE.....	28
PÅ BESØG I FAMILIEHUSET.....	29
Rammerne.....	29
Befolkningen.....	30
Tilbudet.....	31
Tilgangen.....	33
ORDETS MAGT.....	35
(Larmende) tavshed.....	35
Perspektiver & sandheder.....	37
Ordet skaber, hvad det nævner.....	39
INTERLUDIUM: BØRNS RETTIGHEDER.....	41
FAMILIELIV UNDER PRES.....	42
Den vanskelige livssituation & grader af tvang.....	42
Kaos & desillusion.....	45
Forældreressourcer.....	46
MUREN AF TILLID.....	50
(Påtvungen) utvungenhed.....	50
Den positive version.....	53
Tillid & fortrolighed.....	54
ANSVARLIGGØRELSE.....	58
Passende relationer.....	58
Oplysningsprojekt.....	59
Ansvarliggørelsesteknikker.....	62

INGEN ER PERFEKT.....	65
Den gode (nok) familie.....	65
Samtale, refleksion & bekendelse.....	66
Forandring & udvikling.....	69
KONSTRUKTIVISMENS UDFORDRINGER.....	71
Potentiel handlingslammelse, norm-lede & forandring som mål.....	71
Midlertidige suspenderinger: Social arv & barnets tarv.....	72
En poststrukturalists bekendelser.....	73
<b>AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER.....</b>	<b>75</b>
KONKLUSION.....	76
POSTLUDIUM: EN DRÅBE I HAVET.....	77
LITTERATUR.....	78
BILAG 1: ABSTRACT.....	82
BILAG 2: SAMARBEJDSAFTALE.....	83
BILAG 3: INTERVIEWGUIDE.....	84
BILAG 4: SAMLET EMPIRISK MATERIALE.....	87

## PRÆLUDIUM FORÆLDRE I FÆNGSEL

Gennem de senere år er en debat blusset op - nationalt som internationalt - omkring den situation børn sættes i, når deres forældre fængsles. På verdensplan er det uvist hvor mange børn, der har forældre i fængsel og i den forstand indirekte rammes af fængselsstraf. Men alene i Danmark - som i den sammenhæng udgør et forsvindende lille land med et lavt antal indsatte per indbygger - skønnes det, at der konstant er over firetusind børn af fængslede (Christie 2004: 78; Smith & Jacobsen 2010). På trods af at de berørte familiers livssituationer på mange måder må formodes at være ganske forskelligartede - og at det næppe er alle børn, der har haft en nær relation til den fængslede forælder inden fængslingen - synes både forskning på området, mediedækningen heraf og fængselsvæsnets initiativer i bl.a. en række europæiske lande at 'spå' en form for fælles skæbne, som står klar til at 'gribe' børn i forbindelse med forældrefængsling:

Fængsling generelt - og måske fængsling af forældre i særdeleshed - udgør et så tabuiseret emne, at mange forældre ikke ved, hvad de skal fortælle hverken børnene eller omgivelserne (Det Kriminalpræventive Råd 2005). Mange forældre vælger i denne situation enten at (forsøge at) hemmeligholde fængslingen over for børnene eller bede børnene hemmeligholde den over for omgivelserne (Smith & Jacobsen 2010: 52). Mange børn af fængslede må hermed leve med hemmelighedskræmmeri og 'halve sandheder' samt følelser af ensomhed, uvished, savn, skyld og skam - en situation, der beskrives som potentielt traumatiserende (Ibid.: 46-55). Børn af fængslede kan således udvise reaktioner, som er meget lig dem, børn kan have i forbindelse med forældres skilsmisse, alvorlige sygdom eller død (Det Kriminalpræventive Råd 2005: 3). Statistisk set er fængslede børn desuden bærere af en 'social arv', der tredobler deres risiko for selv at havne i fængsel senere i livet (Ibid.). Straffen rammer altså uskyldige i den forstand, at fængslingen af en forælder kan få store omkostninger for børns dagligdag, trivsel og fremtid (Smith & Jacobsen 2010: 9). Mange børn mister helt eller delvist kontakten til den fængslede forælder i forbindelse med fængslingen - og sådanne brudte forbindelser mellem fængselsverden og livet 'udenfor' øger tillige den fængslede forælders risiko for tilbagefald til kriminalitet (recidiv) efter løsladelsen (Ibid.: 181).

Alligevel er fortællingen om fængslede forældre og deres børn mere end blot en trist historie: Den forsyner tillige diverse myndigheder med et bud på, hvordan disse 'negative mønstre' - i form af socialt arvet kriminalitet og recidiv - kan brydes gennem et øget fokus på problematikken og etableringen af bedre vilkår for, at familiemedlemmer kan bevare kontakten under afsoning (Christensen 1999: 3; Det Kriminalpræventive råd 2005: 2). På trods af at en række konflikter synes at knytte sig hertil - bl.a. i forbindelse med ansvarsfordelingen mellem forældre og stat og i forhold til vægtningen af barnets tarv over for hensyn til samfundets sikkerhed, opklaringen af forbrydelser samt befolkningens 'retsfølelse' - er en række nye tiltag spiret frem i løbet af de senere år (Smith & Jacobsen 2010: 34-35, 228). Inden for den danske Kriminalforsorg bl.a. i form af forbedrede besøgsforhold, oplysning/uddannelse af pårørende, indsatte og personale og - som det nok mest 'nytænkende' tiltag - Kriminalforsorgens 'Familiehus' ved Pension Engelsborg, hvor dømte siden 2005 har fået mulighed for at bo sammen med deres børn og eventuelle partner og indgå i familiebehandling under afsoningen.

# INDLEDENDE MANØVRER

*"Man kan forestille sig, at man sidder i et tog, der kører med stor fart. Landskabet suser forbi uden for vinduet. Det er vanskeligt at opfatte, hvad man ser - hvis man bestemmer sig for at fæstne blikket på noget i landskabet, overser man samtidig en hel masse andet, som blot flimrer forbi i en konturløs fartstribe. [...] At se er under sådanne omstændigheder til syvende og sidste at overse (ofte mere end blot en lille smule)."*

(Dencik 1999: 40)

## FOKUSERING

I sommeren 2010 blev jeg af Direktoratet for Kriminalforsorgen opfordret til at skrive speciale om Familiehuset ved Pension Engelsborg - et ungt og nyskabende projekt inden for den danske Kriminalforsorg, der løbende påkalder sig opmærksomhed såvel nationalt som internationalt. Fra Direktoratet for Kriminalforsorgens side efterspurgte man et nærmere kendskab til indsatsen ud fra en pædagogisk vinkel.<sup>1</sup> Forespørgslen faldt i forlængelse af et tidligere praktikophold på Straffuldbyrdelseskontoret i Direktoratet for Kriminalforsorgen, hvor jeg netop beskæftigede mig med vilkårene for fængslede forældre og deres børn. I den sammenhæng havde jeg bl.a. aflagt en række af Kriminalforsorgens institutioner et besøg; herunder Familiehuset ved Pension Engelsborg.

Allerede under dette første besøg var min nysgerrighed blevet vakt - dels i kraft af en bredere interesse for alternative afsoningsformer og dels foranlediget af en teoretisk optagethed af socialkonstruktionistiske, narrative og anerkendende tilgange, der ifølge personalet netop 'informerer' arbejdet i Familiehuset.<sup>2</sup> Som specialestuderende i pædagogik forekom det mig desuden interessant, at 'forældreskab' - noget som sædvanligvis forventes at komme relativt 'naturligt' til folk, når de får et barn - på grund af en vanskelig social og praktisk situation, i Familiehuset skal oparbejdes eller bearbejdes professionelt. Familiehuset giver nemlig ikke blot mulighed for, at familier rent praktisk kan leve sammen under afsoningen, men stiller som en betingelse for opholdet, at de berørte familier ønsker at indgå i et 'forandringssskabende forløb' (Pension Engelsborg 2010).

Jeg blev nysgerrig i forhold til, hvad en sådan forandring indebærer samt hvilke normer, der gennemsyrrer forandringsarbejdet - f.eks. i form af forestillinger omkring kriminalitet, social arv, ansvarlighed, børns behov og 'det gode familieliv'. Med afsæt i en poststrukturalistisk informeret optik, vil jeg i dette speciale beskæftige mig med følgende spørgsmål:

**Hvordan produceres forældreskab  
i Kriminalforsorgens Familiehus ved Pension Engelsborg?**

---

<sup>1</sup> Ud over denne meget overordnede ramme, har jeg haft frie tøjler til at udforme mit eget projekt. Se vedlagte samarbejdsaftale (bilag 2).

<sup>2</sup> Hvad der nærmere bestemt ligger i disse teoretiske forståelser, og hvilken betydning et sådant udgangspunkt får for arbejdet i Familiehuset - samt hvordan personalets udfordringer til en vis grad ligner mine egne udfordringer af mere videnskabsteoretisk karakter - skal jeg komme nærmere ind på i det følgende.

Blikket rettes hermed mod den ramme, Familiehuset lægger op til, at beboerne kan forandre sig inden for - samt hvilke mulige retninger, der udstikkes for en sådan forandring: Dvs. hvilke former for forældreskab, der henholdsvis hæmmes og fremmes i Familiehuset. Hermed fokuseres der med specialet ikke snævert på Familiehusets beboere, men derimod på de måder, hvorpå beboerne gennem et ophold i Familiehuset tilbydes at 'gøre familie' for en kortere eller en længere periode. Formålet med specialet er således ikke at sige noget om hvilke dele af Familiehusets praksis, der henholdsvis 'virker' eller 'ikke virker', men snarere hvad det er for rammer, Familiehusets beboere bliver tilbudt at virke indenfor.

Med en sådan erkendelsesinteresse mener jeg, at specialet udfylder et 'fagligt hul' i en debat omkring fængslede forældre og deres børn, der typisk fordeler sig mellem offerhistorier og kritikker af de vilkår Kriminalforsorgen, med sine rumlige indretninger samt reglementer på området, stiller til rådighed for de berørte familier. Mere sjældent retter opmærksomheden sig i denne sammenhæng systematisk mod mellem menneskelige aspekter som f.eks. mødet mellem ansatte og indsatte.

Med projektets ambition omkring - med pædagogikken i søgelyset - at skabe ny viden omkring Familiehuset, har det været nødvendigt at producere mit eget empiriske materiale.<sup>3</sup> Jeg vil således forholde mig til spørgsmålet om forældreskabsproduktion gennem analyser af et empirisk materiale, som er skabt gennem deltagerobservation i Familiehuset, interviews med personalegruppen og indsamling af relevante dokumenter i løbet af efteråret og vinteren 2010. Gennem denne empiriproduktionsproces har jeg fået en række konkrete billeder på Familiehusets hverdag samt skabt et materiale, der giver anledning til at beskæftige sig med Familiehusets målsætninger, arbejdsmetoder, menneskesyn, problembeskrivelser, udviklings- og læringsforståelser ect.

Selvom jeg med dette speciale ikke tilstræber at fælde 'dom' over Familiehusets praksis - men snarere forfølger den betydning det kan få, når pædagogik formuleres på bestemte måder - er det alligevel ikke uden en vis 'frygt og bæven', at jeg kaster mig ud i analyserne af det empiriske materiale: For der er aldrig nogen garanti for, hvordan en tekst vil blive læst, modtaget og taget i anvendelse. Med dette speciale tilsigter jeg *ikke* at rette en kritik mod Familiehusets medarbejdere (der gør, hvad de kan for at få tingene til at fungere), hvor jeg fra en position som udefrakommende 'overpraktiker' lokaliserer en række fejl og mangler ved arbejdet eller kommer med anbefalinger omkring, at man 'burde' gøre dette eller hint (Knudsen 2010: 7). Alligevel vil specialet givetvis kunne læses som kritisk i den forstand, at det leverer en 'alternativ' beskrivelse af Familiehusets praksis ved at udpege en række selvfølgeligheder, dilemmaer og paradokser i arbejdet, samt at der i en sådan beskrivelse ikke kan være nogen antagelser, normer eller værdier, som er 'hellige'.

---

<sup>3</sup> Pædagogik forstås her bredt som forhold vedrørende opdragelse, (ud)dannelse og undervisning, og jeg skelner derved ikke mellem behandling og pædagogik. Familiehusets behandlingsaktivitet rummes således i nærværende pædagogikforståelse.

Inden jeg tager fat på de egentlige analyser af, hvordan forældreskab produceres i Familiehuset, vil jeg gøre rede for projektets (videnskabs)teoretiske optik samt en række deraf følgende metodiske overvejelser omkring empiriproduktion, analysestrategi og etik. Med splitteksterne præludium, interludier og postludium brydes tekstens ellers mere lineære fremstillingsform (Kofoed 2004: 23) og 'scenen' for analyserne 'sættes' gennem optegnelsen af aktuelle debatter, forskning, tiltag, målsætninger og regler på området. Efter disse indledende manøvrer vil jeg udfolde specialets analyser og diskussioner af, hvordan forældreskab produceres i Familiehuset. Undervejs vil jeg berøre spørgsmål omkring Familiehusets personales (teoretiske) tilgang til arbejdet, hvordan beboerne kommer til syne for personalet, hvilke metoder der arbejdes gennem, hvilke mål man arbejder mod samt nogle af de udfordringer, der synes at ligge indbygget i arbejdet.



## TEORETISK OPTIK

Dette speciales interesse, for hvordan forældreskab produceres i Familiehuset, knytter sig snævert til en videnskabsteoretisk tilgang, der netop sætter spørgsmål om *tilblivelse* i centrum (Kofoed 2004: 36). I dette afsnit tegnes således konturerne af en poststrukturalistisk informeret optik, hvorigennem det bliver muligt at fokusere på de rammer, der i Familiehuset stilles op at 'gøre familie' indenfor, samt hvad disse rammer kan hævdes at 'kalde på'. Med et sådant fokus glider andre forhold nødvendigvis i baggrunden. Interessen retter sig således her mod hvad Familiehusets beboere kommer ind i snarere end, hvad de kommer med.

Når jeg i dette afsnit vil skitsere den poststrukturalistiske optik, der gennem dette projekt vil give retning til mit blik, drejer det sig om at eksplicite, hvilke forhold der bliver mulige - og umulige - at få øje på gennem en sådan optik. For mens dette speciale nok handler om Familiehuset, så handler den måde, det handler om det på, netop også om bestemte erkendelsesinteresser.

Det ligger uden for dette speciales rammer, at forsøge at give fyldestgørende redegørelser for poststrukturalistiske tankeformer i alle deres afskygninger. I stedet vil jeg begrænse mig til at præsentere nogle centrale pointer, der har direkte relevans for nærværende projekt. I dette afsnit skitseres der således ganske kort nogle overordnede retningslinier for arbejdet, som undervejs i specialet vil blive udfoldet i brug (og som desuden vil blive 'operationaliseret' i den kommende analysestrategi).

### **Poststrukturalisme - som kritisk strategi**

Jeg anvender i dette speciale betegnelsen poststrukturalisme for den videnskabsteoretiske optik, der giver retning til mit blik på Familiehuset. Jeg kunne på mange måder lige så vel have anvendt betegnelsen socialkonstruktionisme, idet de to betegnelser typisk dækker over nogle af de samme bestræbelser. Begrebernes betydning synes flydende såvel 'udadtil' som 'indadtil', og de kan dermed både være vanskelige at definere hver især og at holde adskilt.<sup>4</sup> Poststrukturalisme og socialkonstruktionisme kan dog hævdes at have et fælles videnskabsteoretisk udgangspunkt, der har betydning for, hvordan man tænker sig såvel verden som de individer, der befolker den, og som sådan fungerer rammesættende for forskningen (Christensen 2003: 42). Når jeg her anvender betegnelsen poststrukturalisme skal det

---

<sup>4</sup> Hvis der tentativt skal peges på en forskel, kunne den ligge i, at mens poststrukturalismebetegnelsen med sin arv fra strukturalismen givetvis fokuserer mere på sprog som overordnet rammesætning, beskæftiger socialkonstruktionismen sig, som en socialpsykologisk variant heraf, mere med sprog f.eks. i form af individers konkrete anvendelse af sproget i konstruktionen af selvet og andre som psykologiske størrelser. I mit projekt ses tiltag i begge retninger: Mens jeg på den ene side beskæftiger mig med individers konkrete sproglige forhandlinger, fokuserer jeg samtidig på sprogbrugen som rammesættende, frem for at rette den primære interesse mod selve forhandlingen eller foranderligheden.

således forstås som en samlebetegnelse, hvorunder jeg ligeledes trækker på forfattere, som i andre sammenhænge beskrives som socialkonstruktionister.

På trods af dette fælles videnskabsteoretiske udgangspunkt kan man argumentere for, at poststrukturalisme netop ikke bør anskues som en samlet teori om verdens beskaffenhed, men snarere som redskaber i form af kritiske strategier, der kan sættes i værk i et analysearbejde (Christensen 2003: 43; Simonsen 1996: 31). Det er, for mig at se, netop når poststrukturalisme anskues som 'andet' eller 'mere' end redskaber, der kan hverves i et sådant analytisk arbejde, at man stiller sig åben for en kritik for inkonsistens a la den, filosofen Søren Kjørup retter mod perspektivet med sin påpegning af, at socialkonstruktionister uundgåeligt må støtte sig til sandhedspåstande i argumentationen for objektive sandheders umulighed (Kjørup 2000).

Uagtet den ontologiske ubestemthed og antiessentialistiske tankegang, som poststrukturalistisk teoretiseringen abonnerer på (Stormhøj 2006: 66-67), skal der således ikke herfra lyde nogen påstande omkring, hvorvidt sandhed (kan) *findes* eller ej: Derimod vil jeg understrege frugtbarheden ved at suspendere muligheden for at tage udgangspunkt i - eller nå frem til - noget sådant i et analytisk arbejde, hvor interessen retter sig mod (betydningen af) menneskers mange mulige virkeligheder og sandheder. Tankegangen skal således ikke forstås som en 'teori om verden', men som et fælles afsæt - en strategi eller et greb - gennem hvilket, det bliver muligt at producere bestemte vidensformer: Nærmere bestemt kundskabstilbud, der 'rusker op' i gængse forståelser med det formål at få nye perspektiver på naturliggjorte eller selvfølgeliggjorte forhold. Tankegangen kan hermed anvendes som strategi til at fremkalde det normative i det 'naturlige' (Simonsen 1996: 35), idet man forsøgsvis suspenderer gængse forhåndsantagelser omkring den menneskelige psyke, børns behov ect. Det er en grundtanke inden for poststrukturalismen at opfattelsen af, at selvfølgeligheder ikke er nødvendigheder, i princippet udvider mulighederne for, hvordan vi kan tænke og handle (Stormhøj 2006: 17). I det følgende vil jeg således netop søge at håndtere poststrukturalismen som et redskab i form af kritiske *strategier* - eller tænketeknologier - der sættes i værk i det analytiske arbejde.

### **Tilblivelser**

Med poststrukturalistiske tankegange tilskrives sproget en helt central betydning, idet det antages, at der ikke gives nogen prædiskursiv eller førsproglig adgang til verden eller virkeligheden (Stormhøj 2006: 16, 66-67). Sproglige udsagn analyseres på linje med øvrige handlinger og tilskrives en afgørende 'konstituerende kraft', hvor talen *om* forstås som en talen *frem* - en 'kalden til eksistens' (Hansen 2010: 56).

Filosoffen Michel Foucaults begrebsliggørelser, af hvordan subjekter konstitueres og således *bliver til* gennem en magtinvolveret subjektiveringsproces, hvor subjektet på en gang underkastes og bindes til sin egen identitet, udgør en central

pointe for mange af de forfattere, der kan betegnes som poststrukturalister (Foucault 1994: 331). Flere poststrukturalistisk inspirerede forfattere opererer dog med en lidt mere dynamisk forståelse end Foucaults udlægning typisk læses som. Her anerkendes diskursens konstituerende kraft stadig, men subjekter forstås som såvel *konstituerede* og *konstituerende* (Søndergaard 2006; Staunæs 2004; Kofoed 2007). Som f.eks. socialpsykologerne Bronwyn Davies & Rom Harré, der indfører et dynamisk positioneringsbegreb (som skrives frem i opposition til et mere statisk rollebegreb), hvor individer både positioneres af andre og aktivt positionerer sig selv (Davies & Harre 1990).<sup>5</sup>

Nærværende projekt beskæftiger sig med forældreskabsproduktion i Familiehuset. Anlæggelsen af en poststrukturalistisk tankegang i studiet heraf synes relevant netop fordi, tilgangen stiller skarpt på forskellige former for tilblivelse. Processen hvorunder noget 'bliver til' - måske netop 'som det altid har været' - kommer her i fokus. I relation til dette speciale bliver 'far', 'mor' og 'børn' dermed ikke så meget noget, man hver især er, som noget man *gør* - og noget man *gør* sammen med andre med udsigt til bestemte rammer og vilkår (som f.eks. kravet om, som et led i afsoningen, at indgå i et 'forandringsskabende arbejde').

Udfordringen bliver i denne sammenhæng at undlade at betragte de tilblivelsesrum, som Familiehuset stiller til rådighed som determinerende i snæver forstand. Dette speciales analyser abonnerer ikke på en forestilling om, at institutionelle krav per automatik tvinger mennesker i nogen entydig retning - det ligger netop uden for specialets rammer at beskæftige sig med de mangeartede måder, hvorpå mennesker måtte indgå i (og evt. forhandle) sådanne pædagogiske sammenhænge (Fendler 2001: 121, 134).<sup>6</sup> Balancegangen for nærværende projekt bliver snarere at beskæftige sig med de tilblivelsesmuligheder, der med Familiehuset stilles til rådighed *uden* at have den enkelte beboers tilblivelse som genstand (Bjerg & Knudsen 2007: 85). Det drejer sig således snarere om at indfange 'kulturens vindretninger' (Søndergaard 2006: 60). Der fokuseres hermed på spørgsmål som: Hvilke måder at blive til på som forælder kan hævdes at stå i henholdsvis diskursiv modvind og medvind i Familiehusets praksis? Og hvad regnes i Familiehuset for acceptable og uacceptable, rigtige og forkerte, naturlige og unaturlige måder at gøre og udvikle forældreskab på?

---

<sup>5</sup> Selvom det således ligger mest i tråd med dette speciales optik at tale om *positioner* frem for *roller* inddrages rollebegrebet enkelte gange i analysen, hvor jeg netop ønsker at signalere, at der synes at være tale om mere 'traditionelle' eller 'statiske' forventninger til at man som far, mor og børn agerer på bestemte måder og indgår i bestemte (prædefinerede) relationer til hinanden.

<sup>6</sup> Selvom jeg i denne sammenhæng primært beskæftiger mig med den ene side af sagen, bliver et springende punkt at undlade at holde Familiehusets personale ansvarlige for produktionen af beboerne. Rammer og tilblivelsesrum kan forstås som *skabende* - men netop også altid som *skabt*. De, der inden for én kontekst tilsyneladende sætter rammerne, må også selv forstås som indspundet i rammer og vilkår. Ud over splitteksternes antydninger heraf, ligger disse rammer uden for, hvad dette speciales 'snit' kan indfange.

## Optikkens udfordringer

På baggrund af mine tidligere 'bakserier' med tilgangen i andre sammenhænge samt læsningen af diverse tekster og undersøgelser af poststrukturalistisk tilsnit, har jeg opstillet tre 'udfordringer' - eller succeskriterier - for nærværende projekt:

- Jeg har i det foregående bestræbt mig på - og vil i det følgende forsøge at vedholde - at skrive min poststrukturalistisk inspirerede tilgang 'positivt' frem. Herved forsøger jeg at undgå en for perspektivet - i mine øjne - lidt 'kedelig' tendens til at fokusere på alt det, man *ikke* gør og *ikke* vil - og måske især alt det, 'de andre' teoriretninger gør, som man ikke selv vil. Det drejer sig således ikke om, at pege fingre af alt det, som andre gør (forkert), men i stedet om, at ekspliciterer og vedkende sig sin egen fremgangsmåde.
- Jeg bestræber mig på at skrive den poststrukturalistiske tilgang frem - samt at benytte mig af den analytisk - som greb og strategier frem for som 'verdensbillede' eller 'religion'. Det afgørende bliver at undgå at forveksle greb og strategier med 'virkeligheden' ved f.eks. at drage paralleller mellem fremskrivningen af en 'kompleksitetssensitiv tilgang' og en konstatering af, at denne tilgang (modsat andre - hermed ensporede - tilgange) er særlig velegnet netop fordi, verden *er* kompleks. Det drejer sig således om ikke at forveksle antagelser med konklusioner, så man undgår situationer, hvor f.eks. den teoretiske antagelse omkring, at magt udgør et socialt grundvilkår, bliver selvbekræftende, idet man både antager og påviser, at 'der er magt på spil.' Her må analyserne snarere dreje sig om at vise *hvordan*.
- Jeg bestræber mig på ikke sætte mig selv uden for 'spillet', men vedkende mig, at jeg selv er positioneret og ser verden et bestemt sted fra - samt løbende at forholde mig aktivt til denne pointe, frem for blot at konstatere og (re)citere den. Det drejer sig om at have blik for, at man med den 'tænken mod strømmen', der med perspektivet søges leveret, samtidig tænker med en anden strøm: Poststrukturalismens strømninger. Tænkningen bliver herved *både* modstrøms og medstrøms. En poststrukturalist 'på arbejde' opløser således ikke blot sandheder og selvfølgeligheder, men bidrager samtidig til produktionen af andre.

## METODISKE OVERVEJELSER

Inden jeg tager fat på opgavens centrale del - analysen - vil jeg gøre rede for en række metodiske og metodologiske overvejelser<sup>7</sup>, som har syntes presserende gennem projektets tilblivelse - før, under og efter empiriproduktionen. Det drejer sig således her om at bevæge sig *fra* førnævnte overordnede teoretiske antagelser *til* mere konkrete undersøgelsesmetoder og analytiske tilgange. En bevægelse der indebærer refleksion over sammenhænge mellem disse forskellige dele af forskningen, samt forsøg på at begrunde de enkelte undersøgelsesmetoders indbyrdes sammenhæng og relationer til forskningsinteressen (Hansen 2009: 45; Kofoed 2004: 341).

I dette afsnit vil jeg således både beskæftige mig med, hvordan jeg har bestræbt mig på at 'gøre' forskning<sup>8</sup> inden for en poststrukturalistisk optik ved hjælp af en række metoder til empiriproduktion. Undersøgelser af poststrukturalistisk tilsnit forbindes typisk med 'rene' tekstanalyser af dokument- eller interviewmateriale. Jeg har her valgt at kombinere disse metoder med deltagerobservation - en metode, der ofte sættes i forbindelse med en mere fænomenologisk tradition (se f.eks. Kristiansen & Krogstrup 1999: 12). Selvom der efterhånden kan findes en del eksempler på en sådan metodekombination inden for undersøgelser af et poststrukturalistisk tilsnit (se f.eks. Staunæs 2004; Mik-Meyer 2004), har der alligevel ligget et relativt stort stykke arbejde forbundet med fremkaldelsen af de muligheder, der kan ligge i at kombinere disse metoder - samt håndteringen af alt det 'rod' og mangel på entydighed, der nødvendigvis også må opstå i kølvandet på en sådan fremgangsmåde.

### Deltagende observation

Jeg har, som et led i empiriproduktionen til dette speciale, gennemført deltagende observation i Familiehuset. I den sammenhæng har jeg fulgt personalet under en række forskellige aktiviteter, hvoraf Familiehusets beboere har været til stede cirka to tredjedele af tiden. Aktiviteterne har spændt over forskellige former for mødeaktivitet (personalemøder, beboergennemgang, pædagogisk dag, visitationssamtaler og faglig sparring) til hverdagslivet i Familiehuset (indflytning, indkøb, madlavning, fællesspisning, julebagning, juletræshentning og udflugt til Tivoli). Jeg har fra begyndelsen ladet personalet vide, at jeg var interesseret i at deltage i så

---

<sup>7</sup> Mens *metodebegrebet* kan forstås som dækkende over en række praktiske fremgangsmåder i forbindelse med empiriproduktion, refereres der med *metodologibegrebet* til et lidt andet 'abstraktionsniveau', bestående af overvejelser og refleksioner over metode (Kofoed 2004: 341). Her retter interessen sig blandt andet mod forholdet mellem empiri og teori - eller metoder og paradigmatisk forskningstraditioner - samt hvilken type viden, man gennem de forskellige forskningsmetoder kan få adgang til (Kristiansen & Krogstrup 1999: 13; Kofoed 2004: 341).

<sup>8</sup> Jeg anvender i det følgende betegnelsen 'forsker' for en person, der 'gør forskning' og altså ikke blot en, som bærer en formel titel af denne art.

forskelligartede situationer som muligt og har derefter ladet det være op til dem at vurdere, hvilke situationer de af hensyn til Familiehusets beboere fandt det passende, at jeg deltog i. Spørgsmålet om adgang har således ikke blot været noget, der blev diskuteret på plads ved empiriproduktionens begyndelse, men snarere noget, der har krævet løbende forhandlinger og genforhandlinger.<sup>9</sup>

Jeg har valgt at gå relativt ustruktureret til værks under mine observationer (Kristiansen & Krogstrup 1999: 57), hvilket har givet mulighed for at arbejde eksplorativt og "*skifte fokus [...] i takt med 'opdagelsen' af nyt empirisk materiale*" (Mik-Meyer 2004: 186). Jeg har desuden været relativt deltagende i mine observationer. Frem for at tilstræbe en 'fluen på væggen position', har jeg forsøgt at *være med* ud fra en forestilling om, at en tavs og distanceret observatørposition ville forstyrre og provokere langt mere i Familiehusets 'hjemlige' kontekst, end min deltagelse ville gøre. Jeg har således deltaget i de aktiviteter, der er foregået og har i den forbindelse talt med om stort og småt med personale og beboere.<sup>10</sup> I disse sammenhænge har jeg forsøgt at tale med om de emner, personale og beboere tog op - og, i det omfang det har været muligt, bestræbt mig på ikke selv at sætte dagsorden. Jeg har desuden givet en hånd med, hvor det var muligt: F.eks. under madlavning og oprydning, når små børn skulle i overtøjet, når klapvogne skulle skubbes gennem sneen og når indkøbsposer og juletræer skulle bæres hjem.<sup>11</sup> Det, der i situationerne formentlig har skilt mig tydeligst ud fra de øvrige deltagere, har været mine mange spørgsmål til 'de andres' gøren og laden.

Selvom jeg har gjort en del ud af at præsentere mig, har min tilstedeværelse til tider skabt forvirring - som da en nyindflyttet mor i Familiehuset, efter at jeg har mødt hende et par gange, pludselig undrende udbrød: "*Jamen har du da ikke været fange her?*" Ud fra en forestilling om, at det ville være uhensigtsmæssigt at positionere mig som alt for distanceret gennem en autoritativ og potentielt skræmmende forskeridentitet, har jeg valgt at lægge vægt på min position som studerende og herved markeret min

---

<sup>9</sup> Som Cathrine Hasse påpeger, får man som deltagerobservatør netop ikke altid mulighed for at *være med*. Men alene det, at få udpeget grænser for deltagelsen, kan give en værdifuld viden om det studerede område (Hasse 2002: 54). I mit tilfælde kom grænsen til at gå ved de terapeutiske aktiviteter. Ikke fordi personalet per definition udelukkede muligheden for, at jeg kunne være med her, men bl.a. fordi deres tilgang var at lade det være op til beboerne selv at afgøre, om de ønskede yderligere 'publikum' på nogle 'sårbare' og til tider vanskelige situationer.

<sup>10</sup> Selvom jeg på den måde har oplevet, at min gang i huset efterhånden blev mere 'naturlig', har min tilstedeværelse uundgåelig sat ting i værk, og en del samtaler har således drejet sig om min position, tilgang og interesse. Som f.eks. en eftermiddag, hvor jeg sammen med personale og beboere var i færd med at tilberede et måltid til aftenens fællesspisning og pludselig oplevede en ivrig fælles køkkendiskussion blusse op omkring mig, omhandlende det mulige eller umulige i at observere 'ren' og uforstyrret 'virkelighed' fra en fluen-på-væggen-position. - Og hele situationen endte med at blive lidt komisk, idet det blev synligt, at denne diskussion næppe havde fundet sted, hvis ikke det netop var for min - i øvrigt i den situation relativt tilbagetrukke, bønnenippende - tilstedeværelse i fælleskøkkenet.

<sup>11</sup> I begyndelsen tilbød jeg selv min hjælp i forskellige situationer, og med tiden oplevede jeg i stigende grad at blive regnet som en form for praktisk hjælp. Som når jeg f.eks. hørte sætninger som "*og Nanna er her også*" sagt i et beroligende tonefald til en sløj medarbejder, som det øvrige personale forsøgte at sende hjem i seng.

interesse, nysgerrighed og relative uvidenhed i forhold til området. Jeg har tilstræbt en 'noviceposition', hvor man som udefrakommende undrende iagttager og stiller spørgsmål til praksis (Mik-Meyer 2004: 177). Herfra har jeg nysgerrigt kigget med, deltaget og lagt øre til alt mellem himmel og jord, når blot personale eller beboere har valgt at inddrage mig i det. Med en sådan tilgang har jeg ikke kunnet give særligt klare svar på, hvad mine analyser præcist ville komme til at dreje sig om, eller hvad jeg regnede med at konkludere. Mens denne eksplorative tilgang fra min side har udgjort et aktivt valg, har den i andres øjne givetvis fået mig til at fremstå en anelse usikker eller uforberedt og har givet anledning til, at såvel personale som beboere til tider har givet udtryk for en vis bekymring for projektet. Som da en af pensionens beboere, efter en snak om min metodiske tilgang, under fællesspisningen lagde en hånd på min skulder og i en 'faderlig tone' fortalte mig, at han af erfaring vidste, at "*det er godt, at have en plan.*"

I lyset af ovenstående forvirring, begyndte jeg mere strategisk at udnytte følgende pointe:

*"Bestræbelserne på at opbygge en social identitet blandt feltets medlemmer kan ofte lettes, hvis forskeren udnytter færdigheder eller evner, som han eller hun har i forvejen."* (Kristiansen og Krogstrup 1999: 143)

Som et led i at 'passe ind', har jeg derfor ganske hyppigt trukket på den indgangsvinkel, at jeg selv er mor til et lille barn. Hverdagens små oplevelser omkring forældreskab og familieliv har syntes at fungere som gangbare samtaleemner i Familiehusets kontekst i relation til såvel beboere som personale og har gjort mig genkendelig som samtalepartner. Jeg oplever gennem denne position at være blevet draget med ind i en form for indforståethed, der fungerede åbnende for samtalen og desuden har givet mig mulighed for at lægge lidt afstand til både den distancere(n)de position som forskerautoritet og position som naivt, usikkert eller uforberedt 'skolebarn'.

Overordnet set har jeg under hele deltagerobservationsforløbet haft mit blik rettet mod, hvordan de tilstedeværende har interageret med hinanden. Jeg har interesseret mig for, hvad man har foretaget sig - sammen og hver for sig - og jeg har typisk (om end ikke udelukkende) haft min opmærksomhed rettet mod sproglige handlinger: Hvem der har sagt hvad til hvem i hvilke situationer. Hvem der har tiet hvornår. Samt hvilke aktiviteter og samtaler personalet har igangsat, og hvordan de har arbejdet på at hverve deltagere hertil.

Jeg har tillige hæftet mig ved Familiehusets fysiske indretning (hvilke aktiviteter og samværsformer huset synes at give anledning til, samt hvilke informationer der var at finde f.eks. på husets opslagstavler) og hvordan rummene er blevet brugt. Jeg har så vidt muligt forsøgt at optegne nuancerede situationsbeskrivelser, når jeg så indikationer på, at der var 'noget på spil' (som f.eks. når personalet 'greb ind' i eller

kommenterede på situationer mellem forældre og børn, eller ved (pludseligt) opstået latter eller tavshed). En sådan fremgangsmåde har givet mulighed for at granske en række forskellige forhold relateret til personalets arbejde: Hvordan situationer er blevet defineret og hvordan ressourcer, problemer og mulige løsninger er blevet identificeret. Jeg har herved både fået lejlighed til at iagttage, hvordan personalet har talt *om* og *med* beboerne - og har under interviewene tillige haft mulighed for at spørge til og få begrundet begge dele.

## **Interviews**

Den anden materialetype, som jeg baserer dette speciales analyser på, er interviewudskrifter. Hvor jeg under deltagerobservationen har forsøgt - i det omfang, det var mig muligt - at indgå i Familiehusets dagligdag, udgør interviewene situationer, som jeg har stået for at sætte op og som interviewer dermed har indgået i *på en anden måde*, end det var tilfældet under deltagerobservationen. Interviewmaterialet må derfor (også) forstås som et fælles produkt mellem interviewer og interviewede (Mik-Meyer & Järvinen 2005: 15; Mik-Meyer 2004: 182).

Interviewsituationerne har - i højere grad end det var tilfældet med deltagerobservationen, der finder sted midt i en travl hverdag - givet mulighed for at undersøge, hvordan interviewpersonerne beskriver og orienterer sig i forhold til det arbejde, de udfører i Familiehuset (Staunæs & Søndergaard 2005: 57). Der er med interviewsituationen blevet skabt et rum, hvor der har været tid til at forfølge, nuancere og reflektere over bestemte spørgsmål og temaer i lidt længere tid, end spredte samtaler i en travl hverdag giver anledning til.

Jeg har foretaget fem interviews, hvoraf de fire udgør individuelle interviews med Familiehusets faste stab bestående af to familiebehandlere, en pædagog og en socialrådgiver. Det sidste interview er foretaget med to af Pension Engelsborgs døgntilbud medarbejdere, hvis arbejde (som jeg vil uddybe senere) lidt mere sporadisk kommer i berøring med Familiehuset.

I interviewsituationen tog jeg udgangspunkt i en interviewguide (se bilag 3), som jeg havde forberedt forinden uden dog at holde mig slavisk hertil. Interviewene fik herved en semistruktureret karakter, og interviewsituationerne indebar en balancegang mellem på den ene side at producere viden om på forhånd definerede temaer og på den anden side at forholde sig åbent og søgende i forhold til de nye og uventede drejninger, interviewet måtte tage (Ibid.: 56). I og med at mine interviewpersoner har forskellige uddannelsesmæssige baggrunde og forskellige funktioner i Familiehuset, har interviewene bevæget sig i forskellige retninger - og interviewguiden rummer således også en række spørgsmål, der primært er rettet mod enkelte interviewpersoner.

Interviewene blev gennemført sideløbende med deltagerobservationerne men dog efter, at jeg havde fået et første kendskab til Familiehusets aktiviteter, og det har



typisk været hverdagsaktiviteterne og tidligere samtaleemner, der har dannet afsæt for interviewsamtalerne. Som interviewer har jeg tilstræbt at fremvise min nysgerrighed ved at forholde mig åbent og søgende og gennem en bevidst naiv, lidt famlende og spørgende tilgang, forsøgt at stille en ekspert-position til rådighed for interviewpersonen, frem for at fremstå vurderende, dømmende eller bedrevidende (Søndergaard 2006: 70).<sup>12</sup>

Jeg bemærkede, som tiden skred frem, og jeg havde foretaget flere deltagerobservationer, at jeg efterhånden 'turde' løsrive mig mere fra interviewguidens prædefinerede spørgsmål og søgekategorier. Jeg oplevede ligeledes, at der med tiden var flere og flere af disse spørgsmål, som enten ikke længere oplevedes som relevante at spørge til, eller som jeg decideret ikke brød mig om at spørge om - f.eks. spørgsmålet om hvad det vil sige, at være en 'god forælder'. Måske fordi jeg efterhånden begyndte at 'knække koden' og lærte at tale Familiehus-sprog - og samtidig blev bevidst om hvilke (ubehagelige) betydninger personalet tilskrev nogle af de ord, som jeg ville have formuleret sådanne spørgsmål igennem. På den måde bidrog både det, vi under interviewene talte om - og ikke talte om - til at tegne et billede af, hvad det er for en pædagogisk linje, man efterstræber i Familiehuset.

Interviewene er blevet lydoptaget og efterfølgende transskriberet så ordret som muligt. Kun en mindre del af observationsmaterialet rummer så detaljerede gengivelser, da kun visse stillesiddende, mødelignende situationer har givet anledning hertil. Under analyserne vil (dele af) interviewmaterialet samt observationsmaterialet blive gengivet i citatform. Citaterne er dog i denne sammenhæng blevet lettere redigeret af hensyn til læsbarheden (gentagelser, 'hakken' og en del øh'er er fjernet ligesom en del af interviewerens aktive-lytte-kommentarer er blevet udeladt, hvor det er vurderet, at disse ikke har grebet nævneværdigt ind i interviewpersonens talestrøm). Transformationen fra talesprog til skriftsprog kan ikke forstås som en uproblematisk og neutral 'oversættelse' - uanset hvor grundigt transskriptionen udføres, tager det talte ord sig anderledes ud på skrift. I mange tilfælde gør ordrette mundtlige formuleringer sig ikke specielt godt direkte nedfældet og vil i uredigeret skriftlig form fremstå nærmest ulæselige, uforståelige - eller ligefrem 'ubegavede'.

### **Dokumentmateriale**

Den tredje og sidste type af empiri, jeg baserer mine kommende analyser på, består af forskellige former for dokumentmateriale - hvilket i denne sammenhæng vil sige brochurer, udskrifter af Familiehusets hjemmeside, formålsbeskrivelser for forskellige

---

<sup>12</sup> Trods sådanne forsøg på at positionere interviewpersonen som en aktiv samtalepartner - frem for en passiv respondent - der er med til at definere arten af det materiale, der produceres, synes selve interviewsituationen at bygge på en asymmetrisk relation: Interviewer og interviewperson tildeles forskellige interaktionsmæssige rettigheder og må desuden antages at have forskellige interesser i situationen (Staunæs & Søndergaard 2005: 56-57; Mik-Meyer 2004: 184).

af husets aktiviteter samt diverse skemaer til udfyldelse ved til- og fraflytning. Disse forskellige tekstmaterialer har det til fælles, at de - modsat de øvrige to materialetyper - har eksisteret i skriftlig form i kortere eller længere tid *før* jeg dukkede op i Familiehuset (Mik-Meyer 2004: 196). Man kan således tale om, at analysen i forbindelse med dokumentmaterialet indtræder senere end ved de andre materialetyper, hvor jeg netop gennem min tilstedeværelse har taget del i de forskellige situationer og gennem skriftliggørelsen heraf har forestået en 'fastfrysning' af dem i bestemte former.

Som empirisk materiale kan de udvalgte dokumenter ikke forstås som 'passive' størrelser. Dokumenter giver og lagrer information, og de må formodes at 'gøre noget' ved de sociale situationer, de er en del af (som når udfyldelsen af et bestemt skema strukturerer en visitationssamtale, eller når en brochure skal 'lokke' (bestemte) folk til). Som sådan kan dokumenterne siges at have en 'iboende handleorientering', idet "*tekstmateriale "gør" noget ved brugeren af teksten*" (Ibid.: 195), bl.a. ved at indføre bestemte måder at beskrive beboere og problemer på (ibid.). I den forstand har dokumenterne min interesse som aktive medspillere i konstruktionen af den ramme, hverdagen i Familiehuset udspiller sig inden for.

Selvom indsamlingen af dette dokumentmateriale har været den metode, der umiddelbart synes at have påkaldt sig de færreste metodiske overvejelser, har indsamlingen af dokumentmaterialet ikke udgjort en 'neutral' proces, forstået på den måde, at materialet netop ikke blot er blevet indsamlet, men også *udvalgt*. Personalet har forestået udvælgelsen af dette materiale, dersom det jo netop er dem, der kender til det og har adgang til det. Denne udvælgelsesproces må formodes at have været influeret af flere forhold - bl.a. hvad man vurderede, at jeg ville interessere mig for og givetvis også med tanke på, hvilket billede disse dokumenter ville tegne udadtil. Det eneste dokumentmateriale, jeg selv har fremskaffet (udskrifter af Pension Engelsborgs hjemmeside), er jeg af personalet blevet frarådet at gøre brug af, da de opfattede det som utidssvarende, og det blev under interviewsituationerne tydeligt, at teksten i flere tilfælde slet ikke var genkendelig for personalet - hvorfor det i dette tilfælde blev vanskeligt at fastholde tanken om, at teksten medierer samværsformerne i Familiehuset.<sup>13</sup> Jeg har således valgt blot at anvende hjemmesidens mere faktuelle informationer (om stedets historie, reglement mv.), som stadig skulle være gældende.

### **Samlet empirisk materiale**

Dette speciales empiriske materiale er produceret i løbet af efteråret og vinteren 2010. Jeg har i alt besøgt Pension Engelsborg og Familiehuset fjorten gange i forbindelse med deltagerobservation, interviews og dokumentindsamling. Nogle besøg har blot varet en times tid, mens andre har strakt sig over hele dagen og/eller aftenen.<sup>14</sup>

---

<sup>13</sup> Uden dog at vide, om (nogle af) beboerne skulle kende til denne tekst.

<sup>14</sup> Se bilag 4 for samlet liste over de aktiviteter, jeg har deltaget i, de interviews jeg har gennemført, samt de dokumenter, jeg har indsamlet.

I 'forgrunden' af mit materiale optræder fire medarbejdere (to familiebehandlere, en pædagog, en socialrådgiver) og i 'baggrunden' en del af pensionens døgmedarbejdere, som bl.a. har vist mig rundt, og som jeg har talt om løst og fast med i pauser og under et mere informativt interview, samt Hovedhusets og Familiehusets beboere. Selvom beboerne ikke optræder i forgrunden af mit materiale, synes de alligevel konstant at være 'til stede' netop i kraft af, at de i deres egenskab af beboere bor lige midt i det, jeg gerne vil undersøge og fungerer som genstand for den pædagogik, jeg søger at indkredse. Af og til citeres beboerne således også, men kun når de går i dialog med personalet (eller enkelte gange med mig omkring projektet) og under analyser af sådanne dialogbidder er det aldrig beboernes udsagn, der udgør analysens omdrejningspunkt.

I studiet af hvordan forældreskab produceres i Familiehuset, har metodekombinationen haft sine fordele, sådan forstået at metoderne gensidigt har informeret hinanden og herved har fungeret såvel empirigenerende som nuancerende. Metodekombinationen har givet flere mulige indgangsvinkler til de 'samme' situationer, samt henledt opmærksomheden på forhold, jeg var ubekendt med. Dokumenter og interviews har fået betydning for, hvad jeg har set (efter) i deltagerobservationsammenhænge. Observationer og dokumenter har langt hen ad vejen betinget, hvilke spørgsmål jeg har stillet i interviewene. Og observationer og interviews har henledt min opmærksomhed på dokumenter, hvis eksistens jeg ellers ikke havde kendt til.

I det følgende vil jeg skitsere en analysestrategi for det kommende arbejde med afsæt i dette empiriske materiale; og herunder vil jeg mere eksplicit forholde mig til hvordan de forskellige materialetyper kan anskues i relation til hinanden i en poststrukturalistisk optik.

## ANALYSESTRATEGI

Den videnskabsteoretiske terminologi, et givent forskningsprojekt formuleres igennem, betinger hvilken type problemstillinger forskerens opmærksomhed rettes imod, hvilke former for besvarelser der bliver mulige at give, samt hvilke metoder, problemstillingerne kan angribes med og svarene søges igennem. Som sådan kan selve den videnskabsteoretiske positionering begribes som greb.

Med dette speciales fremskrivning af - og igennem - en poststrukturalistisk informeret optik, er der fra begyndelsen sat visse overordnede 'spilleregler' for arbejdet af bl.a. ontologisk og epistemologisk karakter. Det er i det foregående beskrevet, hvordan disse spilleregler er søgt operationaliseret i konkrete metoder til empiriproduktion, og i dette afsnit omtænkes de til strategier for de kommende analyser.

### **Etplansanalyser & praksis som teoretisk ikke-modsætning**

Under dette speciales indledende faser vurderede jeg, at en kombination af kvalitative metoder i denne sammenhæng var hensigtsmæssig grundet en analytisk interesse spændende over hvordan forældreskab italesættes, praktiseres og oparbejdes i bestemte former i Familiehuset. Med specialets poststrukturalistiske fundering sættes det som betingelse for arbejdet, at analysen holdes på ét plan - idet det inden for denne tankegang netop ikke anskues som forskerens opgave at 'afdække forhold', som ligger inde i, under, bagved eller til grund for noget (Jørgensen & Phillips 1999: 31). Derfor bliver forskningsinteressen typisk også spørgsmål om *hvordan* frem for *hvorfor* (Foucault 1994: 336; Søndergaard 2005: 244; Stormhøj 2006: 104; Jørgensen & Phillips 1999: 31). Min bestræbelse har derfor løbende været at finde måder hvorpå, man kan foretage en sådan metodekombination *uden* at sætte den ene metode 'over' den anden (Knudsen 2010: 23). Udfordringen bliver netop at analysere forskellige materialetyper uden at gøre brug af kendte dualismer som abstrakt versus konkret, teori versus praksis, forestilling versus levet liv eller overflade versus dybde.<sup>15</sup>

Med inspiration fra Foucault kan man argumentere for, at 'programmisk virkelighed' (f.eks. i form af skriftlige forskrifter for handlen, rumlig indretning mv.) ikke bør forstås som 'uvirkelig', men som 'fragmenter af virkelighed', der har betydning for, hvad der (kan) betragtes som henholdsvis sandt eller falsk og for måder, hvorpå vi styrer og handler på os selv og andre (Foucault 2001: 231-233). Ud fra en sådan logik kan det 'programmiske' anskues som "*virkende i stedet for*

---

<sup>15</sup> Jeg har således gennemlæst og 'kodet' mit samlede empiriske materiale i forhold til en række interessepunkter *uden* her at skelne mellem forskellige materialetyper. Nærmere bestemt har jeg været på udkig efter (personalets) udsagn og fortællinger omkring og til beboerne (deres problemer og ressourcer); personalet (deres målsætninger, arbejdsmetoder og relation til beboerne); den gode forælder og det gode familieliv; samt dilemmaer, udfordringer og vanskeligheder i arbejdet.

'virkelighedsfjernt'" (Knudsen 2010: 23). I denne forståelse vikler det 'teoretiske' og det 'praktiske' sig sammen. Det 'praktiske' anskues som 'teoretisk gennemstrømmet', ligesom teoretiseren anses for at udgøre en (del af en) praksis. Når jeg i dette speciale henviser til personalets 'praksis' skal det således ikke forstås som stående i opposition til noget mere 'abstrakt', men som alt det, Familiehusets personale går og gør, når de er på arbejde - heriblandt refleksion gennem såvel tale som skrift. Ikke sådan forstået, at der altid er fuld overensstemmelse mellem tale og handling; at man altid 'gør det man siger' og 'siger det man gør'. Disse uoverensstemmelser er dog næppe (nødvendigvis) så meget større end dem, der ligeledes typisk kan lokaliseres mellem 'det sagte' og 'det sagte' - eller mellem 'det gjorde' og 'det gjorde'. I en poststrukturalistisk optik påkalder den potentielle flerstemmighed sig netop analytisk interesse. Også - og måske især - når den kan synes i disharmoni.

Selvom ingen af materialetyperne således anskues som 'hævet' over de andre, er de dog inddraget i specialet ud fra en forestilling om, at de hver især kan bidrage med noget *forskelligt*. Dokumentmaterialet - samt dele af interviewmaterialet - kan anskues som 'genveje' til en forståelse af, hvad der 'foregår' i Familiehuset (Knudsen 2010: 23), idet der her ofte argumenteres mere eksplicit for at gøre, som man gør, end det er tilfældet i den daglige interaktion mellem personale og beboere.<sup>16</sup> Disse forskrifter og beskrivelser kan dog ikke stå alene, hvis man ønsker at tegne et billede, der inkluderer rumlige indretninger, hverdagslige rutiner og små 'kneb', der for personalet måske ikke vurderes som værd at berette om (ibid.). Mens dokument- og interviewmaterialet forholder sig beskrivende og refleksivt til/i praksis, leverer (deltager)observationerne bud på, hvordan handlen kan tage sig ud midt i al denne refleksivitet.

I de kommende analyser vil jeg tage mit primære afsæt i personalets udsagn og formuleringer, som er udlæst på tværs af det empiriske materiale, og vil sideløbende 'udfolde' de fremskrevne pointer med situationsbeskrivelser fra mine deltagerobservationsnoter. Som vi skal se i det følgende, italesættes Familiehusets indsats af personalet bl.a. som etableringen af en række forskellige *rum*, som husets beboere får mulighed for 'gøre' og 'udvikle' familieliv og forældreskab inden for. Skønt disse rum af personalet typisk fremstilles som adskilte størrelser, vil jeg i mine analyser - gennem inddragelsen af eksempelmateriale fra og omhandlende en række forskelligartede situationer - 'gå ind i og ud af' disse forskellige rum uden at 'lukke døren' efter mig. Jeg søger herved at formulere nogle logikker, der går på tværs af disse rum (eller som netop ikke gør det) og ser på, hvordan Familiehuset som samlet tilbud giver anledning til 'forældreskabsproduktion'.

---

<sup>16</sup> Igen må der dog være tale om en omtrentlig skelnen, idet visse dele af deltagerobservationsmaterialet har en lignende karakter - f.eks. når nye potentielle beboere får beskrevet Familiehuset under visitationssamtaler.

### **Forskelle, forventninger & forstyrrelser**

Både under empiriproduktionen og under selve analysearbejdet har jeg som nævnt været optaget af at 'gribe' den virkelighed, som Familiehusets medarbejdere får øje på. I den sammenhæng har jeg, inspireret af antropologen Cathrine Hasse, fundet det frugtbart at tænke empiriproduktionen som en (lære)proces, der fører til, at man indtager en position, hvorfra man får et andet blik på verden og "*lærer sig at se med andres øjne*" (Hasse 2002: 64). I den sammenhæng har personalets samtaler omkring og interaktion med Familiehusets 'novicer' - i form af nyankomne familier - påkaldt sig en særlig opmærksomhed:

*"da de [novicerne] - præcis som forskeren - er ubekendte med den institutionelle orden, der gør sig gældende."* (Mik-Meyer 2004: 177)

Novicerne må gradvist tilegne sig et sådant 'kendskab' - hvilket bl.a. finder sted under personalets anvisninger, som i visse sammenhænge antager en meget eksplicit form. Min interesse har her rettet sig mod en iagttagelse af, hvordan Familiehuset præsenterer sig over for kommende og nye beboere; herunder hvad det er for viden og omgangsformer, disse tilsyneladende forventes at tilegne sig (Hasse 2002: 51, 90).

Samtidig med bestræbelsen på at 'se med andres øjne', indskydes der tillige en 'fremmedgørende' analytisk distance - en iagttagelse af anden orden - hvor "*iagttagelser iagttages som iagttagelser*" (Andersen 2003: 23). Denne tilgang medfører en optagethed af personalets perspektiv netop som analytisk blik, der får øje på bestemte ting og sætter bestemte ting i værk. Det vil blandt andet sige, at der sættes fokus på de forskelle, personalet iagttager med, og hvad disse gør ved synet på beboernes problemer og behov samt arbejdets retning (ibid.). Der er således her *både* tale om en interesse for, hvordan Familiehusets praksis tager sig ud fra personalets perspektiv(er) og en ambition om at forstyrre dette udsyn, så etablerede forståelser bliver mere 'farlige' og mindre selvfølgelige (Foucault 2001: 235). En ambition der på mange måder ligner Familiehusets eget projekt i relation til beboerne, der under et medarbejderinterview beskrives som et spørgsmål om 'tilpas forstyrrelse'. Under mit analysearbejde finder noget sådant blandt andet sted ved, at der stilles "*upraktiske spørgsmål til praksis*" (Knudsen 2010: 15), der kan synes 'skæve' i forhold til Familiehusets egne formuleringer. Det kunne f.eks. dreje sig om spørgsmål omkring, hvad det nærmere bestemt er, der skal forandres under forandringsarbejdet - til hvad og hvordan?

Under empiriproduktionen samt i analysearbejdets indledende faser, har jeg tillige ladet mig inspirere af Hanne Knudsens begreb *brud på forventning* (Knudsen 2010: 51-52). Begrebet anvendes her til at 'fange' de steder i empirien, hvor 'ytringsmæssige kollapser' kan tolkes som "*en potentiel dekonstruktion af situationen og et brud på de acceptregler, som den bygger på*" (Ibid. 52). En opmærksomhed på sådanne situationer, hvor interaktionen tilsyneladende ikke følger den forventede gang, kan netop bidrage til fremvisning af, hvori forventningen eller normen består: "*At en regel*

*overtrædes, ændrer ikke reglen"* (Knudsen 2010: 52). Som f.eks. en eftermiddag hvor en ny familie netop var ankommet til Familiehuset, og vi alle på personalets initiativ sad bænket omkring bordet med velkomstkaffe, kage og saftvand, og moren i den nye familie (i hvert fald i mine øjne) brød med forventningen omkring 'hyggeligt samvær' med et direkte spørgsmål til personalet: "*Hvor længe skal jeg være her?*" Hvor jeg efterfølgende noterede, at jeg havde krummet tæer under bordet og var blevet 'pinligt' opmærksom på i hvor høj grad Familiehusets personale vægter - og arbejder på at etablere - et positivt og 'utvungent' samvær.

Fra min position som specialestuderende ved skrivebordet har jeg gennem litteraturen desuden haft adgang til et 'lager' af tænkeværktøjer og tankefigurer, som jeg har kunnet holde mit empiriske materiale op imod gennem midlertidige og løselige komparationer. Disse ophæves efterfølgende igen, da formålet her hverken er komparationen i sig selv eller bekræftelsen af andres fund. Litteraturen fungerer her snarere som et middel til at bringe analysen videre (Kofoed 2004: 242) og har i den forstand løbende indgået som en samtalepartner, der har bidraget til at fremkalde en række forskelle, ligheder og nuancer, som har fået billedet af Familiehuset til at træde skarpere frem.

Ligeledes har det kendskab til den danske Kriminalforsorg, som jeg fik adgang til under mit tidligere praktikophold i Direktoratet for Kriminalforsorgen her kunnet anvendes analytisk, idet Familiehuset som afsoningssted på visse punkter er trådt tydeligt frem (for mig) netop *i kontrast til* de arresthuse samt åbne og lukkede fængsler, jeg tidligere har besøgt. Dette kendskab har antageligt fået betydning for, hvad jeg har lagt mærke til fra det øjeblik, jeg for første gang gjorde min entré i Familiehuset - primært i form af en (for en ekspraktikant) iøjefaldende 'mangel' på mure, porte, tremmer, overvågningskameraer, låste døre, uniformeret personale, metaldetektorer osv. Mens man her på den ene side ville kunne hævde, at jeg 'bevæger mig ud på tynd is' i relation til hvad et poststrukturalistisk perspektiv - der netop ikke abonnerer på et erfaringsbegreb - kan bære, mener jeg på den anden side lige så vel at kunne argumentere for, at sådanne redegørelser kan anskues som en konsekvent forholden sig til - frem for blot en konstatering af - den poststrukturalistiske pointe, at vidensproduktion altid må forstås som partiel, perspektivisk og viklet ind i bestemte erkendelsesinteresser (Stormhøj 2006: 17). Herved bliver det netop ikke blot Familiehusets personale, hvis iagttagelser bliver genstand for en iagttagelse *som* iagttagelse, men også forskerens: Det er ikke blot de udforskede, der ser verden et bestemt sted fra.

### **Det skrivende 'jeg' & bruddet med en lineær fremstillingsform**

Jeg har tillige gjort mig en række overvejelser omkring specialets opbygning og øvrige fremstillingsform, som her kort skal skitseres. Undervejs i skrivearbejdet har jeg bl.a. ladet mig inspirere af Jette Kofoeds pointe:

*"Når hensigten er selvfølghedsopbrud, må formidlingsstrategien også bryde med et velkendt vokabular." (Kofoed 2004: 21)*

Noget sådant er bl.a. forsøgt iværksat ved at lade analysen finde sted i flere tempi samt at bryde med tekstens linearitet gennem rammesættende 'splittekster' i form af et præludium, to interludier og et postludium (Kofoed 2002; Staunæs 2004), der bl.a. indfører læseren i debatten omkring fængsledes børn, børns rettigheder og Kriminalforsorgens formål, opgaver og principper. Disse splittekster har til formål at fremskrive de rammer, som Familiehusets medarbejdere må kunne agere inden for og legitimere sig i forhold til. Dvs. at jeg i analysedelen bestræber mig på både at have blik for, hvad Familiehusets personale *gør*, og hvad de har at *gøre med*.

Når jeg desuden i denne tekst vælger at lægge afstand til en tilstræbt neutral 'videnskabens stemme' og i stedet lader forfatter subjektet træde aktivt frem i teksten med et 'jeg', drejer det sig ligeledes om en markering af, at viden inden for en poststrukturalistisk tankegang altid må forstås som positioneret, perspektivisk og partiel, og at denne pointe, efter min mening, bør kunne udlæses undervejs i selve teksten. Ellers risikerer man (i mine øjne) let, at teksten får karakter af en ny Sandhed, der bringer flerstemmigheden til tavshed frem for selv at indskrive sig i den.

I fremskrivningen af split-teksterne eksperimenteres der lidt med en afvigelse fra denne form, idet fortællerstemmen midlertidigt skifter over i retning af det mere 'positionsløse'. Et sådant skift iværksættes for at markere et sæt rammer - i form af bestemte videnspåstande og organisationsformer - netop *som rammer*, der *eksisterer* som med- og modspillere i Familiehusets hverdag. Dette sproglige greb gør dog ikke disse dele af teksten til mindre 'mine' end den øvrige tekst: Også her er der tale om forfatterens fremskrivning.



## ETISKE OVERVEJELSER

Inden jeg tager hul på opgavens analyser, skal der nævnes endnu et sæt af overvejelser - denne gang af etisk karakter - som jeg har fundet det nødvendigt løbende at forholde mig til under såvel formuleringen af selve projektet som empiriproduktionen og skriveprocessen. Når etikbegrebet skrives ind her, synes teksten nærmest per automatik at opskrive sig som medabonnet på en indbygget universalisme, hvor universelle fordringer vedrørende ansvar og ansvarlighed betragtes som friholdt af lokale og kontekstuelle forhold og således formodes at gælde alle mennesker, alle steder og til alle tider (Christensen 2005: 294). En tankegang, der synes umiddelbart uforlignelig med et poststrukturalistisk projekt, hvor sandhed pluraliseres og al viden anskues som positioneret, partiel og perspektivisk (Stormhøj 2006: 17).<sup>17</sup>

Samtidig skal det dog understreges, at også poststrukturalistisk informerede forskere indgår i et større forskningsfællesskab, hvorigennem de - på lige fod med alle andre - påbydes visse retningslinjer for deres forskningspraksis (Christensen 2005: 316). Såfremt disse af forskeren opfattes som lokale frem for universelle sandheder, behøver etiske fordringer - samt etik- og moraldebat i det hele taget - ikke at være uforlignelige med det poststrukturalistiske projekt (Stormhøj 2006: 155; Gergen 2000: 249).

I det følgende vil jeg forholde mig til, hvordan en række etiske overvejelser har præget arbejdet med dette speciale. Da etikken må forstås som en integreret del af en forskningspraksis - og et forsøg på at 'kortlægge' hver eneste overvejelse af en sådan karakter derfor ville antage uoverskuelige proportioner - nøjes jeg i det følgende med at foretage tre nedslag. Selvom det næppe helt stringent lader sig adskille, er de følgende tre afsnit 'ordnet' sådan, at de omtrentligt beskriver hensyn, der hver især primært har påkaldt sig opmærksomhed hhv. før, under og efter empiriproduktionen.

### **Fokus på de professionelle**

Allerede fra dette speciales spæde begyndelse, blev valget af fokus knyttet tæt sammen med overvejelser af etisk karakter. Mange spørgsmål syntes at trænge sig på som konsekvens af blikretningen mod kontroversielle og 'socialt betændte' problematikker, knyttet til samfundets 'vrangside' (Jacobsen & Kristiansen 201: 66), hvor voksne sanktioneres med frihedsstraf, børn betaler (en del af) prisen og debatten på området præges af modsatrettede interesser og begreber som ansvar, skyld og retsfølelse. Mine overvejelser i den sammenhæng har drejet sig om, hvordan en sådan undersøgelse med fordel kunne skrues sammen, hvad der skulle være i fokus og hvad der skulle

---

<sup>17</sup> Nogen vil mene, at det etiske projekt ligefrem *skærpes* med de poststrukturalistiske tankeformer, fordi disse tilføjer nye aspekter - f.eks. i form af en øget opmærksomhed på forskerens funktion som medskaber af interviewsituationens (attraktive og uattraktive) positioneringsmuligheder (Christensen 2005).

træde i baggrunden, samt hvilke konsekvenser specialets analyser kunne tænkes at få, for hvem og hvordan.

Både medarbejdere fra Direktoratet for Kriminalforsorgen og Familiehuset foreslog under denne fokuseringsproces, at jeg i specialet kunne vælge at inddrage et brugerperspektiv - dvs. undersøge og inddrage beboerens perspektiver på opholdet i Familiehuset. På baggrund af ovenstående overvejelser omkring emnets karakter besluttede jeg mig dog for, at mit fokus ikke skulle rettes mod beboerne, men mod personalet. Selvom det måske umiddelbart kan forekomme oplagt i denne sammenhæng (og også i tråd med poststrukturalistiske tankeformer) at bidrage til at give stemme til en 'udsat gruppe', vurderede jeg bl.a. af praktiske grunde, at det næppe var hensigtsmæssigt at forsøge sig med i denne sammenhæng.<sup>18</sup> Familiehuset udgør så lille et sted, at det ville være umuligt at anonymisere beboerne over for personalet, hvilket for mig at se enten i for høj grad ville indsnævre beboerens mulige 'talerum' eller få potentielt problematiske følger for deres fremtidige relationer til personalet.<sup>19</sup>

Ovenstående 'praktiske' argumenter imod en fokusering på beboerne stod dog langt fra alene: Med afsæt i mit teoretiske perspektiv retter interessen sig netop ikke mod, hvem beboerne *er* men snarere mod, hvem der inden for Familiehusets rammer lægges op til, at de skal blive til som. Dvs. hvilke tilblivelsesformer der er hhv. i medvind og modvind inden for et af Kriminalforsorgens afsoningssteder.

### **Informeret samtykke, fortrolighed & konsekvenser - under pres**

Som nævnt opløser den poststrukturalistiske tilgang ikke tilhørsforholdet til et bredere forskningsfællesskab. Undervejs i empiriproduktionsprocessen har jeg således haft de tre etiske retningslinjer 'informeret samtykke', 'fortrolighed' og 'konsekvenser' for øje (Kvale 1997: 116-122). Som jeg i dette afsnit vil komme nærmere ind på, har disse retningslinjer dog af forskellige grunde vist sig mere end vanskelige at følge strengt i nærværende projekt.

---

<sup>18</sup> Jeg har tidligere, under mit praktikophold på Straffulbyrdelseskontoret i Direktoratet for Kriminalforsorgen, foretaget en brugerorienteret kvalitativ evaluering af et 'forældreuddannelsesprojekt' i Jyderup Statsfængsel, hvor formålet netop var at lade de indsatte komme til orde i en vurdering af undervisningstilbudet specifikt, samt en beretning omkring hvad det vil sige at være forælder og sidde i fængsel generelt. Her var situationen dog en anden, da de indsatte her lettere lod sig anonymisere, samt at underviserne var eksterne, kurset frivilligt/selvvalgt og desuden afsluttet ved evalueringsafreporteringen.

<sup>19</sup> Hvis man nærer interesse for beboerudsagn, fortællinger og anbefalinger af og omkring et ophold i Familiehuset, kan man desuden se den relativt nyudgivne fotodokumentarbog '*De dømtes børn. En historie om Familiehuset Pension Engelsborg*' (Molbech & Enghoff 2009). Bogen giver en beskrivelse af Familiehuset og lader en række beboere fortælle deres historier, men kan ifølge Familiehusets personale ikke forstås som tidssvarende i relation til mit projekt, da der siden bogens udarbejdelse er sket en kraftig udvidelse af Familiehusets pædagogiske og behandlingsmæssige tilbud.

Den første 'retningslinje' - *informeret samtykke* - indebærer, at de personer der indgår i undersøgelsen er informerede om, hvad undersøgelsen drejer sig om, samt at de til enhver tid har mulighed for at trække sig ud af undersøgelsen (Kvale 1997: 118). Som det ligeledes har vist sig under arbejdet med dette speciale, kan fuldt informeret samtykke dog være "*en utopi i praktisk forskning*" (Jacobsen & Kristiansen 2001: 74). I nærværende projekt grunder vanskelighederne i en eksplorativ tilgang, hvor det bliver umuligt fra starten at fastlægge en præcis problemformulering for undersøgelsen, da den endelige formulering af en sådan netop bliver en del af processen. Jeg har dog hele vejen igennem bestræbt mig på at give såvel personale som beboere så fyldestgørende information som muligt.

Også når det gælder muligheden for at trække sig ud under undersøgelsen, har nærværende projekt haft nogle særlige betingelser, der gør denne fordring umulig at efterleve. Alt i alt synes vanskelighederne - men selvfølgelig også mulighederne - i denne sammenhæng tæt knyttet sammen med det forhold, at dette speciales undersøgelse på sin vis er pålagt Familiehuset af Direktoratet for Kriminalforsorgen som et krav. Dvs. at der gennem længere tid, allerede før jeg påbegyndte min specialeskrivning, har foreligget en aftale mellem Direktoratet for Kriminalforsorgen, Folketingets Retsudvalg og Familiehuset om, at der i løbet af 2010 skulle nogle 'udefrakommende øjne' på det lille og relativt unge projekt, der hidtil blot er blevet evalueret internt - øjne som det så siden hen er faldet i mit lod at stille til rådighed. Det har således aldrig været et (reelt) spørgsmål, hvorvidt Familiehusets medarbejdere ville deltage i empiriproduktionen til mit speciale, blot i hvilket omfang de ville lukke mig ind, og i hvilke helt konkrete forskningspraksisser de ville medvirke - vel vidende at det næppe ville se godt ud 'opadtil', hvis man kun åbnede døren på klem, og at drømmen om oprettelsen af flere Familiehuse måske herved ville rykke et skridt længere bort.

Den anden etiske 'retningslinje', jeg har holdt mig for øje, drejer sig om *fortrolighed* og sikring af undersøgelsespersonernes anonymitet (Kvale 1997: 120). Også her har fordringen vist sig vanskelig at leve op til. Denne gang grundet størrelsen på det lille Familiehus, der er det eneste af sin slags i Danmark og som opererer med en fast, lille stab på i alt fire medarbejdere med forskellige uddannelsesbaggrunde og forskellige funktioner i huset. Selvom jeg i mine analyser ikke behæfter diverse udtalelser og situationsbeskrivelser med de enkelte medarbejders navne eller stillingsbetegnelser, bliver det ikke tilnærmelsesvist muligt at sikre dem anonymitet. Personalet har fra starten været bekendt med dette vilkår og er desuden løbende blevet mindet om det - typisk i forbindelse med interviewsituationer. Interviewpersonerne har desuden fået mulighed for at læse interviewudskrifterne samt kommentere, hvis der var forhold, de gerne ville uddybe eller udtalelser, de gerne ville eller frabede sig,

at jeg gjorde brug af. To benyttede sig af muligheden for at læse transskriptionerne (uden dog at have nogle kommentarer til indholdet) - de øvrige gjorde ikke.<sup>20</sup>

Endelig har 'retningslinjen' *konsekvenser*, som henviser til, at risikoen for at skade undersøgelsespersonerne skal være så lille som mulig, syntes presserende (Kvale 1997: 121). Familiehusets personale har gentagne gange givet udtryk for en vis utryghed i forhold til, hvilke konsekvenser dette fokus på stedet vil kunne få. Bemærkninger som "*Nu må du ikke lukke Familiehuset, vel?*", der synes sagt i en blanding af sjov og alvor, markerer således for mig at se en stadig usikkerhed omkring mit projekt, min position og dertil knyttede formodede magtbeføjelser. Her kommer førnævnte 'frygt og bæven' også for mit eget vedkommende ind i billedet: For når en tekst først slippes ud i verden er den ude af mine hænder, og der er ingen garantier for, hvordan den vil blive læst og til hvilke formål den vil blive 'anvendt'.

### **Forståelser, misforståelser & andre forståelser**

Selvom selve empiriproduktionsprocessen, hvor forskeren indgår i direkte interaktion med de undersøgte, kan synes at gøre etiske overvejelser særligt presserende, ophører disse langt fra ved feltarbejdets afslutning - måske snarere tværtimod (Jacobsen & Kristiansen 2001: 46). På trods af en ambition om ikke at ville agere 'overpraktiker' eller foretage værdidomme over andres praksis, producerer dette speciale en viden, der uundgåeligt bidrager til at 'definere andres virkelighed' - og det på måder, der kan være overraskende og måske ligefrem uønskede set fra 'de undersøgtes' perspektiv (ibid.: 59).

Konfronteret med det forhold, at jeg i specialet forholder mig kritisk undersøgende og analytisk distanceret til deres praksis, har flere af Familiehusets medarbejdere fremhævet de konstruktive muligheder, der kan ligge i at få 'input udefra' samt at få stillet spørgsmål til, hvorfor man går og gør, som man gør. Flere fremhæver dog også betydningen af at blive 'forstået'. Som en af medarbejderne formulerer det:

*"Hvis jeg bare føler mig forstået i den intention, jeg har, så er jeg faktisk ikke så bekymret."* (I2: 2)

---

<sup>20</sup> Af eksamenshensyn er interviewudskrifterne vedlagt de eksemplarer af dette speciale, der afleveres til vejleder og censor, men materialet er af anonymiseringshensyn gjort fortroligt for offentligheden. Med forkortelserne I1, I2, I3 og I4 henvises der - når jeg i min tekst gør brug af direkte citater - til de vedlagte interviewudskrifter, mens der ved direkte citater fra deltagerobservationsmaterialet gøres opmærksom på, at citaterne stammer herfra. Jeg har således valgt ikke at lave løbende referencer i de dele af teksten, hvor jeg med egne ord gengiver personalets udsagn, da jeg vurderer, at de i så fald *mange* referencer ville bryde teksten for meget op og gøre den nærmest ulæselig. Interviewudskrifterne, der således kun er vedlagt eksamenseksemplarerne af dette speciale, forefindes på en DVD, der er fastsat på specialets sidste side.

Det har aldrig været formålet med dette speciale at *misforstå* nogen. Men personalets 'intentioner' er, fra mit perspektiv, ikke noget jeg har direkte eller uformidlet adgang til. Selvom jeg har tilbragt en del tid sammen med personalet, så må vi formodes at have haft forskellige interesser i og med dette samvær - forskelle som må antages at præge den 'virkelighed', vi hver især har kigget efter og fået øje på. Selvom jeg undervejs til dels har bestræbt mig på at 'se med personalets øjne', indskydes der tillige en analytisk distance, hvor jeg forsøger at holde selvsamme udsyn 'ud i strakt arm' for at se, hvad det 'får øje på'. Der bliver således her både tale om et personaleperspektiv og et perspektiv på dette perspektiv. Dvs. at forsøge at få greb om, hvordan verden ser ud fra personalets perspektiv uden ukritisk at acceptere deres version af verden (Staunæs 2004: 76). I den forstand bidrager jeg netop til en definition af andres virkelighed. Det er dog forhåbningen, at denne nye definition ikke forstås som en (tilstræbt) udradering af alle andre mulige måder at se på, men at den snarere kan bidrage til en pluralisering af perspektiver. Det er således mit håb, at personalet vil være forstående over for, at dette speciales forståelse næppe - og nok netop forhåbentlig ikke - direkte afspejler en genkendelig hverdagsforståelse, men at det godt kan fremskrive en *anden forståelse* uden derved at udgøre en *misforståelse*. Og at dette bud på en *anden forståelse*, netop kan forstås som pointen med hele projektet.

I denne sammenhæng vil jeg lægge mig op ad Kofoeds formulering omkring 'solidarisk kundskabsproduktion':

*"Jeg opfatter det som min forpligtigelse at producere kundskab, som er solidarisk med de aktører, der studeres, men opfatter det ikke som min forpligtigelse at reproducere informanternes synspunkter eller opfattelser."* (Kofoed 2004: 387)

Nærværende projekt bestræber sig på at være solidarisk bl.a. i den forstand, at jeg forsøger at 'opsnuse' den *logik*, der for personalet ligger i en given praksis - samt at 'læse' både med og mod den. Solidaritet bliver i denne forståelse ikke lig med konsensus.

# ANALYTISKE BEVÆGELSER

*"Et succeskriterium er faktisk ... at kunne få genskabt en eller anden tillid og tro på ... både systemet og livet som helhed, ikke? En tro på at der findes andre veje at gå, end den de har gået hidtil."*

(Medarbejder i Familiehuset)

## INTERLUDIUM

### DET HÅRDE & DET BLØDE

Den danske Kriminalforsorg har som overordnet formål at medvirke til at begrænse kriminalitet - et formål der er fælles for hele det strafferetslige system. Hovedopgaven er at fuldbyrde de straffe, som domstolene har fastsat. Med en række stadfæstede, almene krav til arbejdet omkring menneskeværd, ukrænkelighed, retshåndhævelse og retsfølelse, spalter varetagelsen af denne opgave sig i to sidestillede hensyn: På den ene side kontrol og sikkerhed - på den anden side støtte og motivation. Kriminalforsorgen skal således gennemføre den kontrol, der vurderes som nødvendig for straffuldbyrdelsen og samtidig motivere den dømte til at leve en kriminalitetsfri tilværelse (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2010). Denne dobbelte opgave indfanges i den hyppigt citerede værdi for Kriminalforsorgens arbejde: "Kunsten at balancere mellem det hårde og det bløde" (ibid.).

Med Kriminalforsorgens principprogram opstilles en række principper for, hvordan denne opgave kan og skal løses. Principperne forventes udmøntet på forskellige niveauer; dvs. både i relation til det samlede system, det enkelte tjenestested og i den enkelte medarbejders daglige adfærd (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2008). Disse principper indbefatter **princippet om normalisering**, der indskærper, at "kriminalforsorgen [...] ved tilrettelæggelsen af dagligdagen, og hver gang der træffes konkrete afgørelser, [skal] have forholdene i det almindelige samfund for øje"; **princippet om åbenhed** der bl.a. fastslår, at "Kriminalforsorgen skal tilrettelægge virksomheden således, at de dømte får gode muligheder for at knytte og vedligeholde forbindelsen til de pårørende og det almindelige samfundsliv"; **princippet om ansvarlighed** der stadfæster, at "Kriminalforsorgens virksomhed skal tilrettelægges således, at de dømte får mulighed for at udvikle ansvarlighed, selvspekt og selottillid samt motiveres til at være aktive i bestræbelserne på at muliggøre et liv uden kriminalitet"; **princippet om sikkerhed** der går ud på, at "Kriminalforsorgen skal fuldbyrde de idømte straffe således, at der tages hensyn til beskyttelsen af den almindelige borger mod kriminalitet og til beskyttelsen af den indsatte mod overgreb og skadelig påvirkning fra andre"; **princippet om mindst mulig indgriben** der indebærer, at "Kriminalforsorgen skal vælge den mindst indgribende foranstaltning, som er egnet til at løse en bestemt opgave" og endelig **princippet om optimal ressourceanvendelse** der pointerer, at "Kriminalforsorgen skal anvende ressourcerne effektivt, fleksibelt og behovsorienteret og [...] derfor [skal] sørge for at have et velkvalificeret personale, som såvel uddannelsesmæssigt som holdningsmæssigt er i stand til at udføre dets opgaver i overensstemmelse med principprogrammet" (ibid.).

Selve den straffuldbyrdelse, som Kriminalforsorgen forestår, finder sted i landets åbne og lukkede fængsler, arresthuse samt via en række afdelinger under 'Kriminalforsorgen i Frihed', hvorfra der føres tilsyn med bl.a. prøveløsladte, fodlænkeafsonere og dømte i samfundstjeneste (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2010). 'Kriminalforsorgen i Frihed' rummer desuden en række pensioner - herunder Pension Engelsborg og Familiehøuset - hvor beboerne enten afsoner hele deres straf som alternativ afsoning eller straffens sidste del som udslusning. Pensionerne har friere rammer end fængslerne og giver bl.a. mulighed for, at beboerne løbende arbejder og uddanner sig uden for pensionen. Bryder afsonerne med de fastsatte regler og vilkår, overføres de til åbent eller lukket fængsel. 'Fejler' de bløde metoder (med de største frihedsgrader), står mere hårde metoder således straks klar til at tage over.

## PÅ BESØG I FAMILIEHUSET

I dette afsnit vil jeg 'åbne' specialets analyser af, hvordan forældreskab produceres i Familiehuset, gennem en første analytisk bevægelse, der giver en empirinær beskrivelse af Familiehusets fysiske rammer, de beboere og medarbejdere, der befolker det, samt de arbejdsmetoder og målsætninger, der koordinerer personalets indsats. Der bliver således tale om, at læseren tages med 'på besøg' i Familiehuset, hvorved en foranderlig praksis for en stund fastnagles og fikseres i et øjebliksbillede. Selvom en sådan fremskrivning udgør *min* konstruktion - og som sådan nødvendigvis tager udgangspunkt i *mit* perspektiv - foretages fremskrivningen i så tæt overensstemmelse som muligt med personalets beskrivelser. Bestræbelsen bliver således - i første omgang - at fortælle Familiehuset frem på dets 'egne præmisser'. Gennem disse empirinære tilstandsbilleder (Søndergaard 2006: 59) søges et første overblik etableret, som kan give 'fast grund under fødderne' på de kommende, mere forstyrrende analyser.

### Rammerne

Pension Engelsborg, der har eksisteret som pension siden 1979, ligger på en stille villavej i Lyngby og har bl.a. skole og fritidsordning lige om hjørnet. Da jeg på en regnvåd efterårs morgen for første gang i specialeøjemed lader mig lede ind gennem åbningen i hækken af et skilt med pensionens navn på, og står foran den gamle hvidkalkede hovedbygning, slår det mig med det samme, at dette sted nok bærer institutionspræg, men samtidig ligner alt andet end et fængsel. Her er ingen mure eller hegn med porte eller låger, man skal lukkes ind eller ud af. Her er ingen uniformerede vagter, overvågningskameraer eller metaldetektorer og ingen, der vil se ID-kort, pas eller lignende.

Ud over et parkeringsareal med løse småsten er grunden beplantet med hække, græs og træer. Et rødt egern piler over græsset og springer op i det nærmeste træ. Et stort gyngestativ, fodboldmål og trehjulede cykler præger udendørsbilledet, som på en morgen som denne tillige akkompagneres af fuglekvidder. Bag gyngestativet - som nabo til den ældre hovedbygning - ligger Familiehuset. Dette hus, som har ligget på grunden siden 2005, er i to plan. Hoveddøren er ulåst, og man kan gå lige ind. Gør man det, bliver man mødt med en skriftligt formuleret bøn om enten at tage skoene af eller at iføre sig de typiske blå plasticovertræk, man så ofte ser forældre iføre sig i daginstitutioner. Fortsætter man ned ad gangen og videre ind i huset, passerer man først et personalekontor og må derefter igennem den første og eneste låge, man støder på - et lavt gitter, der skal sikre, at småbørn ikke forlader huset på egen hånd. Efter at man - afhængigt af tiden på døgnet - har hoppet over forskellige former for legetøj, munder gangen ud i et fællesrum med køkken, der bl.a. er udstyret med to køleskabe, to opvaskemaskiner og to komfurer. Det åbne køkken rummer desuden et stort



voksdugsbelagt spisebord med dertilhørende bænke og stole omkring. Der er lysestager og potteplanter i vindueskarmene. Væggene præges af farvestrålende malerier og børnetegninger samt opslagstavler med praktiske beskeder om alt fra husregler, rengøringsfordeling og annoncering af kommende aktiviteter til artikler og avisudklip om klima- og sundhedsspørgsmål. Allerøverst oppe på en af opslagstavlerne står ordene, "*at blive forstået for at kunne forstå*" skrevet med blå tusch. Ordene må kunne viskes væk på et øjeblik, men de blev stående gennem al den tid, jeg havde min gang i Familiehuset.

En tilstødende fællestue fremstår tæt pakket med endnu et bord med bl.a. trip-trap-stole omkring, to sofaer opstillet diagonalt omkring et sofabord, et stort tv, en hylde med dvd-film samt en pæn samling legetøj - med alt fra legekøkken til legetøjsbiler og legoklodser. Fordelt over de to etager rummer huset desuden en række spartansk indrettede værelser med eget bad og toilet. Jeg får at vide, at værelsernes 'skræbende indretning' skyldes personalets ønske om, at beboerne selv skal indrette sig og gøre værelserne til deres egne ud fra en antagelse om, at hygge og god smag ikke tager sig ens ud for alle. I alt er der plads til, at fem familier kan bo i Familiehuset ad gangen. Husets førstesal rummer tillige en række mindre værelser, som kan benyttes af større børn eller overnattende gæster og et samtalerum udstyret med bl.a. kurvemøbler og whiteboard. I Hovedhusets kælder findes desuden vaske- og tørrefaciliteter samt motionsrum, som Familiehusets beboere kan benytte.

Af Familiehusets hjemmeside fremgår det, at Familiehuset tilbyder afsoning under 'familielignende rammer'. Jeg får desuden at vide, at det er personalets fælles opgave at få huset til at fremstå imødekommende samt at skabe nogle omgivelser, som er rare for familierne at være i.

## **Befolkningen**

På Pension Engelsborg og i Familiehuset bærer ingen ansatte uniform. Selvom de mange glatbarberede hoveder, tatoveringer og mørke hættetrøjer leder mine tanker over på, om der mon eksisterer en form for uformel uniform for pensionens mandlige beboere, må jeg som udefrakommende i begyndelsen alligevel ofte kigge efter en ekstra gang for at skille ansatte fra beboere. Forskellen træder dog tydeligt frem, når man retter opmærksomheden mod, hvem der opholder sig hvor (f.eks. på kontorer eller værelser), og hvem der henvender sig til hvem om hvad og hvordan (f.eks. i form af korrektioner eller forespørgsler).

Personalemæssigt befolkes Familiehuset dagligt af en gennemgående stab på fire medarbejdere - hvoraf to er uddannet som familiebehandlere, en som pædagog og en som socialrådgiver. Denne konstellation er knapt tre år gammel,<sup>21</sup> og personalet

---

<sup>21</sup> Indtil da var Familiehuset blot dagligt 'bemandet' med en enkelt familiebehandler (Halmø 2008: 9). De øvrige tre medarbejdere blev ansat på samme tid.

beskriver sig over for mig som en relativt nyligt sammensat gruppe, som har måttet bruge mange kræfter på at lære at tale det same sprog samt at finde ud af, hvilke roller og funktioner hvem skulle have i huset. Med tiden har man dog fået talt sig mere og mere 'ind' på hinanden.

Ud over den faste, daglige stab, befolkes Familiehuset mere sporadisk af Pension Engelsborgs øvrige personale, som er uddannet pædagoger, socialrådgivere og fængselsbetjente. Disse går alle under betegnelsen 'døgnmedarbejdere' og arbejder hver seks døgnvagter om måneden. De enkelte døgnmedarbejdere udfylder en kontaktpersonsfunktion for Familiehusets beboere, hvilket - som jeg får fortalt - indebærer at det er dem, der står for 'afsoningsdelen' og således forvalter beboernes vilkår og frihedsgrader. Døgnmedarbejderne opholder sig primært i Hovedhuset (hvor de har kontor og soveværelser), men deltager med jævne mellemrum i Familiehusets fællesspisning, kaffedrikning samt rygning i døråbningen og kigger løbende ind en tidlig morgenstund eller en sen aften, hvor det øvrige personale er gået hjem.

Ud over personalet befolkes Familiehuset af op til fem familier ad gangen. Udskiftningen foregår løbende, og mens nogen blot bor i huset i få uger, flytter andre ind for et år eller længere. Der er ingen øvre grænse for, hvor lang tid en familie kan bo i Familiehuset - ligesom der, med undtagelse af sædelighedskriminalitet, heller ikke er nogle rammer for, hvilke typer kriminalitet, forældrene kan være dømt for. Da der kun findes dette ene Familiehus i Danmark, kan beboerne i princippet komme fra hele landet. En del børn må således midlertidigt skifte skole eller daginstitution, når de flytter ind i Familiehuset.

Familierne består af en eller to voksne, hvoraf den ene eller begge afsoner hele eller den sidste del af en dom samt et varierende antal børn mellem nul og femten år. Fra personalets side er det håbet, at det relativt tætte bofællesskab familierne imellem kan give anledning til, at beboerne 'bruger' hinanden på kryds og tværs f.eks. som legekammerater, samtalepartnere eller praktisk hjælp. Jeg får dog også at vide, at boformen jævnligt medfører konflikter - som enkelte gange har resulteret i fysisk håndgemæng.

Endelig befolkes Familiehuset af forskellige mennesker, der kommer og går - typisk i form af gamle beboere, der med jævne mellemrum kigger ind til en snak eller en kop kaffe samt gæster til beboerne. Det være sig eksempelvis kærester, mormødre, legekammerater og sågar hele skoleklasser, der er inviteret til at besøge Familiehuset for at se, hvad det er for et sted deres (nye) klassekammerat bor.

## **Tilbudet**

Lydbilledet i Familiehuset præges af det familieliv, der udspiller sig her: Legende børn, snakkende voksne, skramlen fra køkkenet, tv fra stuen, ringene telefoner mv. Efterhånden som jeg får lyttet mig lidt mere 'ind' på de snakke, som personalet initierer i relation til beboerne, synes stedet dog også præget af en bestemt sprogbrug,

hvor bestemte vendinger går igen. Inspireret af Hasse (2002: 122) noterer jeg under empiriproduktionen en række begreber, som synes flittigt brugt i Familiehuset, og en lille lokal ordbog over Familiehus-sprog opstår herved.

Nogle af de ord, jeg i den sammenhæng har noteret, er ordene *tilbud*, *mulighed* og *chance*, som gentagne gange tages i anvendelse af personalet i forbindelse med beskrivelser af Familiehuset.<sup>22</sup> Særligt under visitationssamtalerne har jeg hørt Familiehuset italesat netop som et tilbud, en mulighed eller en chance, som det er op til beboeren at få mest muligt ud af. I løbet af empiriproduktionsperioden fik jeg gradvist sporet mig nærmere ind på, hvad Familiehuset nærmere bestemt udgør et tilbud *om*, en mulighed *for* eller en chance *til* - altså ud over det forhold, at familierne i kraft af opholdet i Familiehuset undgår den adskillelse, som en mere traditionel afsoningsform ville have medført.

Livet i Familiehuset organiseres på mange måder som et - i mine øjne - typisk familieliv. Forældrene er i dagtimerne beskæftiget med arbejde eller uddannelse i eller uden for huset. Børnene går i skole eller daginstitution, og forældrene henter og bringer. Der ryddes op, gøres rent, vaskes tøj, købes ind og laves mad - aktiviteter som beboerne (for det meste) selv organiserer og forestår. En gang om ugen er der fast fællesspisning, hvor både beboere og personale deltager. Der bliver gået ture, leget ude og inde, badet børn, læst godnathistorier og puttet i seng. Af og til arrangeres der aktiviteter som ture i svømmehallen, kælketure, museumsbesøg og meget andet, og personalet gør desuden en del ud af (kristne) højtider samt årstidsbundne traditioner og aktiviteter. Jeg får at vide, at der med disse forskellige aktiviteter organiseres en række rum, hvor personalet kan observere familiemedlemmernes interaktion. Det understeges dog, at observation kun finder sted, når forældrene er gjort opmærksomme herpå - og personalet beskriver det som afgørende, at de netop går hjem sidst på dagen, så familierne ved, at de nu er på egen hånd.<sup>23</sup>

I Familiehuset foregår der således også en lang række aktiviteter, som ikke fremstår som en del af billedet af det 'typiske' familieliv, men som snarere sættes i værk for at etablere, understøtte eller udvikle en sådan livsform. Der er f.eks. tale om

---

<sup>22</sup> Øvrige begreber og vendinger, der optræder i denne lille lokale ordbog er bl.a.: At gå på opdagelse i, at være nysgerrig i forhold til, at være en (tilpas) forstyrrelse, hvorvidt noget er hjælpsomt eller ej samt metaforer som nedrullede gardiner, lukkede døre, banke på, lave invitationer, finde en (anden) indgang, samt døråbner og dørlukker. Metaforer hvorigennem familierne italesættes som (inde)lukkede og personalet som nogen, der forsøger at (få lov til at) 'trænge ind' for at hjælpe.

<sup>23</sup> Som deltagerobservatør slår det mig således hurtigt, at denne institution på afgørende punkter synes at *adskille sig* fra sociologen Erving Goffmans beskrivelser af 'den totale institution', der netop er kendetegnet ved, at hele livet udspiller sig inden for institutionens fire vægge samt at tid og rum her inden for struktureres totalt (Goffman 1967). Ligesom Familiehuset tilsyneladende på visse punkter adskiller sig fra Michel Foucaults beskrivelser af den 'disciplinerende institution', hvor tid og rum inddeles minutøst, og hvor overvågningen i princippet kan finde sted når som helst (Foucault 2002). (Selvom man selvfølgelig kan diskutere, om ikke overvågningen alligevel er potentielt forekommende døgnet rundt i Familiehuset netop i kraft af de overnattende døgmedarbejdere, så taler Familiehuspersonalet et ideal frem omkring, at beboerne skal have tid for sig selv om aftenen og natten).

pædagogiske aktiviteter som Marte Meo, hvor personalet filmer forældre under interaktion med deres børn og efterfølgende diskuterer udvalgte dele af optagelsen med forælderen med henblik på at lokalisere ressourcer og styrke de steder, hvor noget går godt.<sup>24</sup> De voksne tilbydes individuel terapi og parterapi og børnene individuelle 'børnesamtaler'. Der afholdes børnegrupper og voksengrupper, hvor deltagerne diskuterer forskellige emner, som både personale og beboere kan bringe op. Der afholdes familiesamtaler og 'reflekterende samtaler', hvor en eller begge forældre taler med en familiebehandler, mens det øvrige personale lytter og tier samt på udvalgte tidspunkter kommenterer eller stiller spørgsmål til forældrens udlægninger.<sup>25</sup> Forældrene bliver desuden tilbudt støtte omkring alskens dagligdagssituationer, som f.eks. aflevering af børn i daginstitution samt hjælp til bade- og spisesituation. Og for visse - ifølge personalet - meget kaotiske familier, kan der blive tale om i samarbejde med forælderen for en periode at tilrettelægge en nøje detaljeret dagsplan (hvor det f.eks. minutiøst noteres, hvornår hvem står op, børster tænder, tager tøj på, spiser morgenmad, smører madpakke og skal være ude af døren om morgenen). Personalet deltager desuden, efter forældrenes ønske, i møder med diverse sociale myndigheder og assisterer med banksager, boligsøgning osv. Familiehuset tilbyder endvidere 'efterværn' til fraflyttede familier i form af samtaler, besøg og muligheden for at fortsætte i terapi.

### **Tilgangen**

Familiehusets faste personalegruppe har forskellige uddannelsesmæssige baggrunde og dermed også varierende funktioner i huset som henholdsvis behandler, socialrådgiver og pædagog. Teoretiske inspirationskilder fremhæves ikke i samme grad af alle medlemmer af personalegruppen, og nogen synes at gå mere op i visse tilgange end andre. Når personalet formulerer sig lidt på tværs af husets mange rum og aktivitetstilbud, får jeg at vide, at man henter inspiration i systemiske, socialkonstruktionistiske og narrative tilgange. Med den systemiske inspiration rettes interessen mod de relationer og sammenhænge, som familiernes medlemmer indgår i. Ud fra en antagelse om, at alle mennesker har deres egen helt unikke forståelse af verden og deres eget liv, afskrives muligheden for at nå frem til en objektiv sandhed omkring, hvordan verden hænger sammen (Molbech 2009: 39). Personalet bestræber sig på at gå ikke-(for)dømmende til værks og anerkender, som et medlem af personalegruppen formulerer det, at "*der er mange måder at leve et godt liv på*" (I1: 34). Det vægtes at møde beboerne anerkendende, respektfuldt og ligeværdigt på en

---

<sup>24</sup> Marte Meo betyder 'ved egen kraft' og kan beskrives som en ressourcelokaliserende og løsningsorienteret pædagogisk metode, der benytter sig af videooptagelser af hverdagssituationers sociale samspil og tager afsæt i spørgsmål, der er formuleret af de mennesker, der ønsker hjælp (Roug 2003).

<sup>25</sup> Familiehusets personale henter inspiration til denne fremgangsmåde i Tom Andersens idéer om 'det reflekterende team' (Andersen 1996).

fleksibel facon og med et individuelt tilrettelagt tilbud, samt at forandringsarbejdet så vidt muligt tager afsæt i forhold, beboerne selv har bedt personalet om hjælp til. Med den socialkonstruktionstiske og narrative inspiration rettes fokus mod sprogets betydning og (livs)historiefortællingens virkninger. Den narrative metode opererer med den antagelse, at der findes utallige historier, et menneske kan fortælle om sit liv, men at netop den historie vi rent faktisk fortæller om os selv, former os: Vi har en tendens til at blive den historie, vi fortæller (White 2006a; White 2006b). Ud fra en sådan tankegang bliver der god ræson i netop at 'forstyrre' visse etablerede (negative) selvfortællinger og arbejde med at tale styrkesider frem hos såvel forældre som børn.<sup>26</sup>

Gennem dette væld af aktiviteter og forholdemåder tilstræbes det, at Familiehusets forældre får mulighed for at udvikle en større selvtillid og ansvarlighed som forældre, at (gen)opbygge en tillid til offentlige myndigheder, at få en (anden) struktur på hverdagen samt at etablere 'passende' relationer til børnene og (gen)skabe et håb for en bedre fremtid. Familiearbejdet antages således på længere sigt at have en kriminalpræventiv effekt.

---

<sup>26</sup> Michael White beskrives typisk som en af den narrative metodes grundlæggere og under min empiriproduktion i Familiehuset, går stedets to familiebehandlere netop på et Michael White-kursus, som de udtrykker stor entusiasme omkring.

## ORDETS MAGT

Man har en plan, til man laver en ny. Min plan var - efter dette første kig ind i Familiehuset - at foretage en nærmere granskning af, hvad det ifølge personalet er for familier, der bebor Familiehuset; dvs. hvem og hvad indsatsen retter sig mod. Allerede under empiriproduktionen blev disse planer dog 'forpurret', da det viste sig langt vanskeligere end forventet at få det ellers 'snaksalige' personale i tale på netop dette punkt - en situation, der i sig selv i stigende grad påkaldte sig analytisk interesse. Dette afsnit opholder sig således ved personalets betragtninger omkring problematikker forbundet med selve handlingen, at beskrive andre mennesker. Først herefter rettes blikket mod personalets italesættelser af beboerne.

### **(Larmende) tavshed**

Under samtlige af mine interviews med Familiehusets faste personale, syntes samtalen af tage en drejning da (generelle) spørgsmål omkring Familiehusets beboere blev bragt på banen. I disse situationer bevægede samtalen sig fra (i mine øjne) at have 'gledet' relativt uproblematisk til pludselig at være præget af forbehold, tøven og tavsheder. Noget syntes at være på spil her.

Følgende udveksling fandt sted efter, at en interviewperson havde givet en fyldig beskrivelse af sine arbejdsopgaver i Familiehuset:

Interviewer: *"Kan du sige noget sådan om, hvad det er for nogle mennesker, der bor her?"*

...

Personale: *"Hvad det er for nogle MENNESKER, der bor her?"*

Interviewer: *"Ja. Ja, hvad er det for nogle ... hvad er det for nogle problemer, man måske har og behov man har og?"*

...

Personale: *"Jamen det er ... det er SÅ forskelligt."*

Interviewer: *"Ja." (latter)*

Personale: *(latter) "Det har de andre sikkert også siddet og sagt."*

Interviewer: *(latter) "Ja." (I3: 14)*

Interviewpersonen reagerer her i første omgang på det tilsyneladende besynderlige interviewspørgsmål ved at gentage det i et (i interviewerens ører) forundret tonefald. Noget mellem linjerne - tavshederne - 'larmer' og får interviewerens til at krumme tæer under bordet. Modspørgsmålet 'tvinger' interviewerens til at gentage sit allerede besynderliggjorte spørgsmål - denne gang med en uddybning, der specificerer nogle af de forhold, som interviewerens havde forventet, at interviewpersonen ville fortælle om.

Interviewpersonens korte konstatering af, at det er SÅ forskelligt, kan både læses som et svar på og en afvisning af spørgsmålet. Og med den efterfølgende konstatering af, at 'de andre' sikkert har fortalt mig det samme, synes der refereret til en for personalet intern konsensus om, at spørgsmål af denne karakter enten er vanskelige eller decideret upassende at svare på. Gennem en fælles (forlegen) latter 'enes' interviewer og interviewperson om denne udlægning. Latteren kan her læses som et redskab, der 'reparerer' en ellers anspændt og ømtålelig situation (Mik-Meyer 2004: 45-46).

I et interview med en anden medarbejder, sættes der navn på modviljen mod at besvare et lignende spørgsmål. Udvekslingen finder sted efter at interviewpersonen har fortalt en længere historie om en konkret families positive udvikling under et ophold i Familiehuset:

Interviewer: "*Kan du sige lidt om så, hvad det er for nogle mennesker, der flytter ind her?*"

...

Personale: "*Jamen jeg synes jo, at det er rigtig vigtigt, at vi ikke generaliserer for meget.*" (I1: 11)

Interviewpersonen formulerer her et princip om, at generaliseringer hverken er hensigtsmæssige eller ønskede i Familiehusets kontekst. Således hjulpet på vej får jeg knyttet den pludseligt opståede tavshed til et princip hos personalet om ikke at generalisere samt så vidt muligt at undgå at definere andre mennesker og deres problemer. Pudsigt nok synes der her at være tale om nogle (teoretisk funderede) principper, der på mange måder harmonerer med dette speciales (videnskabs)teoretiske tilgang, hvor man netop forholder sig skeptisk over for tanken om, at 'beskrivelser' nogensinde skulle kunne være neutrale eller ufarlige - og hvor man typisk foretrækker at tale om forskellighed frem for ensartethed og om gøren frem for væren.

Under et tredje interview, mødes min forespørgsel med et (i mine ører forbløffet) "*hold da op!*", der tilsyneladende markerer, at netop spørgsmålet omkring beboerne er både stort og vanskeligt at svare på. Så jeg holder op.<sup>27</sup> På den ene side med en oplevelse af at have nået en grænse for hvad jeg kan 'tillade' mig (gennem ledende spørgsmål) at lede videre efter. På den anden side med en undren over den antagelse mit spørgsmål synes at blive mødt med: En tilsyneladende forventning om, at 'man' (i Kriminalforsorgen generelt?) definerer og kategoriserer andre mennesker (uden tanke

---

<sup>27</sup> Ikke sådan forstået, at jeg ophører med at interessere mig for, hvordan personalet forstår beboerne. Men jeg accepterer, at beskrivelserne af beboerne primært må indhentes af andre veje. For personalet *taler* meget om beboerne. Under både deltagerobservation og interviews får jeg fortalt rigtig mange historier om nuværende og tidligere beboere og situationer. Personalet fremstår blot forsigtige med at drage disse historier sammen i et entydigt billede - ikke mindst når de bliver spurgt direkte.

på konsekvenserne), men at Familiehusets personale arbejder aktivt imod en sådan tendens - og i visse sammenhænge etablerer sig et frirum netop ved at tie.

### **Perspektiver & sandheder**

Ovenstående forsigtighed i forhold til generaliseringer og definitioner kan knyttes sammen med nævnte inspiration fra systemiske, socialkonstruktionistiske og narrative tilgange, som flere af personalegruppens medlemmer taler meget om. Selvom der som nævnt er diversitet at spore i personalegruppen i forhold til i hvilken grad, man er optaget af sådanne principper, synes gruppen at kunne samles om en problematisering af normer og værdier som universelle størrelser. Det påpeges som nævnt gentagne gange, at der findes mere end blot én måde at leve et godt liv på, og at der findes mere end blot ét sæt af værdier for f.eks. børneopdragelse og forældreskab. 'Rigtigt' og 'forkert' bliver hermed (næsten) aldrig entydigt - en opfattelse der, som vi skal se, sætter nogle særlige betingelser for arbejdet.

Under en faglig sparring mellem to af familiehusets medarbejdere, hvor jeg deltog som observatør, blev jeg bekendt med historien om kaffeglasset. Historien drejer sig om en samtale mellem et medlem af Familiehusets personalegruppe, en forælder og dennes halvvoxne barn, hvor forælderen angiveligt ikke lod barnet komme til orde i samtalen med den begrundelse, at forælderen udmærket vidste, hvordan barnet havde det. Efter et stykke tid, hvor kun forælderen havde talt, pegede medarbejderen på et glas pulverkaffe, der stod placeret på sofabordet mellem dem, og forklarede, at kaffeglasset måske nok var den 'samme' ting, men at der var flere vinkler at se det fra og flere måder at beskrive det på. 'Sandheden' omkring kaffeglasset bliver i denne udlægning til at spørgsmål om positioner, perspektiver og sprog. Hermed afløses entydighed af perspektivisme: Der bliver pludselig *mange* mulige versioner af netop dette kaffeglas alt afhængigt af, hvorfra det betragtes og beskrives. Opfordringen til, at forælderen skulle tie og lytte til barnets perspektiv, havde angiveligt haft en forløsende virkning i samtalen.

Også under interviews med personalet udpeges egne positioner og perspektiver i relation til bestemte udsagn og videnspåstande. Som en medarbejder formulerer det i forbindelse med, at der gives et 'tøvende' svar på spørgsmålet omkring, hvad det er for vanskeligheder, Familiehusets familier har:

*"Altså jeg ser det jo selvfølgelig fra min stol." (I4: 4)*

Skønt der er tale om nuanceforskelle, synes der at ske en betydningsglidning fra disse beskrivelser af erkendelse som et positioneret og perspektivisk anliggende til følgende situation, hvor selve forestillingen om sandhed afvises: Jeg observerer her en situation, hvor personalet debatterer, hvad der er mest hensigtsmæssigt at foretage sig i forbindelse med, at et nyindflyttet barn i Familiehuset skal begynde på den lokale



skole den følgende dag. Enigheden (blandt personalet) går på, at barnets nye klasse skal informeres om familiens situation (forælders dom og afsoning i Familiehuset); uenigheden går på, hvem der med fordel kan give denne information på en måde, hvor barnet 'stemples' mindst muligt: Forælderen, skolelæreren, en medarbejder fra Familiehuset eller måske barnet selv? Efter en rum tids diskussion, hvor man ikke når til enighed, konstaterer en medarbejder:

*"Der er ingen sandhed."* (Observationsnoter)

Jeg hæfter mig ved denne konstatering og noterer den - ikke uden en vis undren. For - som Hasse spørger - hvorfor fremhæve at noget netop *ikke* er tilfældet? (Hasse 2002: 330). Måske fordi det 'ligger i luften', at formålet med en pædagogisk faglig diskussion typisk vil være at nå til enighed omkring, hvad der er det (eneste) rigtige at gøre i en given situation. Her fraskriver personalet sig dog denne mulighed og løser i stedet situationen gennem en fælles beslutning om at vende spørgsmålet med både forælderen og skolelæreren.

I atter andre sammenhænge bringes et sandhedsbegreb i spil på helt andre måder, som markerer, at en entydig sandhed netop (kan) *findes*. Som f.eks. da personalet arbejder på at overbevise en forælder om, at dennes barn skal (have lov til at) fortælle sine klassekammerater om forælders dom. Barnet er af forælderen blevet bedt om ikke at fortælle nogen om situationen, da forælderen er bekymret for de andre børns reaktioner. Under personalets argumentation for, at barnet skal (kunne) fortælle om situationen, fremføres argumentet:

*"Børn er ikke fordomsfulde, når de får sandheden."* (Observationsnoter)

I dette tilfælde opereres der med sandhed i ental, som enten kan hemmeligholdes eller deles. De mange mulige informationer, som voksne kan give børn, spaltes i sandhed eller løgn og det markeres, at sandhed altid er at foretrække. Her ligger svaret på spørgsmålet, om hvad der er det 'rette' at gøre, således lige for.

Muligheden for at opnå entydighed i forhold til, hvad der er rigtigt og forkert, afmonteres således i visse situationer, mens det i andre synes at leve på bedste velgående. I de foregående eksempler eksisterer der en sandhed omkring livsomstændigheder og praktiske forhold (som kan 'guide' i forhold til, hvad det er det 'rette' at gøre), mens dette (i nogle tilfælde) ikke er tilfældet, når det gælder normer, følelser og synspunkter. Som jeg senere skal vende tilbage til, bringes (afvisningen af) sandhedsforestillingen således i spil på forskellige måder i forskellige situationer, hvor det tilsyneladende udfylder forskellige *funktioner* spændende over strategier til at hidkalde flerstemmighed, lukke diskussioner ned og 'skære igennem' med en bestemt viden.

### **Ordet skaber, hvad det nævner**

Den tøven og tavshed og de forbehold, mine spørgsmål omkring Familiehusets beboere under interviewene er blevet mødt med, er i det foregående blevet knyttet sammen med personalets problematisering af generaliseringer, definitioner og af muligheden for at opnå entydighed i forhold til normer og værdier. Definitioner og ikke-definitioner bliver en (pædagogisk) handling i sig selv, der sætter rammen for fremtidige handlinger. Beskrivelser kan således aldrig forstås som 'neutrale', da de altid må formodes at *gøre* noget ved situationen. Som et led i en forklaring af, hvordan socialkonstruktionistiske og narrative tilgange spiller ind i arbejdet, fortæller en medarbejder under et interview, at:

*"Tingene opstår også i den måde, de bliver benævnt på." (I2: 25)*

Af samme grund går meget af det terapeutiske arbejde i Familiehuset ud på at nævne ting 'om' - at fortælle (livs)historier og relationer frem på andre og mere konstruktive måder. Benævnelser og beskrivelser forstås hermed ikke som ufarlige, da de er potentielt virkelige i deres konsekvenser. Man bør derfor være varsom med, hvordan man taler om andre mennesker. En medarbejder fortæller om en bestræbelse i personalegruppen, som måske ikke altid lykkes, men som personalet har for øje i arbejdet:

*"Altså at vi i virkeligheden aldrig taler om familierne på en måde, som vi ikke kan tale om dem imens, de er her. Når vi er i enerum, ikke?" (I1: 5)*

Hele den situation, hvor man (f.eks. som interviewer og interviewperson) sidder bag lukket dør og *definerer* andre, bliver således både problematisk og upassende. Når jeg beder personalet om at forklare mig, hvem beboerne er, brydes der med den tænke- og forholdemåde, der i Familiehuset italesættes som efterstræbelsesværdig. Gennem spørgsmål, omkring hvem beboerne er, toner nogle bestemte pædagogiske principper og forholdemåder således tydeligt frem.

Historiefortælling, sprog, ord og formuleringer synes i det hele taget at udgøre en konstant kilde til debat blandt personalet i Familiehuset. Netop da jeg gæster Familiehuset, fylder en diskussion omkring begreberne *behandling* versus *forandring* meget. Personalet har netop fået trykt en ny brochure for Familiehuset (til uddeling i fængsler og blandt øvrige samarbejdspartnere), hvor man har valgt at overgå fra førstnævnte til sidstnævnte betegnelse ud fra en forestilling om, at behandlingsbegrebet kan lyde såvel skræmmende som sygeliggørende i potentielle

fremtidige beboeres ører.<sup>28</sup> Omvendt fortæller et medlem af personalegruppen, at "*vi har alle sammen brug for forandringer i vores liv hele livet igennem*" (I2: 7). En medarbejder forklarer således om arbejdet i Familiehuset, at man har "*fokus på sprogets betydning. Og ordenes magt.*" (I2: 19). Ord bliver en forskel, der gør en forskel. Netop fordi ord og formuleringer ikke blot betragtes som rene beskrivelsesinstrumenter, men som noget, der farver og griber ind i og *gør* noget ved de situationer, de udgør en del af.

Når jeg i det følgende vil gøre rede for, hvordan personalet alligevel har fortalt mig forskellige ting om beboerne, bliver det derfor afgørende at understrege, at disse udsagn ikke bør forstås som grove generaliseringer, og at det i forbindelse med disse beskrivelser bliver umuligt at skelne skarpt mellem hvem beboerne som udgangspunkt er, når de for første gang træder over Familiehusets dørtærskel; hvem personalet har brug for at de umiddelbart *bliver* omkring indflytningen, for at familiearbejdet kan gennemføres; og hvem Familiehuset på længere sigt tilstræber at *producere* dem som. Som sådan kan de følgende beskrivelser ikke læses som 'neutrale' beskrivelser af en eller flere livssituationer, men som et greb, hvorigennem personalet søger at gribe det (udsnit af verden), de vil rette deres arbejdsindsats imod. Når personalet f.eks. i visse situationer italesætter forældrene som "*eksperter i børnenes liv*" (I1: 29), kan betegnelsen ikke blot læses som en beskrivelse af beboerne, men som en fremskrivning - en pædagogisk handling, hvorigennem forældre netop 'anråbes' og positioneres som sådanne eksperter. Herved produceres forældreskab i en bestemt form, hvor forældre bliver nogen, der *kender* deres børn og på denne baggrund drager omsorg for dem.

---

<sup>28</sup> Med overvejelser af denne art, taler Familiehusets personale sig ind i en kontroversiel historisk debat omhandlende netop behandling i Kriminalforsorgens regi. Behandlingstanken har haft sin storhedstid - og sit fald - mellem ca. 1930 og 1970. Siden 1990'erne har behandlingstiltag atter vundet indpas inden for fængselsvæsnet (især i Norden) - dog nu i højere grad i form af empowermentlignende initiativer, der skal sætte den indsatte i stand til at 'behandle sig selv' (Smith 2003: 322-328; Borch 2005: 85-119).

## INTERLUDIUM

### BØRNS RETTIGHEDER

*Temaet fængsler og menneskerettigheder har traditionelt set næsten udelukkende drejet sig om den fængslede rettigheder og sjældent om, hvorvidt pårørende til fængslede lider rettighedstab i forbindelse med fængslingen (Smith & Jacobsen 2010: 32). Netop i forbindelse med forskningen og debatten omkring fængslede børn, fremhæves børns rettigheder i forhold til at bevare kontakten til deres forældre dog hyppigt. Dette finder typisk sted med henvisning til FNs Konvention om Barnets Rettigheder - bedre kendt som Børnekonventionen (Se f.eks. Smith & Jacobsen 2010; Det Kriminalpræventive Råd 2005; Christensen 1999).*

*Børnekonventionen forelå i 1989 og Danmark tilsluttede sig officielt konventionen i 1991. Siden da har det været den siddende regerings ansvar over for FN at dokumentere, at Danmark overholder konventionen, samt at man arbejder aktivt på at implementere den overalt i samfundet, hvor børn befinder sig (Børnerådet 2002: 5). Børnekonventionen er i dag den konvention, der nyder den største internationale opbakning med 191 tilsluttede lande.*

*Med ratificeringen af konventionen tilslutter deltagerlandene sig bl.a. en overbevisning om, at familien udgør "den grundlæggende enhed i samfundet og naturlige ramme for [...] børns vækst og trivsel" samt antagelsen om, at "barnet med henblik på fuld og harmonisk udvikling bør vokse op i et familiemiljø, i en atmosfære af glæde, kærlighed og forståelse" (ibid.: 126-127).*

*Børnekonventionen tilskriver børn en bred vifte af rettigheder, som yder dem beskyttelse og ret til udvikling og medindflydelse (ibid.: 5). Af særlig relevans for Kriminalforsorgens arbejde er Børnekonventionens artikel 9, stk. 3, hvor det pålægges deltagerstaterne at "respektere retten for et barn, der er adskilt fra den ene eller begge forældre, til at opretholde regelmæssig personlig forbindelse og direkte kontakt med begge forældre, undtagen hvis dette strider mod barnets tarv" (ibid. 129). Det er således med skelen til Børnekonventionen, at en række tiltag i forbindelse med fængslede forældre og deres børn igennem de senere år er blevet sat i værk i den danske Kriminalforsorg - herunder Familiehuset ved Pension Engelsborg.*

## FAMILIELIV UNDER PRES

Med de nævnte forbehold i mente, vil jeg i dette afsnit - via personalets fortællinger samt gennem eksempler fra observations- og dokumentmaterialet - tegne et billede af, hvad det er for familier, der bor i Familiehuset. Personalets syn på beboerne må antages at hænge snævert sammen med, hvordan arbejdet tilrettelægges omkring dem. Ikke mindst når man, som Familiehusets personale, bestræber sig på at tilrettelægge individuelle tilbud, der er tilpasset de enkelte familier, synes opfattelsens af, *hvem* beboerne er, at få afgørende betydning for pædagogikkens udformning. Pædagogik formuleres her som 'svar' på - og henter sin berettigelse i - en række familiers forskellige problemer, behov og udviklingsmuligheder. Som sådan kan personalets italesættelser af Familiehusets beboere netop ikke forstås som 'neutrale' redegørelser, men som handlinger, der 'kalder' på (bestemte) opfølgende handlinger.

### Den vanskelige livssituation & grader af tvang

Adspurgt om, *hvem* der bor i Familiehuset, fortæller en medarbejder (efter at have givet udtryk for, at det ikke lader sig gøre at generalisere), følgende:

*"Jeg synes, at det er mennesker, som ... er mennesker på godt og ondt. De er fædre eller mødre, og de er gifte eller ugifte, og de er alt muligt. Og så har de BEGÅET kriminalitet. Så det er ikke først og fremmest kriminelle mennesker, der flytter ind her, og den differentiering, synes jeg, er enormt vigtig." (I1: 11)*

I kraft af denne og lignende beskrivelser lærer jeg ikke Familiehusets afsonere at kende som *kriminelle*, men som mennesker, der har *begået* en kriminel handling. Det pointeres hermed, at disse mennesker rummer andet og mere end det, betegnelsen 'kriminel' signalerer. Gennem denne og lignende formuleringer omrangeres kriminaliteten fra at udgøre et bærende karakteristika til at udgøre blot én *handling* blandt mange mulige handlinger. Fokus flyttes hermed fra person til adfærd.<sup>29</sup> Når personalet refererer til arbejdets 'genstand', taler de således om beboere, forældre eller familier.<sup>30</sup>

En første indikation, på hvem disse beboere, forældre eller familier 'er' (for personalet), kan man få gennem granskningen af et af de skemaer, der udfyldes i forbindelse med indflytning i Familiehuset. Her noteres oplysninger omkring afsoners køn, alder, ægteskabelige status, forsørgelsesgrundlag, antal børn, boligforhold og hjemkommune. Men også oplysninger om dommens længde, kriminalitetens art, hvorvidt beboeren er tidligere straffet og har fået advarsler i forbindelse med tidligere

---

<sup>29</sup> Med dette fokus synes den socialkonstruktionistisk inspirerede tankegang nærmest at tage form af en art (social)behaviorisme.

<sup>30</sup> Jeg har valgt at 'tale med' personalet på dette punkt og anvender således de samme betegnelser.

afsoning, har (haft) et misbrug af rusmidler og har (haft) 'anbragte' børn noteres i skemaet. Ved at fatte en pen og sætte en række krydser, bliver det muligt at beskrive en række vidt forskellige tilværelser. Blot tilstedeværelsen af afkrydsningsmuligheder som 'tidligere dømt', 'misbruger' og 'anbragte børn', synes dog at pege i retning af livsformer, der ikke umiddelbart harmonerer med forestillingen om det 'typiske' eller 'ideelle' familieliv. Ofte forbindes sådanne forhold med 'social udsathed' og belastninger, som peger i retning af familiens (snarlige) opløsning eller sammenbrud (Dencik, Jørgensen & Sommer 2008: 279-282).

Familierne har dog det til fælles, at 'livets vej' for deres vedkommende slår et slag omkring Familiehuset: Alle bor de her for en korte eller længere periode. I alle familierne har mindst én forælder således modtaget en dom for en kriminel handling, og i alle familierne griber det forhold, at forælderen som følge heraf skal afsone en frihedsstraf, ind i familielivets organisering. Det er denne fælles livssituation, personalet peger på, når de trods generaliseringsmodviljen beskriver nogle forenende træk ved beboerne(s liv). Men det er også denne livssituation, der, når den nuanceres yderligere, skiller beboerne fra hinanden igen.

En afgørende forskel mellem familiernes livssituationer består i, hvorvidt familiens medlemmer ved indflytningen i Familiehuset kommer direkte hjemmefra i samlet flok for, at forælderen kan afsone en hel dom som alternativ afsoning, eller om familien ved indflytning i Familiehuset samles igen efter kortere eller længere tids adskillelse grundet (varetægts)fængsling. Hvor projektet i forbindelse med nogle familier bliver at undgå adskillelse, bliver det i andre tilfælde et spørgsmål om genforening. Uanset hvad står familierne dog, ifølge personalet, midt i en turbulent og vanskelig livssituation, der kræver hjælp og støtte 'udefra'.

Da et medlem af personalegruppen bliver bedt om at fortælle noget om, *hvem* det er, der bor i Familiehuset, tales en række familier frem, for hvem Familiehuset udgør en sidste udvej:

*"Jeg tænker, at nogle af de familier som vi har, de egentlig ikke har ... et andet alternativ. At for nogens vedkommende, så er det mere et fravalg af noget andet."*

(I4: 2)

Her formuleres en anden forskel - der gør en forskel - mellem Familiehusets beboere: Nogle afsonere har et *valg* i forhold til, hvorvidt afsoningen skal finde sted i Familiehuset, og andre har ikke. Ikke sådan forstået, at nogen direkte *tvinges* til at afsone i netop Familiehuset. Men hvis den dømte (som jo per definition ikke har noget valg i forhold til, *at* der skal afsones) ikke har et netværk at trække på, der kan tage sig af børnene i dennes fravær, anskues Familiehuset som en sidste udvej. Myndighedernes anbringelse af et barn uden for hjemmet italesættes således ikke som en (legitim) valgmulighed for barnets forælder. Ambitionen bliver i Familiehuset netop at "*bevare familien intakt*" (I2: 3). Som en medarbejder i sin indledende præsentation af

Familiehuset fortæller, så er stedet netop blevet skabt ud fra "*en menneskeretstanke om at børn ikke må blive adskilt fra deres forældre*" (I1: 10). Som sådan kan visse familier givetvis opleve sig 'tvunget' ind ad døren til et (principielt set) frivilligt tilbud, fordi alternativet synes utænkeligt.

Under deltagerobservationsperioden fik jeg lejlighed til at overvære to af personalets visitationssamtaler med kommende beboere.<sup>31</sup> Den potentielle tilstedeværelse af et alternativ til Familiehuset blev i begge samtaler bragt op af personalet. Under den ene samtale faldt det ud som en styrke, at en tidligere straffet kunne fortælle om, hvordan hendes børn under forrige indsættelse blev passet af et familiemedlem, og at dette givetvis ville blive tilfældet igen, hvis opholdet i Familiehuset ikke blev en realitet. En døgmedarbejder rundede emnet af med at pointere følgende:

*"Nogle gange er det fint, at Engelsborg er et tilbud, men at der også er andre muligheder. Så kan man vælge at få noget ud af det."* (Observationsnoter)

Forskellen mellem at have et (reelt) alternativ eller ikke at have det forbindes her med muligheden for at få 'noget' ud af opholdet - måske fordi man, gennem markeringen af aktivt at have truffet et valg, udviser et engagement i Familiehusets aktiviteter. En afgørende forskel, der bl.a. knytter sig til personalets forventninger om, hvor 'langt' man kan nå i familiearbejdet, bliver hermed afsonerens relationer og netværk *uden for* Familiehuset. Tilstedeværelsen af et sådant valggivende netværk udgør dog, ifølge en medarbejder i Familiehuset, en sjældenhed:

*"Generelt ser vi nogle familier, som har et meget lille netværk, og som er fattige på relationer."* (I1: 11)

En stor del af beboerne italesættes således som nogen, der har "*været meget alene i livet*" (I2: 6) og som derfor ikke har mange alternativer, når de befinder sig i en vanskelig situation. Under den anden visitationssamtale, jeg overværede, måtte personalet netop lede forgæves efter et sådant valg:

Personale: "*Hvis nu det uheldige skulle ske, at vi bliver nødt til at sige, at du ikke kan blive her. Hvad skal der så ske med [barns navn]?*"

Forælder: "*Hvorfor skulle I sige det?*"

Personale: "*Hvis du bryder reglerne.*"

Forælder: "*Det gør jeg ikke.*"

---

<sup>31</sup> I begge tilfælde var der tale om 'vellykkede' visitationssamtaler, hvor begge parter endte med at 'sige god for hinanden'. Forældrene fra disse samtaler nåede at flytte ind i Familiehuset med deres børn under min deltagerobservationsperiode.

Personale: "Det er noget, jeg SKAL spørge om. Familiehuset kan ikke stå på helt bar bund hvis..."

Forælder: "Det gør jeg ikke. Det ville være det dumme, jeg kunne gøre."

Børnesagsbehandler: "Så bliver det en akut anbringelse."

...

Forælder: "Ja." (observationsnoter)

Under samtalen 'forhandler' forælder, Familiehusmedarbejder og den kommunale børnesagsbehandler sig frem til, at Familiehuset udgør et sidste alternativ til en akut anbringelse. Udpegningen af (og truslen med?) en sådan potentielt forestående anbringelse, bidrager her til italesættelsen af Familiehuset som en allersidste udvej.

Nogle familier beskrives altså som mere tvunget ind ad døren end andre, og spørgsmålet omkring frivillighed versus tvang antages af personalet at få indflydelse på, hvor meget beboerne forventes at få ud af opholdet. Som vi senere skal se, hviler den positive relation, som personalet bestræber sig på at etablere i relation til beboerne, i mange situationer bedst på en fælles forståelse af, at Familiehuset udgør en foretrukket - men netop ikke eneste - mulighed. For andre beboeres vedkommende må motivationen hentes i visheden om, at man med Familiehuset er blevet givet en sidste chance.

### **Kaos & desillusion**

Uden at familierne generelt beskrives som kaotiske, er *kaos* en betegnelse, som personalet i deres fortællinger hæfter på en lang række enkelt-situationer og familiehistorier. Kaosbetegnelsen synes herved at fungere som et negativt modbillede på den *orden*, man i Familiehuset søger at etablere gennem produktionen af bestemte former for forældreskab og familiære relationer. Ved visitationssamtalerne vurderes det således, som en medarbejder formulerer det, "om mængden af kaos kan rummes" i Familiehuset (I1: 12).

Ikke sjældent beskrives familierne som nogen, der mangler struktur på hverdagen - og børn som væsner, der netop trives godt med (og dermed også har ret til og krav på) faste rammer, rutiner og forudsigelighed. Det kaotiske kan således forstås som et spørgsmål om (manglende) organisering af dagen: Når børn kommer for sent i skole, render rundt i regnvejr uden jakke på, får hindbær-snitte til aftensmad, ikke bliver puttet i seng 'til tiden' og falder i søvn foran fjernsynet. Kaosbetegnelsen dukker også op i forbindelse med spørgsmål omkring rollefordeling mellem familiedlemmerne imellem, der ikke følger det 'forventede' mønster: Som når voksne agerer uansvarligt, og børn indtager en position som små voksne; eller når børn inddrages 'for meget' og mødre og døtre fungerer som slyngveninder, der går i det samme tøj.



Jeg får ligeledes at vide, at mange forældre mangler selvtillid som forældre og har en selvfortælling, der er problemorienteret og derved problematisk. En medarbejder fortæller:

*"Rigtig mange af vores familier har bare sådan fokus på alt det, der ikke lykkes og alt det, de godt ved ... går dårligt, så de har tit rigtigt lille selvværd som forældre."*  
(I1: 15)

Mange beboere har ifølge en medarbejder oplevet store kriser i deres liv og har på forskellige måder *"bragt sig selv op i et hjørne i livet, hvor det faktisk er svært at være og ånde"* (I2: 6). Et andet medlem af personalegruppen forklarer følgende adspurg om, hvad Familiehuset er for et sted:

*"Hvis man skulle skrive noget på et stort skilt over døren her, så ville jeg have lyst til at skrive håb. Fordi jeg synes, at det er måske en af de fornemste opgaver, vi gør i Familiehuset, det er, at vi bringer håbet for fremtiden tilbage i nogle familier, som ofte har mistet håbet og er rigtig desillusionerede og har haft en hård tid."* (I1: 10)

Af disse formuleringer fremgår det, at Familiehusets forældre ofte har mistet (eller aldrig har haft) håb for fremtiden. Beboerne beskrives som mennesker, der typisk har mange negative erfaringer bag sig, som gør, at de har mistet tilliden til andre mennesker og til 'Systemet' generelt. Mennesker hvoraf mange har (haft) nogle vanskelige livsvilkår, et begrænset netværk samt en ringe 'tro' på sig selv som forældre. Familierne beskrives således som nogen, der grundet en række 'ydre' omstændigheder har haft nogle vanskeligheder, der nu har 'sat sig' i familien i form af kaos, desillusion, håbløshed og ringe selvværd.<sup>32</sup> En situation, som familierne kan have brug for personalets hjælp til at komme ud af. Gennem sådanne italesættelser af beboerne, taler personalet således også sig selv frem på en bestemt måde: Som nogen, der gør en forskel.

### **Forældreressourcer**

Skønt familierne italesættes som stående midt i en vanskelig og 'udsat' livssituation, synes de i personalets beskrivelser tillige at rumme visse ressourcer. Familiehuset 'adgangsportal' udgøres af visitationssamtalerne, hvor personalet vurderer familieproblemerne omfang og tillige er på udikig efter bestemte karaktertræk hos

---

<sup>32</sup> I hvilken grad beboernes nuværende vanskeligheder ifølge personalet primært er resultat af selve fængslingen eller skyldes en generel livssituation, fremstår minde klart - og varierer givetvis også fra situation til situation.

forældrene.<sup>33</sup> Et adgangskrav fra personalets side er således, at forældrene fremviser en bestemt indstilling. Som det fremgår af første side i den føromtalte nyudgivne brochure:

*"Det er en forudsætning for at bo i Familiehuset, at familierne ønsker at indgå i et forandringskabende forløb." (Pension Engelsborg 2010)*

Det kan således forstås som en betingelse for opholdet, at forældrene (i hvert fald indledningsvist) demonstrerer en villighed til at forandre deres liv. Forandringsparathed og samarbejdsvilje synes hermed at tage form af 'personlige egenskaber', der af personalet kan dømmes som henholdsvis tilstedeværende eller fraværende, og kun de, der besidder disse 'nøglekriterier', får adgang. Trods den vanskelige livssituation, de begrænsede valgmuligheder samt graden af kaos, desillusion og manglende selvtillid er de familier, som flytter ind i familiehuset, på forhånd blevet defineret som nogen, der 'passer ind' og som rummer visse ressourcer - herunder den ikke uanselige portion mod, som det ifølge personalet kræver at få andres øjne på familien.

I forbindelse med en medarbejders beskrivelse af princippet om at undlade at tale om beboerne på måder, man ikke ville tale om og med dem på, hvis de var til stede, fortæller en medarbejder, at:

*"Vores familier gør jo det bedste, de kan." (I4: 28)*

Samme medarbejder fortæller, at en del familier - på trods af situationens relativt tvangsmæssige karakter - formår at få det bedste ud af opholdet:

*"Vi har nogle familier, som egentlig ser det som en mulighed for at få kigget på nogle ting. Når man nu en gang HAR fået en dom ... og det skal overstås. At der faktisk også er rigtig mange, der er gode til at se det positive i det." (I4: 2)*

Også i følgende eksempel italesættes det som en styrke at 'turde' bede andre om hjælp: Efter en visitationssamtale går jeg med en af Familiehusets medarbejdere, en kommunal børnesagsbehandler og den kommende beboer på rundvisning i Familiehuset. Undervejs falder snakken på, hvad det er for situationer, man som beboer kan få personalets hjælp til. Som eksempel fortæller medarbejderen en historie om en ung mor til et helt lille barn, der ønskede hjælp til en situation, der oplevedes som vanskelig: At få barnet i bad. Den kommende beboer bryder flere gange grinende

---

<sup>33</sup> Familiens problemer *kan* vurderes som for store til Familiehusets personalemæssige normering. Som det f.eks. var tilfældet under en mindre vellykket visitationssamtale, som fandt sted under min deltagerobservationsperiode, hvor begge forældre angiveligt mødte op under påvirkning af euforiserende stoffer.

ind i historien med kommentaren om, at "det er for dumt" ikke at kunne finde ud af at bade sit eget barn. Medarbejderen lytter, men fremfører herefter det synspunkt, at hun synes, at denne mor er en "stærk kvinde" og en "god mor", fordi hun netop tør bede om hjælp - ikke mindst når det drejer sig om noget, som andre kan synes lyder dumt. Den kommende beboer fastholder, at det er "for dumt" ikke at kunne give sit barn et bad. Herefter fortæller hun om egne problemer med, at hendes børn ikke kan bringes til at spise uden at se tv, samt at de på det nærmeste splitter hele forretninger ad, når de er med ude at handle. Medarbejderen lytter og konstaterer følgende:

*"Alle forældre har noget, de synes er svært. Det er stærkt at kunne sige det."*(Observationsnoter)

Herved tager det at bede personalet om hjælp form af en styrke - og forælderen i ovenstående eksempel (der har givet udtryk for meget gerne at ville flytte ind i Familiehuset og afventer personalets vurdering af hendes 'egnethed') begynder hurtigt selv at beskrive en række situationer, hvor hun oplever familielivet som vanskeligt.

Hen imod afslutningen af en anden visitationssamtale formulerer en døgmedarbejder et par sætninger, som jeg kommer til at opfatte som en form for 'formular' for et vellykket ophold i Familiehuset:

*"Det allervigtigste: Brug os! Sig hvad der er svært. Du behøver ikke en facade i forhold til at fremstå som verdens bedste mor. Brug os - få hjælp. Få mest muligt ud af tilbudet. Den indgangsvinkel er god."* (Observationsnoter)

Bestemte forholdemåder og indgangsvinkler synes her 'kaldt frem' som en styrke: Den gode beboer er den, der gør det bedste vedkommende kan og bestræber sig på at få mest muligt ud af opholdet; og som et led heri forholder sig reflektivt til sin egen formåen ved bl.a. at bede personalet om hjælp i forskellige situationer.

Samlet set italesætter Familiehusets personale således - som genstand for arbejdet - en række vidt forskellige familier, som dog alle har det til fælles, at de står midt i en vanskelig livssituation. Nogen har levet med lang tids adskillelse. Andre søger gennem alternativ afsoning at undgå en sådan. Nogen har et intet andet alternativ til Familiehuset end anbringelse af børnene - en situation, der af personalet formuleres som lig med intet valg overhovedet. Andre har et større (familiært) netværk at trække på. Som følge af den vanskelige livssituation er mange blevet desillusionerede og mangler selvtillid som forældre, tillid til omverdenen og håb for fremtiden. Mange lever et ifølge personalet kaotisk familieliv, hvor der er byttet op og ned på (forventede) roller og rytmer og børnene herved ikke får det børneliv, de har 'ret' til. Familiehusets forældre beskrives dog ligeledes som værende i besiddelse af visse ressourcer; bl.a. i form af forandringsparathed og en vilje til at gøre deres bedste og få mest muligt ud af opholdet. Og her ligger kimen til forandring.

Pædagogikken synes konstant at 'vikle sig ind' i disse beskrivelser af beboerne og disse må derfor som nævnt forstås som mere end blot 'redegørelser' for en bestemt situation: Når personalet italesætter beboerne som på én gang stærke og svage - og dermed som nogen, der *både* har brug for personalets hjælp og besidder de nødvendige forudsætninger for at kunne tage imod den - gøres beboerne 'tilgængelige' for personalets forældreskabsproducerende intervention (Hansen 2010: 57).

## MUREN AF TILLID

Mens de foregående analyser har rettet sig imod, hvordan Familiehusets beboere italesættes af personalet, vil jeg i dette afsnit beskæftige mig nærmere med, hvordan relationen 'sættes' mellem familier og personale. I det følgende skal vi således rette blikket mod, hvordan Familiehusets personale - bl.a. gennem etableringen af positive relationer og utvunget samvær - kan hævdes at opbygge en 'mur' af tillid omkring beboerne, inden for hvilken der opfordres til at (lære at) 'gøre' far, mor og børn på bestemte måder.

### **(Påtvungen) utvungenhed**

Regler fylder meget i Kriminalforsorgens verden; sådan tager det sig i hvert fald ud fra min position som 'udefrakommende' pædagogikstuderende. Dette synes både at være tilfældet, når jeg i bredere forstand har læst mig ind på Kriminalforsorgens virksomhed, og når jeg mere specifikt har gransket Pension Engelsborg og Familiehusets hjemmeside. Her kan man f.eks. læse stedets husorden samt diverse reglementer vedrørende stort og småt - indeholdende regler om alt fra rengøring, hjemkomsttidspunkter og husdyrhold til alkohol, stoffer og voldelig adfærd. Af samme grund overraskede det mig, at jeg hverken under deltagerobservation eller interviews oplevede regler som noget, der bliver talt særlig meget om i Familiehusets hverdag.

Visitationssamtalerne udgør den situation i mit empiriske materiale, hvor regler og vilkår italesættes tydeligst (og stort set også det eneste sted i materialet, hvor det ikke er mig selv, der har bragt spørgsmålet på banen). Dette sker i forbindelse med, at potentielt kommende beboere ved de indledende samtaler informeres om rammerne for afsoning i Familiehuset. Som observatør noterer jeg mig i disse sammenhænge, på baggrund af *hvordan* en del af reglementerne tales frem, at noget (andet eller mere end selve ekspliciteringen af reglerne) synes at være på spil her. Som f.eks. under følgende udveksling der finder sted efter, at en døgngmedarbejder har fremlagt en række regler for en kommende beboer:

Forælder: *"Hvad med dem, der gør det? Hvad sker der så?"*

Døgngmedarbejder: *"Jamen det er jo en overtrædelse af vilkårene."*

Forælder: *"Får man en bog med reglerne i?"*

Døgngmedarbejder: *"Du får det her papir. Men det er ikke noget, du skal ligge søvnløs om natten over. Vi finder ud af det."* (Observationsnoter)

I eksemplet kan det næsten synes som om, at personalet 'underbyder' forælderen i forhandlingen af reglernes betydning. Hvor forælderen efterlyser en viden om, hvad

man som beboer har med at gøre i form af f.eks. en regelsamling samt klart formulerede konsekvenser af eventuelle regelbrud, demonstreres der med personalets svar, at det beboeren har med at gøre netop er personalet; samt at der i forbindelse med regelbrud *kan* blive tale om forhandlinger, vurderinger og skøn, således at konsekvenser af regelbrud ikke altid kan sættes på formel. Følgende udveksling finder sted under samme visitationssamtale, efter at personalet har informeret om, at Familiehusets yderdøre ikke holdes aflåste om natten, men at afsoneren alligevel ikke må færdes ude på denne tid af døgnet:

Forælder: *"Hvis man bare bryder det én gang, så ryger man videre i systemet"*

Personale: *"Nej, nej." (latter)*

Døgnmedarbejder: *"Nej, nej." (latter) "Det er ikke sådan, at vi ikke vurderer i situationen."*

Forælder: *"Hvor meget skal der så til?"*

Døgnmedarbejder: *"Det er ikke til at sige. For eksempel hvis folk slet ikke magter at være her. Gentagne overtrædelser. Det sker meget sjældent!"*

Personale: *"Det bedste du kan gøre: Spørg!"*

Døgnmedarbejder: *"Og hvis man viser vilje og forsøger at leve op til planen, så er det i orden. Og KAN man ikke, eller viser det sig, at planen er helt forkert, så er det en anden situation. Stedet her hviler på positivt samarbejde. Folk ved godt, at det her er bedre, end hvad man ellers skulle." (Observationsnoter)*

Også i dette eksempel efterlyser forælderen nogle klare retningslinjer i forbindelse med sanktionering af regelbrud, men bliver mødt med eksplicite, positive forventninger og forvisninger fra personalets side om, at noget sådant næppe bliver aktuelt. I stedet formuleres det af personalet som mere afgørende, at beboeren gør 'sit bedste' end, at regler overholdes minutiøst. Det bliver hermed vigtigere at udvise *vilje* end faktisk *kunnen* (Mik-Meyer 2004: 93). Gennem personalets forvisninger om, at 'vi finder ud af det', gives der plads til fejlbarlighed - dog under forudsætning af, at alle vil og gør det bedste, de kan. Hvad, en beboers bedste så nærmere bestemmes som, må udgøre et personalemæssigt skønsspørgsmål. Skønt visitationssamtalerne på denne måde præges af rummelig og positiv kommunikation, 'lurer' vurderingen, af om et andet 'tilbud' vil være mere relevant, dog lige om hjørnet. Familiehuset italesættes i denne sammenhæng som den mest lempelige eksklusionsform, Kriminalforsorgen kan tilbyde, når en forælder for en periode er dømt til eksklusion fra det øvrige samfund: Nødvendigheden af beboerens positive samarbejde med personalet synes herved sat på spidsen gennem en implicit trussel om ringere alternativer.

En insisteren på regler for reglers skyld, synes således 'i modvind' i Familiehusets praksis: (Visse) regler er foranderlige, kan forhandles og regler

begrundes. Som når en døgnmedarbejder knytter personalets tildeling af frihedsgrader til forælderen sammen med hensynet til barnets tarv:<sup>34</sup>

*"Vi bestemmer, hvor meget frihed du har. [...] Vi bestemmer med hensynet til børnene for øje."* (Observationsnoter)

Regler skal ikke blot følges, men også *forstås*, og de skal - når de begrundes i barnets tarv - så vidt muligt også gøres til forældrenes egne (Bjerg & Knudsen 2007: 94). Som jeg skal vende tilbage til, rækker ambitionerne med forandringsarbejdet netop *ud over* at bringe forældrene til at handle på bestemte måder *under* selve opholdet i Familiehuset - en ambition, der får betydning for personalets syn på brugen af tvang.

Regler *kombineres* således også gerne med noget mere positivt tonet. Som f.eks. i følgende udveksling, hvor en af Familiehusets faste medarbejdere under en visitationssamtale uddelegerer beskrivelsen af stedets regler til en døgnmedarbejder. Denne accepterer opgaven, men omformulerer den samtidig en anelse:

Personale: *"Hvis du gider fortælle om reglerne?"*

Døgnmedarbejder: *"Det gør jeg. Og mulighederne."* (Observationsnoter)

I et andet eksempel fra samme visitationssamtale, ser jeg regler 'normaliseret'. En døgnmedarbejder konstaterer:

*"Når man bor mange mennesker sammen, er man nødt til at have regler, lige meget om man er afsoner eller ... samlet af andre årsager."* (Observationsnoter)

Her italesættes regler som en 'naturlig' del af fællesskaber *generelt*; en bevægelse hvorigennem også Familiehusets *specifikke* regler synes nødvendiggjort.

Regler i Familiehusets kontekst begrundes, normaliseres og legitimeres således - bl.a. gennem henvisning til barnets tarv og til fællesskaber generelt. Følgende udtalelse, der stammer fra samme visitationssamtale som flere af ovenstående citater, kan læses som endnu en legitimering af, at personalet uundgåeligt må stille visse krav til beboeren:

*"Og ellers så er det jo ... Det ER et afsoningssted."* (Observationsnoter)

---

<sup>34</sup> Under 'alternativ afsoning' (Straffelovens §78) gælder *pensionsvilkår*, hvor beboerne tildeles større frihedsgrader (m.h.t. f.eks. weekendudgang), end det er tilfældet ved *udstationering* fra fængsler, hvor det er de (mere restriktive) gældende regler fra 'moderanstalten', der også gælder på pensionen. Uanset de overordnede regler, forbeholder Familiehusets personale sig dog retten til i forbindelse med ophold i Familiehuset at indskrænke disse frihedsgrader (f.eks. i forbindelse med besøg), hvis det skønnes at være i børnenes interesse. Dette forhold gøres der opmærksom på under visitationssamtalerne.

Herefter blødes den konstaterende tone dog op med et 'men', der henviser til, at man som forælder af hensyn til barnet har lov til at deltage i aktiviteter uden for huset som f.eks. forældremøder i daginstitution eller skole. Som observatør bliver jeg i forbindelse med denne og lignende udtalelser efterladt med indtrykket af, at regler (i hvert fald i visse former) kan komme i karambolage med personalets projekt omkring at etablere bestemte relationer til beboerne: Relationer der bygger på tillid, fortrolighed, frivillighed og lokalisering af ressourcer. Personalet 'undskylder' sig i forhold til, at der nødvendigvis findes visse retningslinjer for opholdet og påpeger, at disse omgås så lempeligt som muligt.<sup>35</sup> Herved distancerer personalet sig på sin vis fra reglerne og iværksætter en positiv relationsdannelse ved at stille sig på beboernes side. Og her synes der netop lagt op til, at beboerne arbejder med. Jævnfør den påtvungne utvungenhed, der synes at omgærde den tidligere omtalte velkomstkaffedrikning, hvor hyggen (om ikke for andre, så i hvert fald for deltagerobservatøren) 'punkteres' gennem det momentane ytringsmæssige kollaps, der synes at opstå i kølvandet på den nyindflyttede forælders spørgsmål: "*Hvor længe skal jeg være her?*"

### **Den positive version**

Som deltagerobservatør studser jeg lidt over en række situationer, som jeg til at begynde med finder besynderlige men efterhånden kommer til at opfatte som gennemsyret af en bestemt logik: En fælles insisteren på at tale positive versioner frem af (stort set) alle begivenheder, der vedrører beboerne. Denne positivt orienterede fortælleteknik kan iagttages under en række af personalets udvekslinger om og med beboerne.

Som eksempelvis en dag, hvor en nyindflyttet forælder havde succes med at få en medarbejder (samt flere af Hovedhusets beboere) til at hjælpe hende med at skaffe og installere et større tv på sit værelse. Hvad denne medarbejder ikke vidste, var, at forælderen tidligere samme dag havde fået nej i forbindelse med selv samme forespørgsel af en anden medarbejder, da denne vurderede, at det store tv kun ville kunne stå lige foran barnets seng (på det relativt lille værelse), hvilket syntes uhensigtsmæssigt i forhold til barnets søvn. Da Familiehusets medarbejdere den følgende dag taler sammen på et møde, jeg deltager i, går 'uoverensstemmelsen' op for dem. Et brud med deltagerobservatørens forventning opstår her, da der i situationen ikke kan opspores irritation over at være blevet 'narret' - eller for den sags skyld utilfredshed på barnets vegne - men at personalet i stedet hæfter sig ved forælders vedholdenhed som en "*ressource, hun kan nå langt med.*"

---

<sup>35</sup> Disse gentagne legitimeringer fra personalets side kan læses som tegn på, at kunsten at afbalancere det 'hårde' i forhold til det 'bløde', som Kriminalforsorgen overordnet påbyder sit personale, ikke opleves som helt uvanskelig i Familiehusets praksis.



Et andet eksempel på samme positive tilgang kan iagttages i følgende uddrag af en visitationssamtale. Mens personalet er ved at notere en række faktuelle oplysninger om den kommende beboer i førnævnte skema, finder følgende udveksling sted:

Forælder: *"Jeg kan ikke tåle 'du skal.'"*

Personale: *"Hvad gør du så?"*

Forælder: *"Bliver hidsig."*

Personale: *"Hvordan reagerer du så?"*

Forælder: *"Det kommer an på, hvordan man taler til mig."*

Personale: *"Kan du finde på at smække med døren? Slå?"*

Forælder: *"Der skal MEGET til, før jeg slår."*

Personale: *"Kan du sige til inden?"*

Forælder: *"Jeg kan sige, at du er dum at høre på."*

Personale: *"Det er jo en god ting at kunne."* (Observationsnoter)

I udvekslingen søger personalet gennem et spørgende (og til sidst konstaterende) tonefald at finde frem til positive aspekter vedrørende forælders selverklærede 'overfølsomhed' overfor kommandoen *du skal*. Udsagn omkring, at man kun sjældent reagerer voldeligt, samt at man er i stand til at fortælle andre, at de er dumme at høre på, antager i denne version et positivt skær. Både gennem samtaleindhold og form søges en positiv relation etableret, hvor personalet interesserer sig for, hvad beboeren bryder sig om og ikke bryder sig om, og hvor veje uden om fremtidige potentielle konflikter afsøges.

Gennem et sådan konsekvent insistere på at fortælle en positiv version af beboerne frem, 'sættes' en bestemt relation mellem personale og beboer: Personalet 'hidkalder' ressourcer i forældrene og lader disse styrkesider 'arbejde' i forandringsprocessen.

### **Tillid & fortrolighed**

Tillid og fortrolighed synes at udgøre en vigtig del af den relation, som personalet bestræber sig på at etablere til beboerne. Under min deltagerobservation i Familiehuset befinder personalet sig i en proces, hvor de er i færd med nærmere at beskrive og uddybe deres målsætninger for arbejdet, og i den sammenhæng diskuteres tillid som et muligt (nyt) mål. En pædagogisk dag, som jeg overværer, er således afsat til at diskutere netop dette begreb. Som det tidligere er fremgået, italesættes beboerne typisk som nogen, der har mistet tilliden til omverdenen generelt og til de offentlige myndigheder i særdeleshed og Familiehusets personale i forlængelse heraf som nogen, der har til opgave at hjælpe beboerne med at (gen)erhverve en sådan. Adspurgt omkring Familiehusets målsætninger, fortæller en medarbejder under et interview, at:

*"Et succeskriterium er faktisk [...] at kunne få genskabt en eller anden tillid og tro på, [...] både systemet og livet som helhed, ikke? [...] En tro på at der findes andre veje at gå, end den de har gået hidtil." (I2: 5)*

Der synes således at herske konsensus blandt personalet omkring, at deres arbejde bl.a. går ud på at 'fremkalde' tillid ved at agere tillidsvækkende og etablere tillidsfulde relationer til beboerne. Under den pædagogiske dag tales beboernes tillid herved frem som noget, personalet må "gøre sig fortjent til."

Noget lignende gør sig gældende med det beslægtede begreb *fortrolighed*. Som et medlem af personalegruppen konstaterer i forbindelse med et aktivt valg omkring ikke at låse døren til kontoret efter sig:

*"Jeg tænker, at hvis jeg vil have den store fortrolighed fra dem [beboerne], så bliver jeg også nødt til som menneske at tro på dem, ikke? Eller at tro på det bedste." (I1 36)*

Som et led i etableringen af tillid, forsikres beboerne om, at personalet ingen hemmeligheder har for dem. En medarbejder fastslår under en visitationssamtale, at personalet aldrig har nogle alternative dagsordner eller behandlingsmål, som beboerne ikke er bekendt med, ligesom der ikke videregives informationer til f.eks. kommunen, som beboerne ikke er orienteret omkring. Medarbejderen forklarer:

*"Det, du kan være helt sikker på, er, at hvis vi er bekymrede for noget, taler vi med dig om det og hører, hvad du tænker omkring det. Ingen hemmeligheder. Du vil vide, hvad vi tænker. Vi har så også en forventning om, at du kommer til os." (Observationsnoter)*

Konstateringen, af at personalet ingen hemmeligheder har for beboerne, kan læses som et konkret eksempel på tillidsvækkende ageren fra personalets side. Gennem italesættelsen af 'forventningen' om, at beboeren gengælder denne fortrolighed (og således ikke holder hemmeligheder for personalet) 'kaldes' der på en tillid, der går begge veje - en tillidsrelation. Til trods for, at der lægges op til en sådan gensidighed i betroelserne, bliver der dog fortsat tale om en asymmetrisk relation, idet personalet alene definerer relationen, og idet *genstanden* for betroelserne generelt må formodes at være beboerne.

Jævnfør de tidligere formuleringer i forbindelse med sanktioneringen af potentielle regelbrud - at 'vi finder ud af det' - rummer det empiriske materiale tillige eksempler på, at man *ikke* 'fandt ud af det'. I forbindelse med fortællingen om en familie, hvor opholdet for den ene forælders vedkommende måtte afbrydes på grund af regelbrud (indtagelse af store mængder alkohol i Familiehuset), bemærkes det af et medlem af personalegruppen, at situationen blev uløselig:

*"Fordi det simpelthen var for stort et tillidsbrud. Altså så det gik ikke. Altså vi kunne ikke finde en fortrolighed i ... i den konflikt, ikke?" (I1: 59)*

Afbrydelsen af opholdet for den ene forælders vedkommende begrundes her ikke så meget i selve regelbruddet som i den heraf følgende mangel på fortrolighed: Forælderen nægtede at indgå i den dialog, personalet søgte at etablere omkring episoden. Den anden forælder - der også havde deltaget i regelbruddet - viste sig derimod villig til at tale med personalet om situationen og påbegyndte desuden et forløb i alkoholbehandling. Denne forælder blev boende sammen med børnene og gennemførte opholdet.

Det empiriske materiale rummer tillige eksempler på, at beboere kan komme igennem med utilfredsheder over Familiehusets personale, hvis sådanne ytringer tolkes som en demonstration af tillid. En medarbejder fortæller:

*Personale: "Vi havde en rigtig god forældregruppe en dag, hvor de [...] sagde, at de syntes, vi nogle gange snakkede ned til dem ... Og jeg blev simpelthen så glad over, at de havde tilliden til at sige det til os. Fordi så gav det os også mulighed for, "men hvordan er det, I gerne? Hvordan er det bedst? Altså fortæl os hvordan vi skal komme til jer. Hvordan er det mest troværdigt? Hvordan er det mest hjælpsomt?" Ikke? Og så fik vi så en snak om det og nogle eksempler på nogle ting, der var blevet sagt, som ikke havde været ... øhm."*

*Interviewer: "Kunne du godt følge det, som de sagde, eller?"*

*Personale: "JA. Det kunne jeg virkelig. Det kunne jeg virkelig. Så det ... det er noget med at ... altså at blive holdt i ørerne også, ikke? Eller sådan ... at lægge op til at ... kom til mig. [...] Så synes jeg, det er når tingene lykkes. Især når de kan sige sådan nogle ting også, ikke?" (I1: 56)*

Forældrenes 'anklager' mod personalet tolkes i dette eksempel som noget positivt, fordi selve det at turde tale personalet imod kan forstås som en tillids erklæring. Og fordi beboernes anker kan anskues som en hjælp til personalet i den proces, der går ud på at blive til som dem, de netop gerne vil være i relation til beboerne.

Det synes i det hele taget personalet magtpåliggende at få beboerne til at (ind)se, at personalet er på deres side - måske fordi hele tvangsmæssigheden omkring afsoningssituationen lægger op til en radikalt anden relation. Et medlem af personalegruppen fortæller således en solstrålehistorie om en beboer, der nok har en masse at slås med, men som stadig efter endt afsoning henvender sig til personalet for at få hjælp til sit store barn, der nu er kommet i problemer. Medarbejderen fortæller, at hun har spurgt forælderen, hvad der gør, at hun har fået denne tillid til personalet, og:

*"Så siger hun, "jeg ved godt, I vil mig det bedste." Og så tænker jeg, nå, men så er min mission fuldført" (I1: 62)*

Under mine samtaler med personalet, hører jeg ofte Familiehuset talt frem som *modbillede* til (det meste af) den øvrige Kriminalforsorg. Som et medlem af personalegruppen fortæller i forbindelse med, at jeg under et interview har spurgt til Familiehusets reglementer:

*"Altså der er jo ingen mur omkring. [...] Og de fleste ved jo godt, at muren den er sådan en tillid, ikke?" (I1: 61)*

Gennem begrundelser af regler i barnets tarv, ressourceorientering, tillid, fortrolighed samt en anerkendelse af, at man af og til kan fejle *trods* sin gode vilje, etableres en *mur af tillid* omkring beboerne. Som beboer forpligter man sig på at samarbejde med personalet og gøre sit bedste af hensyn til en fælles dagsorden om, at ville det bedste for familiens børn. I den forstand forpligter forældrene sig ikke (blot) i forhold til en regelsamling, men i forhold til en række *relationer* (til personalet, til børnene - og til sig selv) og i forhold til en *norm* omkring ansvarligt forældreskab. Den 'mur af tillid', som beboerne omkranses af, bliver det således i sig selv et tillidsbrud at forsøge at kravle over, hvor den er lavest.

## ANSVARLIGGØRELSE

Vi har i det foregående set, hvordan Familiehusets personale bestræber sig på at etablere positive og fortrolige relationer til beboerne og herved på sin vis kan hævdes at 'mure' disse inde i tillid. Den relation, der herved 'sættes' mellem beboere og personale, synes - som vi her skal se nærmere på - både at udgøre en del af og danne grundlag for en målrettet og ansvarliggørende 'forældretræning', hvor beboerne 'anråbes' og positioneres netop som forældre. I dette afsnit skal vi således se på, hvordan personalet bestræber sig på at ansvarliggøre Familiehusets forældre - *uden* i selv samme bevægelse at fratage dem ansvar ved at tage ansvar for deres ansvarstagning.

### Passende relationer

I tråd med Kriminalforsorgens førnævnte principprogram, synes *ansvar* at være et nøglebegreb i Familiehusets praksis, og omfordeling af ansvar mellem familiemedlemmerne udgør et springende punkt i arbejdet. Under beskrivelsen af arbejdets målsætninger fortæller en medarbejder, at:

*"Rigtig meget af arbejdet handler også om at give de voksne ansvaret for, hvad der sker i familierne. Familiens trivsel, ikke?" (I1: 16)*

Når forældrene skal 'gives' dette ansvar, ligger det implicit, at de ikke på forhånd har (taget) et sådant. Antagelsen om, at det næppe er 'ansvarlig adfærd', der resulterer i fængselsophold (og da slet ikke hvis man har børn), må givetvis ligge som forudsætning for Kriminalforsorgens virksomhed, hvis formål netop er at medvirke til at begrænse kriminalitet.

Familiehusets børn tales derimod ofte frem som nogen, der - uretmæssigt - har påtaget sig et stort ansvar for familiens trivsel og/eller vanskeligheder (I1: 29). I Familiehuset sættes barnet i centrum netop som barn gennem en omfordeling af ansvar mellem voksne og børn. Som en medarbejder fortæller, kan børnene derfor gennem et ophold i Familiehuset få en oplevelse af, at:

*"Nu skal jeg ikke længere være ansvarlig for min mor og far. Så nu kan jeg slippe. Og være et barn." (I1: 1)*

Barnet skal sættes i centrum netop som barn ved, at den voksne tilskrives ansvaret for familiens trivsel. Barndom bliver herved lig med en form for 'fredning' for 'voksenproblemer', som det bliver op til forælderen at foranstalte. Men vel at mærke kun til en vis grad, for, som en medarbejder formulerer det under en

visitationssamtale: *"Det værste for børn, det er hemmeligheder."* Fredningen bliver således ikke en fortielse, men et spørgsmål om passende doseringer af information set i forhold til bl.a. barnets alder. Forældreskabsproduktion i Familiehuset synes således snævert forbundet med en omfordeling af ansvar, hvorigennem børn bliver til netop som (ansvarsfrie) børn og forældre netop som (ansvarlige og ansvarsfulde) forældre.

Ansvarstagen bliver således også noget, personalet kan fremhæve som et positivt træk ved en forælders udvikling og rose vedkommende for. Som når en medarbejder under et interview fortæller om, under en reflekterende samtale at have talt en forælders negative selvfremsættelse imod og givet en alternativ (positiv) version:

*"Men JEG synes faktisk, når JEG er nede i køkkenet altså, så ser jeg en mor der [...] tager ansvar."* (I3: 28)

Som et led i at udvikle 'passende' relationer mellem forældre og børn i Familiehuset, italesættes de eksisterende familierelationer typisk som upassende. Men som vi tidligere har set, synes det dog personalet magtpåliggende netop ikke at give en negativ fremsættelse af beboerne. Vi har i den sammenhæng set beboerne italesat som mennesker, der - en vanskelig livssituation til trods - blot ønsker det bedste for deres børn og på mange måder gør det bedste, de kan. Forældrenes påpegede uansvarlighed forstås således næppe som udtryk for ligegyldighed men snarere som magtesløshed eller uvidenhed, der ofte bunder i en negativ social arv, hvor man netop aldrig har gjort familie på den måde, man tilstræber i Familiehuset. Som en medarbejder fortæller:

*"[Forældrene] har nogle erfaringer med sig, som handler om svære livsvilkår, ikke? Der er ikke mange af dem, som kommer fra rigtige gode kernefamilier."* (I1: 11-12)

Forældrene toner herved frem som nogen, der aldrig har forstået - eller været inddraget i - 'tingenes rette sammenhænge' og det bliver op til personalet at sætte dem ind i disse, hvis den onde cirkel (hvor vanskelige livsvilkår og kriminalitet bider hinanden i halen) skal brydes fremover.

### **Oplysningsprojekt**

Som en medarbejder fortæller, anskuer personalet det som deres opgave at etablere en sammenhæng mellem kriminalitet og familieliv, som beboerne ikke altid ser:

*"Altså kriminalitetsdelen skal vi komme ind på, ikke? Og i forhold til påvirkningen af familiedelen, ikke? Og det livsvilkår de påfører deres børn. [...] De har en rigtig*

*god evne til at skille de to ting ad, men det har faktisk rigtig meget med hinanden at gøre, ikke? Og det der med, at det er et valg. Og det er et ansvar.” (I1: 16)*

Personalet påtager sig her et ansvar for at knytte en sammenhæng mellem forskellige aspekter af beboernes liv, som af personalet antages at have en intern sammenhæng. Forældrene konstrueres herved som uvidende - eller måske snarere som 'alternativt vidende':

*”Altså det er jo tit fordi, man er vokset op med den præmis, at jamen her er der ikke noget ulovligt i at sælge nogle hælervarer. Og når man så får set på den præmis og får en forståelse for den, gør det jo så ofte, at man forstår, jamen man har også en mulighed og et ansvar i forhold til sine børn i forhold til at sige nej, ikke?” (I1: 16)*

Personalets bestræbelser tager herved form af en art oplysningsprojekt, hvor personalet informerer beboerne om tingenes 'rette sammenhæng' ud fra en prototypisk livshistorisk logik, der kan minde om alkoholbehandlingens insisteren på at omfortælle alkoholikerens historie fra en ansvarsfralæggende 'jeg drikker, fordi jeg har problemer' til en ansvarsproducerende 'erkendelse' af, at 'jeg har problemer, fordi jeg drikker' (Järvinen 2004). Ansvarligt forældreskab synes herved produceret gennem (re)citeringen af en prototypisk livshistorie omkring, at kriminalitet ødelægger familieliv. Medarbejderen fortætter:

*”Men det kræver jo indsigt. Og jeg tror det er noget af vores ... vores ansvar. At hjælpe familierne med at få indsigt og derefter tage ansvar, ikke?” (I1: 16)*

Kimmen til forandring ligger således i denne uoplysthed, der danner grundlag for personalets intervention gennem oplysning. Med antagelsen om, at forældrene ønsker at gøre det bedste, de kan, bliver det personalets opgave at forsyne forældrene med en viden på baggrund af hvilken, de fremover kan træffe de 'rette' beslutninger. Følgende udtalelse, hvor en medarbejder beskriver arbejdet i forældregrupperne, kan ses som et vellykket eksempel på denne oplysnings-og-ansvars-praksis.

*”Den der grundlæggende tanke med, at en viden omkring tingene skaber større forståelse og ... skaber også [...] grundlag for en udvikling. [...] Altså for eksempel så var der på et tidspunkt en familie, der brokkede sig HELT VILDT meget over at de skulle i svømmehallen, ikke? [...] Og så fik vi snakket i voksengruppen om, hvad det betyder at gå i svømmehallen og lege med sit barn. [...] Og da vi så havde fået bredt det ud og snakket om det. De var ”nååh, okay, jamen det kunne de da godt se.” Så var de helt vilde og så ville de rigtig gerne i svømmehallen, ikke?” (I1: 32)*

Oplysningsprojektet må dog ikke tage form af bedrevidenhed eller dikteren af adfærd: Forælderen kan vælge at tage personalets råd til sig - eller lade være. Det afgørende er, at rådet fremstår meningsfuldt for forældrene. Medarbejderen fortæller videre om arbejdet i forældregrupperne:

*"Vi prøver at altså meget tale om, altså det er jo dem, der ved ... det er jo familierne, der ved bedst i forhold til deres og sådan noget. Og så kan man jo gå ind og ud af ekspertrollen, men SIGE det, når man gør det. "Jeg ved ikke, om du kan bruge det her til noget, men jeg tænker." Altså hele tiden give det som et tilbud, fordi hvad ved jeg ... om deres familie, ikke?" (I1: 33)*

Her fremstiller medarbejderen sine forslag til beboerne med en ikke-bedrevidende ydmyghed. Som sociologen Kaspar Villadsen beskriver i sin genealogi over det sociale arbejde, bliver det i det post-moderne sociale arbejde afgørende, at socialarbejderen ikke må vide, hvad der er bedst for klienten (Villadsen 2004: 241-243). Alligevel er der næppe tale om tilbud, som Familiehusets forældre (i længden) kan undlade at tage imod, hvis det fælles projekt omkring børnenes bedste skal realiseres.

Et eksempel herpå oplever jeg en aften, hvor jeg efter fællesspisningen deltager i oprydningen i Familiehusets køkken og overværer en udveksling mellem en forælder og en medarbejder. Samtalen finder sted i forbindelse med, at forælderen, på sit treårige barns opfordring, er ved at fylde en sutteflaske med kakaomælk, som barnet har bedt om at få med i seng. Medarbejderen bryder ind med bemærkningen *"der er altså meget sukker i det der"* og forklarer, at sukker er dårligt for tænderne, og at det derfor ikke er godt for barnet at få kakaomælk med i seng. En anden beboer, der også opholder sig i køkkenet, kommenterer grinende, at det ikke gør noget, da barnet alligevel næsten ingen tænder har. Barnets forælder svarer smågrinende medarbejderen, at den anden beboer *"siger, jeg godt må"* - et udsagn der kan tolkes som en påpegning af den 'barnliggørelse' eller 'uansvarliggørelse', der kan ligge i, at andre blander sig i ens børneopdragelse. Medarbejderen afviser denne udlægning gennem en understregning af, at *"det er ikke, fordi du ikke MÅ, men..."* Hun forklarer om sukker og huller i tænderne én gang til og påpeger, at barnet netop næsten ingen tænder har, fordi de pga. huller er blevet trukket ud. Herved appelleres der igen til forælders ansvarstagen. Barnet flår i køleskabsdøren. Forælderen tøver og siger så, at hun egentlig gerne vil have, at barnet først får et bad. Medarbejderen udbryder, *"jamen det er da en god idé. Jeg vil gerne hjælpe dig."* Sammen giver de barnet et bad, og jeg hører ikke mere om kakaomælk den aften.

Personalets intervention iværksættes her på en facon, hvor frivillighed bliver et bærende element og tvang gøres upassende. Personalet har netop kun familierne 'til låns' for en tid, og ambitionerne for forandringsarbejdet rækker ud over denne periode: Man har et håb om, at Familiehuset kan blive en start på et nyt og bedre liv, og det forstås derfor som afgørende, at personalet (så vidt muligt) undlader at tvinge



beboerne til at handle på bestemte måder. Optimalt set kan forældrene bringes til at se en mening med diverse regler og forslag således, at de på længere sigt kommer til at gøre tilgangen til deres egen. Personalet kan ikke tvinge, men de kan netop godt overbevise. Forælders udpegning af medarbejderen som autoritet og sig selv som barn/uansvarlig i kakaomælkseksemplet truer kortvarigt personalets projekt, der tilsyneladende går ud på, at personalet oplyser, og forælderen i forlængelse heraf træffer den (eneste) rigtige beslutning i forhold til barnet. Forældreskabsproduktionen i Familiehuset synes således nøje knyttet til forældrenes egen *frie vilje*. Forældrene skal ikke blot (tvinges til at) handle ansvarligt - de skal ansvarliggøres i en sådan grad, at tvang ikke (længere) er nødvendig. Gennem tvang får man netop ikke nogen til at tage ansvar, men påtager sig selv ansvaret. Et typisk dilemma i socialt arbejde bliver således netop spørgsmålet om, hvordan man kan få andre til at tage ansvar, uden at man i den proces selv overtager ansvaret for deres ansvarstagning (Villadsen 2004: 232-233).

### **Ansvarliggørelsesteknikker**

En teknik i personalets arbejde, som jeg blev præsenteret for en af de første dage, jeg opholdt mig i Familiehuset, drejer sig netop om - for personalets vedkommende - aktivt at undgå at overtage forældreansvaret gennem tydelige markeringer af personalets yderlige position som nogen, der netop ikke bestemmer over barnet: Når et barn henvender sig til personalet med en forespørgsel, henvises det således til at spørge forælderen i stedet for. Sætningerne "*spørg din mor*" eller "*spørg din far*" hører man derfor igen og igen, når en ny familie lige er flyttet ind. Adspurgt omkring denne fremgangsmåde fortæller en medarbejder:

*"Der er en respekt for forælderrollen. At vi [...] faktisk både italesætter, men også viser i handling, at barnet er mors og fars. [...] Vi viser både barnet, men vi viser også forældrene, at det er mor og far, der bestemmer."* (I2: 34)

Hermed skubbes ansvaret aktivt over på forælderen på en måde, hvor bevægelsen synliggøres for såvel forælder som barn. Personalet bestræber sig i disse situationer på aktivt at vise både børn og forældre, hvem der 'bestemmer', og herved også hvem der er omsorgspersoner og ansvarstagerer inden for familien: Barnets forældre.

I en anden situation oplever jeg et medlem af personalegruppen afvise at modtage information fra en forælder, der af medarbejderen opfattes som netop forbeholdt forælderen. Følgende udveksling finder sted under en visitationssamtale, hvor en medarbejder fra Familiehuset er ved at notere en række informationer om beboeren i føromtalt skema. Medarbejderen har netop bedt om og noteret telefonnummeret på barnets daginstitution:

Forælder: "*Vil du også have den stue hun går på? Og nummeret på stuen?*"

Personale: "Nej, tak."

Børnesagsbehandler: "Det er nok en god idé."

Forælder: "Det er meget nemmere, hvis man gerne vil have fat i dem."

Personale: "Det kan jeg ikke forestille mig, at vi får brug for. [Barns navn] er DIT ansvar." (Observationsnoter)

I eksemplet synes forælderen at fremvise samarbejdsvilje ved at tilbyde medarbejderen informationer, der antages at kunne lette dennes arbejde. Medarbejderen afviser dog at tage imod dem ud fra et argument om, at dette netop kun er noget, et barns forælder vil kunne få brug for. Herved markeres der aktivt en grænse for personalets indblanding i og ansvarstagen for situationen: Barnet er forældrens ansvar.

Det føromtalte skema, hvor en række 'faktuelle' oplysninger om beboeren noteres, udgør blot det ene af to skemaer, som udfyldes ved indflytning i Familiehuset. Det andet skema, som vi her afslutningsvist skal se på, har en anden karakter end det første - og det er måske slet ikke en særlig rammende betegnelse at kalde det et skema. Her er ingen prædefinerede svarkategorier med dertilhørende afkrydsningsmuligheder, men en derimod en række mere eller mindre åbne spørgsmål, som kræver skriftsprøglig uddybning i en anden grad. Det første spørgsmål lyder:

*"Hvordan kan Familiehuset hjælpe dig i forhold til din forælderrolle?"*

Ved at møde forælderen med et sådant spørgsmål ved indflytningen i Familiehuset lægges der fra personalets side fra begyndelsen op til etableringen af en bestemt relationsform med beboeren som hjælp-søgende og personalet som den hjælpende part (og derved en markant anden relation end f.eks. fange og fangevogter). En klar rollefordeling etableres, og der lægges op til, at beboeren som den hjælp-søgende forstår sig selv som en, der har et problem, ved hvad problemet er, gerne vil gøre noget ved det og tror på, at Familiehuset kan hjælpe i denne situation. Skemaets andet spørgsmål lyder:

*"Hvad er vigtigt at du får ud af dit ophold?"*

Her antages beboeren at indgå i en refleksiv relation til sig selv og sit eget problem, at denne kan og vil formulere sig heromkring og prioritere i forhold til. Familiehuset bliver et *tilbud* og beboeren anvises en position som den reflekterede bruger heraf. Beboeren 'anråbes' som en, der gennem henvendelsen til Familiehuset netop tager ansvar for familiens situation ved at bede om (den nødvendige) hjælp og sætte sig sine egne målsætninger for opholdet. Det beboeren hermed *ikke* får mulighed for at blive til som - til trods for bredden i svarmulighederne - er en, der ikke har brug for anden hjælp end det rent praktiske; dvs. at benytte Familiehusets faciliteter til at forblive

samboende med sit barn. Den ansvarlige forælder forholder sig reflektivt til sin egen formåen som forælder, er samarbejdsvillig, udviklingsorienteret og forandringsparat og arbejder aktivt på - for barnets skyld - at få mest muligt ud af opholdet i Familiehuset.

## INGEN ER PERFEKT

Efter i det foregående at have ført analyserne af, hvordan forældreskab produceres i Familiehuset helt tæt på det empiriske materiale, vil jeg i dette afsnit brede diskussionerne lidt mere ud ved at løsrive mig fra det helt empiriske. Jeg vil således her forholde mig mere samlende til, hvordan forældreskab produceres i Familiehuset - bl.a. gennem en tentativ fremskrivning af det familieideal, som arbejdet synes at rette sig imod, samt gennem en diskussion af den sproglige praksis, som (en stor del af) familiearbejdet synes at finde sted igennem.

### Den gode (nok) familie

I min søgen efter hvad det er for et familieideal, arbejdet i Familiehuset finder sted med udsigt til og retning mod, har jeg rundet mine interviews af med at bede interviewpersonerne fortælle nogle små solstrålehistorier, hvor de hver især har oplevet, at arbejdet i Familiehuset har været en succes.<sup>36</sup> I disse sammenhænge har jeg lagt ører til en række små historier, hvor visse plot og fortælletræk synes at gå igen. Genremæssigt har der været tale om *udviklingshistorier*, hvor familier med massive problemer flytter ind i Familiehuset, og hvor såvel personale som familier således har rigtig meget at arbejde med. Forældrene i disse familier udviser dog en vilje til forandring ved at bede personalet om hjælp til alskens situationer og (forsøge at) følge deres anvisninger. Forældrene forholder sig (med tiden) åbent og tillidsfuldt over for personalet - som de ved, kun vil dem og deres børn det bedste - og taler meget med personalet om stort som småt. Familierne flytter fra Familiehuset med synlige forandringer og bevarer efterfølgende (for en tid) kontakten til Familiehuset; f.eks. ved at kigge forbi til en kop kaffe eller ved at ringe og bede om hjælp, når nye problemer måtte opstå.

I disse udviklingshistorier optræder en række forældre, der har nogle massive udfordringer og vanskeligheder, men som ligeledes er forandringsparate og vil børnenes bedste - og i den sammenhæng tager imod al den hjælp, de kan få. Personalet forklarer, at de opnåede familieforandringer ofte kan synes ganske små set udefra, men at de ikke desto mindre kan være af overordentlig stor betydning for de enkelte familier. Forandring kan således dreje sig om alt fra, at forælderen opnår større selvtillid omkring sit forældreskab, eller at familien får talt om nogle vanskelige (tabuiserede) forhold til, at man får spist morgenmad sammen hver dag, og at forælderen begynder at læse godnathistorier. Uanset de opnåede forandringer synes det dog kendetegnende for disse udviklingshistorier, at de fortælles frem med *åbne slutninger*. Det vil sige, at udviklingen eller forandringen aldrig bliver fuldstændig.

---

<sup>36</sup> Under et enkelt interview førte den ikke strengt strukturerede interviewform interviewet i andre retninger og jeg fik således ikke her stillet spørgsmålet omkring solstrålehistorier.

Familierne har stadig en masse at slås med, når de flytter fra Familiehuset, men et kim til forandring er blevet lagt gennem 'installationen' af en art *udviklingsorientering* eller vilje til progression, som bl.a. indebærer en villighed til at tage imod hjælp 'udefra'. Igen kan der her drages en parallel til Villadsens beskrivelser af 'postmodernistisk socialt arbejde', som indebærer "*en fordring om at forholde sig til sig selv og sin tilværelse på en særlig måde*" (Villadsen 2004: 243). Nærmere bestemt, "*at forholde sig udviklings- og kompetenceorienteret til sig selv*" (ibid.).

I Familiehuset appelleres der således til familierne om at droppe en facade af perfektion. Målsætningen for familiearbejdet er netop ikke en (ureflekteret) superforælder, der kan alt og aldrig synes, at noget er vanskeligt, men derimod en forælder, der konstant agerer i barnets bedste interesse - og hermed aldrig tillader sig selv at 'stå stille'. Alle forældre har noget, de finder vanskeligt i relation til deres børn. Også personalet, der her indtager en position som rollemodeller ved selv at fortælle om, hvordan de af og til selv har oplevet deres eget forældreskab som vanskeligt. (Og for den sags skyld også deltagerobservatøren, der jævnligt 'inviteres' ind i personalets samtaler med beboerne om, hvor vanskeligt det kan være at være forælder til et lille barn). Perfektion tager i Familiehusets kontekst form af en facade, som blokerer for den åbenhed og refleksion fra beboernes side, som personalet er fuldstændigt afhængige af, når forandringsarbejdet ønskes iværksat ad frivillighedens vej. Personalet slår fast, at ingen er perfekte, men at man godt kan være en god mor eller far alligevel - *også* når man sidder i fængsel. Den stærke forælder magter således at italesætte egen ikke-perfektion og tør bede om og tage imod hjælp: Det bliver stærkt, at (turde) tale sig selv frem som svag. Personalet fastsætter herved en bestemt forventningshorisont: Det handler ikke om at være 'verdens bedste', men om at være 'god nok'.<sup>37</sup>

### **Samtale, refleksion & bekendelse**

'Erkendelsen' af egen ikke-perfektion synes således afgørende for Familiehusets hjælpende foranstaltninger. Som et led i synligt at vedkende sig denne ikke-perfektion og fremvise en passende udviklingsorientering må forældrene gå i dialog med hinanden, personalet og børnene. *Samtalen* vægtes således højt i Familiehuset; hvad enten den opstår spontant på en gåtur til Netto eller kaldes frem under planlagte terapeutiske samtaler. Adspurgt omkring betydningen af al denne 'snak', forklarer et medlem af personalegruppen følgende:

---

<sup>37</sup> Jeg har hentet inspiration til formuleringen 'den gode nok forælder' hos objektrelationsteoretikeren D.W. Winnicots udtryk om 'den gode nok mor', hvor det paradoksalt nok netop bliver bedre at være *god nok*, end at være god (hvilket i denne sammenhæng bliver et spørgsmål om, løbende at afbalancere gratifikation og frustration i forhold til barnets behov og udviklingstrin) (Vitger: 1997: 70).

*"Snak, tænker jeg, giver tæthed. Og giver relation. Og fortykker relationer, kan man sige." (I2: 24)*

Denne vægning af samtale, tillid, fortrolighed, facadeafmontering og hemmelighedseksposering kan læses som 'stående i gæld til' en gammel kristen magtteknik, som Foucault har døbt *pastoralmagten*. Gennem denne magtform sikres individet - via bekendelsen - frelse i den næste verden (Foucault 1994: 332-335). Selvom 'pastoren' i dag ikke længere besidder den samme centrale position som tidligere, kan man hævde, at pastoralmagten som *funktion* har spredt sig ud i samfundet gennem en 'moderne præstestab' bestående af bl.a. psykologer, pædagoger, behandlere (Ibid.: 335). Nu søges frelsen blot ikke længere i det hinsidige, men i det dennesidige.<sup>38</sup> Og mens de religiøse bekendelser retter sig mod forhold, den bekendende har holdt skjult for omverdenen, drejer den verdslige bekendelse sig i lige så høj grad om forhold, der har været skjult (eller 'fortrængt') for den bekendende selv (Nielsen: 2005: 73).

Selvom det er familiearbejdet og ikke samtaler om kriminalitet, der synes at fylde mest i Familiehusets hverdag, må forældrene dog tage ansvar for den vanskelige livssituation, de via deres (kriminelle) gerninger, har bragt deres familier i. Man kan således hævde, at:

*"Forudsætningen for, at der kan gives syndsforladelse, er, at det enkelte individ føler sorg og lede ved sine egne gerninger." (Nielsen 2005: 69)*

En passende forandringsparathed og udviklingsorientering kan fremvises ved, at forældrene bekender deres 'synder' - og deres uperfekte forældreskab - over for Familiehusets personale. Jævnfør føromtalt historie, hvor en forælders ophold i Familiehuset måtte afbrydes på grund af regelovertrædelser og en manglende villighed til efterfølgende at aflægge sig sin 'fuck-er' attitude' og tale med personalet om situationen. En konflikt omkring hvilken et medlem af personalegruppen beskrev det som umuligt at finde fortrolighed. Hvorimod denne forælders partner samarbejdsvilligt gik i dialog med personalet omkring episoden (og herved udviste en vilje til at forbedre sig) og som følge heraf fik lov til at blive boende sammen med børnene.

Når det i den grad fremhæves som en styrke at være i stand til at bede om hjælp, at udvise svaghed og ikke-perfekthed samt indgå i nære og tillidsfulde relationer til personalet, synes man i Familiehuset at tale sig op imod et fængselsvæsen, hvor sådanne relationer langt fra udgør normen. Udrustet med en række - for Kriminalforsorgen atypiske - systemiske, anerkendende, socialkonstruktivistiske og narrative tilgange, kan Familiehusets personale netop hjælpe de forældre, der angrer

---

<sup>38</sup> Om end man i Familiehusets tilfælde nok kan drage en analogi mellem 'den næste verden' og det nye og bedre liv, der venter 'uden for murene'.

deres gerninger og vedkender sig en ikke-perfekthed som forældre, frem mod 'syndsforladelse' i form af erkendelsen af, at når man 'blot' gør sit bedste, er man *god nok*. Personalet kan således gennem samtale transformere følelser af dårligt selvværd til følelser af en passende magtesløshed over for forældreopgaven. De forældre, personalet derimod *ikke* kan hjælpe, er dem, der ikke selv vedkender sig at have et problem. Der synes således her at være tale om en empowerment- eller mægtiggørelsesstrategi, der nødvendigvis må forudsætte, at den, der skal mægtiggøres, som udgangspunkt lader sig placere i en afmægtighedsposition (Knudsen 2010: 223).<sup>39</sup>

Åbenheden og fortroligheden til trods, er det således næppe alle tænkelige historier, der kan bekendes i Familiehuset. Stedet hører under Kriminalforsorgen og deler hermed en fælles overordnet målsætning om at medvirke til at begrænse kriminalitet. Som vi har set, følger udviklingshistorierne i Familiehuset netop også en bestemt formular eller prototype, hvor det forventes, at forældrene knytter visse af selvfortællingens elementer - kriminalitet og familieliv - sammen på bestemte måder, hvor kriminalitet antages at ødelægge familieliv. I den forstand vil der i bekendelsessituationen altid være en autoritetsperson, der ikke blot passivt modtager 'bekendelsen', men som samtidig "*umærkeligt er medproducent af den bekendendes selvforståelse.*" (Nielsen 2005: 67-68). Sådan forstået kan hverken selvransagelsen eller den efterfølgende erhvervede selvtillid begribes som 'personlige' anliggender men som måder hvorpå, beboerne ledes i bestemte retninger (Cruikshank 1993: 328).

En sådan samtale- og bekendelsespraksis stiller uundgåeligt visse krav til beboerens sproglige formåen. I mit empiriske materiale kan der således lokaliseres en 'sag', hvor personalet med denne fremgangsmåde kom lidt til kort over for en beboer, som kun talte sparsomt dansk. Beboeren anvendte primært sit danske sprog til kommunikationen af kortere, praktiske beskeder til personalet og talte med børnene på sit modersmål. Den sparsomme dansksproglighed satte visse åbenlyse begrænsninger for personalets observation af samspillet mellem forælderen og dennes børn, for personalets engagement af forælderen i formuleringen af forventninger til og målsætninger for opholdet samt for samtaleterapien - individuelt og i grupper.<sup>40</sup> Personalet opgav i denne situation (det meste af) terapien og arrangerede i stedet danskundervisning til forælderen. En grænse for den narrative og bekendende tilgang synes således her at gå ved visse beboeres manglende (sproglige) forudsætninger.

---

<sup>39</sup> I de tilfælde hvor beboeren ikke selv 'erkender' at have et problem eller ikke overholder de regler og retningslinjer, der bliver udstukket for opholdet, kan personalet således gribe til at erstatte den mægtiggørende strategi med mere disciplinerende tilgange. Enten via en minutios opdeling af tid og rum, hvor personalet definerer passende familieaktiviteter samt hvornår og hvordan disse skal foregå, eller i yderste konsekvens ved, at beboeren overføres/tilbageføres til en disciplinerende institution i form af et 'traditionelt' fængsel.

<sup>40</sup> Personalet beretter i denne sammenhæng om dårlige erfaringer med brug af tolk i forbindelse med forælders visitationssamtale, hvor tolken egenhændigt gik ind og 'sorterede' i forælders udsagn alt efter, hvad tolken selv vurderede som relevant.

Selvom denne pointe fremstår klart i tilfældet *dansksproglighed*, så rummer mit empiriske materiale ligeledes eksempler på, at det også synes muligt at 'mangle' den i Familiehuset påskønnede reflektive sproglighed på andre måder. Gennem nogle døgnmedarbejdere bliver jeg således bekendt med fortællingen om en mor, der angiveligt levede og arbejdede i en 'mandeverden' og som ikke magtede den meget snakkende, fortrolige og 'feminine' tilgang i Familiehuset. Beboeren endte derfor med at flytte over i Hovedhuset, hvor hun angiveligt faldt bedre til. Som i tilfældet med moren med den sparsomme dansksproglighed søges løsninger på sådanne situationer således gennem tilrettelæggelsen af individuelle tilbud, hvor man eksempelvis kan se sig nødsaget til i højere grad at *vis* forælderen forskellige ting, end at tale om dem.

### **Forandring & udvikling**

Når Familiehusets medarbejdere fortæller om, hvad Familiehuset er for et sted, fremhæves begreber som *forandring* og *udvikling* typisk. Som vi allerede har hørt, konstaterer en medarbejder følgende:

*"Vi har alle sammen brug for forandringer i vores liv hele livet igennem."* (I2:7)

Gennem en sådan bemærkning - samt gennem førnævnte konstateringer af, at *alle* forældre har noget, de synes er vanskeligt - normaliseres Familiehusets forandringsarbejde. Det understreges at der netop hverken er tale om, at Familiehusets beboere er syge eller decideret behandlingskrævende, men at de - præcis som alle andre mennesker - har brug for andres hjælp og støtte, når de befinder sig i en vanskelig livssituation, samt at de - igen ligesom alle andre mennesker - har brug for at udvikle og forandre sig hele livet igennem. Med Familiehuset iværksætter man således en aktiv bestræbelse for, at beboerne ikke "*føler sig sat uden for deres forældrerolle*", som mange fængslede angiveligt har en oplevelse af at være (Smith & Jacobsen 2010: 47), men at beboerne netop - for børnenes skyld - engageres i forældrerollen og ansvarliggøres i forhold til den.

Bl.a. i kraft af det skema, der udfyldes ved forældrenes 'udskrivning' fra Familiehuset, lægges der op til en bestemt refleksionsform, der igen knytter an til førnævnte udviklingshistorie. Gennem en række spørgsmål omkring, hvad forælderen har fået ud af opholdet, opfordres denne at forstå sig selv i termer af 'før' og 'efter' - men også altid som under vejs. En medarbejder fortæller følgende, om beboernes individuelle målsætninger:

*"Det er ENORMT vigtigt at lave nogle mål med dem. Men det er bare vigtigt også at se, at de mål er foranderlige."* (I1: 20)



Når målene for familiearbejdet sættes individuelt og således hele tiden 'kun' forstås som foreløbige og hermed potentielt foranderlige, 'sættes' en situation, hvor 'barren' kan hæves konstant og det netop herigennem aldrig bliver muligt at perfektionere forældreskabet. Som forælder må man bestandigt gøre 'sit bedste' og således være konstant 'på mærkerne' i en situation, hvor der netop ikke findes nogle faste minimumskrav, og udviklingsmulighederne synes ubegrænsede.

I og med at Familiehusets personale opererer med værtdipluralisme som udgangspunkt for arbejdet - hvor det anerkendes, at der er mange mulige måder at leve et godt liv på - bliver der netop ikke noget endegyldigt mål for udviklingen, og ansvarligt forældreskab synes nærmere at tage form af bestemte refleksionsformer samt løbende udvikling i forhold til egne målsætninger. Det bliver vigtigere at flytte sig end at nå et bestemt sted hen - og det bliver vigtigere at *ville* end at *kunne* (endnu). Herved rækker indsatsen langt ud over selve opholdet i Familiehuset. Det kan derfor synes vanskeligt at 'fange' et klart formuleret familieideal og en samling eksplicite målsætninger, der gennemsyrrer Familiehuset. Familiearbejdets overordnede målsætning synes netop mere 'luftig' end eksempelvis spørgsmål om at læse godnathistorier, begrænse sukkerindtag og at tale med sit barn om tabuiserede forhold: Sådanne forhold udgør snarere punkter, som mange forældre netop opfordres til at flytte sig i forhold til - uden at det hermed (nødvendigvis) er disse punkter, der er af (mest) afgørende betydning, men derimod selve *bevægelsen*.

Det eneste der bliver sikkert i denne situation er, at man som (ansvarlig og ambitiøs) forælder (der vil det bedste for sit barn) aldrig kan tillade sig at 'stå stille'. Herved normaliseres en tilstand af utilstrækkelighed og konstant tvivlrådighed.<sup>41</sup> Forældreskab i Familiehuset synes således produceret gennem 'installationen' af bestemte refleksionsformer og en udviklingsorientering, der påbyder forælderen altid at gøre *sit bedste* - med udsigten til, at man netop aldrig vil opnå perfektion og at refleksionen og udviklingen herved vil tage form af et livslangt projekt.

---

<sup>41</sup> En tilstand som socialpsykolog Lars Dencik netop beskriver som normaltilstanden for forældre i det såkaldte 'postmoderne samfund' (Dencik 1999: 24).

## KONSTRUKTIVISMENS UDFORDRINGER

Som det er fremgået, har dette speciale opereret med et lidt atypisk sammenfald mellem teoretisk optik og genstandsfelt da den pædagogik, jeg har forsøgt at indkredse, i høj grad lader sig informere af nogle af de samme tankegange, som jeg trækker på videnskabsteoretisk. Samlet set bliver der med mine og Familiehusets inspirationskilder tale om en bred samling af socialkonstruktionistiske, poststrukturalistiske, systemiske og narrative tilgange, som jeg her for nemheds skyld vil samle under fællesbetegnelsen *konstruktivisme* (Colin 2003).

Gennem de foregående analyser har jeg bl.a. opholdt mig ved personalets forsigtigheder i forhold til at anvende sproget kategoriserende og definerende samt at fastsætte normer for det gode liv og den 'rigtige' familie. Med de nævnte teoretiske inspirationskilder 'abonneres' der typisk på en eller anden grad af moralsk relativisme, der let kommer i konflikt med den indbyggede normativitet eller retningsbestemthed, som per definition kan hævdes at præge pædagogisk arbejde (Gergen & Gergen 2005: 70; Christensen & Jensen 2005: 10). Det er det heraf opståede 'besvær' (samt personalets håndteringer af dette), jeg her vil kaste et sidste blik på - samt afslutningsvis sætte i relation til mit eget 'besvær' som konstruktivistisk informeret forskersubjekt.

### **Potentiel handlingslammelse, norm-lede & forandring som mål**

Som jeg tidligere har været inde på, tages konstruktivistiske tilgange typisk i anvendelse i en *forstyrrelse* at etablere forståelser - en tænke *mod strømmen* - og der lægges op til at stille spørgsmålstejn ved snart sagt alt. Mens tilgangen på den ene side giver Familiehusets personale mulighed for at nærme sig beboerne på en ikke-dømmende facon samt at vriste dem fri af (uhensigtsmæssige) foretrukne (selv)fortællinger, kan tilgangen samtidig hævdes at vanskeliggøre arbejdet ved netop at problematisere muligheden for at operere med en række gennemgående målsætninger og værdier for arbejdet. I stedet indsættes mere 'luftige' forestillinger omkring *refleksion* og *forandring* som en (nærmest obligatorisk) formålserklæring for arbejde af konstruktivistisk karakter (hvilket - som jeg skal vende tilbage til - således også udgør en formålserklæring, som jeg med dette projekt selv indskriver mig i).

De af perspektivet afføde mange og lange snakke blandt Familiehusets personale omkring hvem, der bør tale med eller om hvem, hvornår og hvordan, problematiseres gentagne gange i mit empiriske materiale. Eksempelvis udbryder en medarbejder under et interview:

*"Så HOLD DA KÆFT, nogle gange så er jeg næsten ved at gå NUTS over alt det der, man skal tale om og alle de ting der, ikke? Kan man ikke bare ARBEJDE, ikke?" (I3: 47)*

Her italesættes 'snak' som noget, der - når det tager overhånd - kan 'blokere' for det pædagogiske arbejde og potentielt handlingslamme personalet.

En anden medarbejder fortæller under et interview om en af disse snakke, der handler om personalets udfordringer i forbindelse med at håndtere deres egen normativitet i relation til arbejdet. Det normative danner her en grænse, som personalet (i første omgang) ikke må overskride:

*"Vi har sådan tit en diskussion om, hvad er normativ tankegang? Og hvornår er vi styret af normativ tilgang eller vores normer, og hvornår skal familierne selv have lov til at definere deres virkelighed? Og det er jo sådan også hele tiden en balancegang [...] fordi der er nogle børn med, der skal sikres." (I2: 26-27)*

Personalet synes her at operere med en forestilling om, at beboerne har ret til deres egne værdier, og at personalet derfor ikke skal 'pådufte' dem deres. Her kommer personalet dog samtidig i vanskeligheder i og med, at de som professionelle har et ansvar, der på sin vis netop udstyrer dem med retten - og pligten - til at *vide bedre* i visse situationer.

### **Midlertidige suspenderinger: Social arv & barnets tarv**

I Familiehusets personalegruppe kommer man således løbende ud i diskussioner omkring, hvornår noget 'blot' er udtryk for personalets normer og værdier, og hvornår noget er så entydigt problematisk, at personalet for børnenes skyld må gribe ind. Netop i relation til børnene synes der i Familiehuset hermed at eksistere en stopklods for den glidebane af moralsk relativisme, som perspektivet potentielt kan medføre.

En medarbejder giver under et interview et eksempel på en typisk situation, hvor personalet kommer ud i interne diskussioner omkring, hvornår de af hensyn til barnets tarv bør bryde ind:

*"Sådan en diskussion som vi har haft, det er for eksempel det der med at rydde op på værelset. Hvornår er det rod? Hvornår skal en familie have lov til at leve i rod og snavsethed? Og alt flyder. Hvornår er det okay, og hvornår er det, vi faktisk går ind og siger, NU ... nu tager det over i forhold til, hvis vi tænker, et barn går rundt i ... og hvornår er det barnet til fare?" (I2: 27)*

Medarbejderen understreger, at mens det med hensyn til rengøringseksemplet for de fleste mennesker er relativt let at forstå, at der her kan være tale om forskellige normer frem for objektive standarder, kan det i andre sammenhænge være noget vanskeligere at få øje på ens egen normativitet. En anden medarbejder fortæller om disse

situationer, hvor det kan være sværere at blande sig uden om, og hvor man som medarbejder kan se sig nødsaget til at gribe ind af hensyn til barnets tarv:

*"Og så er der [...] de forældre, som råber af deres børn og ... giver dem forkert tøj på og giver dem forkert mad og kost og ... Det er måske ikke rigtigt at sige forkert, men altså de har jo faktisk ikke lært andet fra deres egen barndom, tænker jeg mange gange, ikke?" (I3: 15)*

Undervejs i citatet korrigerer medarbejderen sig selv og synes herved at fremvise en bestemt norm for arbejdet: Det er *forkert* at udpege noget som *forkert*. Samtidig har medarbejderen et professionelt ansvar for, at Familiehusets børn ikke under opholdet hverken bliver fejlnærede eller går helt 'skævt' klædt i forhold til klima- og vejrforhold. Som løsning på situationen placerer medarbejderen her forælderen i en form for 'offerrolle', hvor denne i kraft af en bestemt 'social arv' ikke ved bedre, og medarbejderen derfor netop bør bistå forælderen med visse oplysninger. Med henvisning til spørgsmål om *social arv* og *barnets tarv* synes perspektivet hermed midlertidigt 'sat på pause'.

Alligevel argumenterer personalet imod, at der skulle kunne opstilles en række konkrete standarder i forhold til, hvornår 'nok er nok', og personalet må blande sig. Som en medarbejder fortæller, må løsningerne findes i de enkelte situationer:

*"Fordi hvis det bliver bare standard- og paratsvar, BÅDE om det så var normativt eller om det var socialkonstruktivistisk, så er det fuldstændig ligegyldigt, ikke? Altså hvis det bliver en forholden der nærmest ligesom bliver ikke-reflekterende."*  
(I2: 28)

Personalet synes således her at tale en form for 'lokal faglighed' frem, hvor man netop gør en dyd ud af ikke at anvende universalistiske teorier eller metoder, men i stedet retter indsatsen mod de enkelte familier (Villadsen 2004: 241). Dog med det forbehold, at man - når det kommer til spørgsmålet om barnets tarv - *kan* se sig nødsaget til at foretage en midlertidig suspendering af værdipluralismen og fastsætte visse minimumskrav på forældrenes vegne.

### **En poststrukturalists bekendelser**

Ved første øjekast, kan ovenstående fremgangsmåde måske synes en smule inkonsistent. Gransker man situationen nærmere, kan man dog omvendt også hævde, at personalet netop anvender de konstruktivistiske tankegange, når de oplever, at disse *har noget at give* arbejdet i form af refleksion og dertil knyttede forstyrrelsesteknikker. Men at de samtidig - når tankegangen kommer (for meget) i konflikt med Kriminalforsorgens overordnede målsætninger eller med personalets professionelle

ansvar for Familiehusets børn, midlertidigt lægger den på hylden. Hermed undgår de den fare, som jeg indledningsvist beskrev, der kan ligge i at anvende tilgangen som 'verdensbillede' eller 'religion' frem for kritisk strategi, greb eller 'værktøjskasse'. Personalet undgår herved den handlingslammelse, som perspektivet potentielt kan medføre.

Selvom jeg her - med min poststrukturalistiske fundering - sagtens ville kunne argumentere for, at personalets idéer om social arv samt børns behov og rettigheder udgør sociale konstruktioner og således heller ikke kan forstås som entydige eller nødvendige størrelser (men netop som normative vurderingsspørgsmål fra personalets side), undgår personalet dog i deres praksis en handlingslammelse, som jeg ikke selv i samme grad formår af at vige uden om.

Mens nogen måske ville hævde, at nærværende optiksammenfald kan forhindre den fremmedgørende distance, som et sådan perspektiv gerne skulle kunne lægge til og udfordre sin genstand med, er det på den anden side undervejs blevet tydeligt for mig, at netop sammenfaldet har givet mig nogle interessante perspektiver på min egen (forskningsmæssige) praksis, hvor ambitionen bliver at finde (nye) måder at fortælle på, der får (et lille stykke af) verden til at tage sig *anderledes* ud. Således 'spejlet i hinanden' fremstår det pludselig som besynderligt at operere med en forskningsmæssig ambition om, at *forstyrre* andres forståelser - når der netop her bliver tale om at ville *forstyrre* et *forstyrrelsesarbejde*. Med min selvfølgelighedsopløsende tilgang ser jeg således mig selv viklet ind i en argumentation, hvor formålet med nærværende undersøgelse bliver at forstyrre og opløse personalets etablerede forestillinger og herved skabe rum for forandring i relation til personalets pointer om, at alle har brug for at forandre sig.

# AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

*"Vi har alle sammen brug for forandringer i vores liv hele livet igennem."*

(Medarbejder i Familiehuset)

## KONKLUSION

Med afsæt i en poststrukturalistisk optik har jeg i dette speciale indkredset, hvordan forældreskab produceres i Kriminalforsorgens Familiehus, hvor et lille antal dømte forældre bor sammen med deres børn og eventuelle partner under afsoningen og her indgår i et 'forandringssskabende forløb'. Med udgangspunkt i en interesse for, hvordan bestemte former for forældreskab under dette forandringsarbejde henholdsvis hæmmes og fremmes, har jeg gennem deltagerobservation i Familiehuset, interviews med den tværfagligt sammensatte personalegruppe samt indsamling af diverse dokumenter produceret et empirisk materiale, som har udgjort omdrejningspunktet for specialets analyser og diskussioner.

Specialet viser, hvordan Familiehusets personale i deres tilgang til beboerne lægger vægt på at møde den enkelte på en anerkendende og ikke-dømmende facon. Personalet tager således afsæt i en antagelse om, at der findes mange mulige måder at leve et godt liv på, og det tilstræbes at skabe individuelle og fleksible tilbud, som *giver mening* for den enkelte beboer. Forandringsarbejdet søges herved (så vidt muligt) iværksat af frivillighedens vej. Personalets ambitioner rækker *ud over* at bringe forældrene til at handle på bestemte måder *under* selve opholdet i Familiehuset (med mindre det af personalet vurderes, at barnets tarv er i fare). Optimalt set skal forældrene netop også tage de nye livsformer, de her bliver præsenteret for, med sig hjem. Hermed nytter det ikke at 'tvinge' folk til at gøre, hvad man vil have - de skal i stedet bringes til selv at ville det. Gennem begrundelser af regler og retningslinjer i barnets tarv, ressourceorientering, tillid, fortrolighed samt en anerkendelse af, at man af og til kan fejle *trods* sin gode vilje, etableres en *mur af tillid* omkring beboerne. Tillid til at forældre vil forsøge at gøre det bedste for deres børn, når blot de ved, hvad dette er. Og tillid til, at når forældrene først har forstået, hvordan kriminalitet skader familieliv, så vil de finde andre veje.

Personalet 'inviterer' herved forældrene ind i et fælles projekt, hvor man sammen handler med udgangspunkt i barnets tarv. Perfekthedsfacader smides, vanskeligheder italesættes og 'synder' og svagheder bekendes. Herved påtager forældrene sig ansvaret for familiens livssituation og trivsel og indskriver sig i en udviklingshistorie, hvor man som forælder må håndtere tvivlrådighed og følelser af magtesløshed som et grundvilkår. Udviklingsorientering og refleksion udgør herved både familiearbejdets begyndelse og ende - mål og middel. Som forælder vil man således altid være under vejs. Ingen er perfekte, men derfor kan man godt være 'god nok' alligevel - *også* når man som forælder sidder i fængsel. Det handler om at *ville* frem for at kunne (endnu). Forældreskab i Familiehuset produceres således igennem 'installationen' af bestemte refleksionsformer og en udviklingsorientering, der påbyder forælderen altid at gøre *sit bedste* - med udsigten til, at man netop aldrig vil kunne opnå perfektion. Refleksion og udvikling tager hermed form af et livslangt projekt.

## POSTLUDIUM EN DRÅBE I HAVET

*I Danmark anslås der konstant at være over 4000 børn af fængslede. På verdensplan er det uvist hvor mange børn, der har fængslede forældre og i den forstand indirekte rammes af fængselsstraf. Det anslås dog, at der for EU's vedkommende er tale om mere end 700.000 børn årligt der har forældre i fængsel samt at antallet af børn af fængslede alene i USA (hvor fangebefolkningen er steget markant gennem de senere år) er nået op på over 1,7 millioner (Smith & Jacobsen 2010: 28). Skønt ikke alle børn er lige stærkt knyttet til deres fængslede forældre, griber fængslingen for mange børns vedkommende voldsomt ind i familielivets organisering med alvorlige følger for barnet (ibid.: 9).*

*På en stille villavej i Lyngby ligger Familiehuset, hvor fem familier ad gangen får mulighed for at leve sammen og indgå i familiebehandling, mens den ene eller begge forældre afsoner en dom. For de resterende familier i Danmark, hvor en forælder enten sidder varetægtsfængslet eller er blevet idømt en fængselsstraf, er mulighederne for at undgå adskillelse mellem forældre og børn stærkt begrænsede. For nogle få familiers vedkommende medbringes børn på op til tre år i fængsler, hvor forholdene ikke er indrettet hertil (ibid.: 201). For langt de fleste familier betyder fængselsstraffen dog, at familiens medlemmer for en kortere eller længere periode adskilles - og for børn i eneforsørgerfamilier, at de må anbringes uden for hjemmet. Selvom der er sket meget inden for den danske Kriminalforsorg gennem de senere år m.h.t. indretning af børnevenlige besøgslokaler mv., påpeges det ofte, at Kriminalforsorgens forhold langt fra er optimale for tilknytningen mellem fængslede forældre og deres børn (ibid.: 166).*

*Statistisk set har børn af fængslede større risiko end andre børn for senere i livet at havne i fængsel, og disse børns fængslede forældre vil - såfremt de ikke bevarer en tilknytning til familien 'uden for murene' - være mere tilbøjelige til at begå ny kriminalitet efter løsladelsen (ibid.: 181; Det Kriminalpræventive Råd: 3). Det er bl.a. sådanne utilsigtede følgevirkninger af fængselsstraf, som Familiehuset ved Pension Engelsborg forsøger at foregribe.*



## LITTERATUR

### A

- Andersen, Niels Åkerstrøm (2003): *Borgerens kontraktliggørelse*. Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, Tom (1996): *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. Dansk Psykologisk Forlag.

### B

- Bjerg, Helle & Knudsen, Hanne (2007): Uden straf, ingen skole - Brud og kontinuitet i skolens magtformer. I: Kofoed, Jette & Staunæs, Dorte (red.): *Magtballader - 14 fortællinger om magt, modstand og menneskers tilblivelse*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Borch, Christian (2005): *Kriminalitet og magt*. Forlaget Politisk Revy.
- Børnerådet (red.) (2002): *Børnekonventionen i Danmark*. Børnerådet.

### C

- Christensen, Else (1999): *Forældre i fængsel - En undersøgelse af børns og forældres erfaringer*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Gerd (2005): Ethiske konstruktioner i det kvalitative forskningsinterview. I: Jensen, Torben Bechmann & Christensen, Gerd (red.): *Psykologiske & pædagogiske metoder. Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. Roskilde Universitetsforlag.
- Christensen, Gerd (2003): Konstruktionernes grænse. I: *Nordiske Udkast*. Nr. 2/03.
- Christensen, Gerd & Jensen, Torben Bechmann (2005): Ekskursion i et postmoderne metodelandskab. I: Jensen, Torben Bechmann & Christensen, Gerd (red.): *Psykologiske & pædagogiske metoder. Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*. Roskilde Universitetsforlag.
- Christie, Nils (2004): *En passende mængde kriminalitet*. Hans Reitzels Forlag.
- Colin, Finn (2003): *Konstruktivisme*. Roskilde Universitetsforlag.
- Cruikshank, Barbara (1993): Revolutions within: self-government and self-esteem. I: *Economy and Society*, Volume 22, number 3.

### D

- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990): Positioning: The Discursive Production of Selves. I: *Journal for the Theory of Social Behaviour*, Vol. 20, no. 1.
- Dencik, Lars (1999): Fremtidens børn - om postmodernisering og socialisering. I: Dencik, Lars & Jørgensen, Per Schultz: *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Hans Reitzels Forlag.
- Dencik, Lars, Jørgensen, Per Schultz & Sommer, Dion (2008): *Familie og børn i en opbrudstid*. Hans Reitzels Forlag.
- Det Kriminalpræventive Råd (2005): *Fængsledes børn - en udsat gruppe*.

- Direktoratet for Kriminalforsorgen (2010): *Kriminalforsorgen - Kort og godt*. Brochure som kan downloades på Kriminalforsorgens hjemmeside.
- Direktoratet for Kriminalforsorgen (2008): *Kriminalforsorgens principprogram*. Brochure som kan downloades på Kriminalforsorgens hjemmeside.

## F

- Fendler, Lynn (2001): *Educating Flexible Souls. The Construction of Subjectivity through Developmentality and Interaction*. I: Hultquist, Kenneth & Dahlberg, Gunilla (red.): *Governing the Child in the New Millenium*. Routledge.
- Foucault, Michel (2002): *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*. DET lille FORLAG.
- Foucault, Michel (2001): *Questions of Method*. I: Faubion, James D. (red.): *Power - Essential Works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*. Allen Lane Penguin Books.
- Foucault, Michel (1994): *The Subject and Power I: Power - Essential works of Foucault 1954-1984, Vol. 3*. Penguin Books.

## G

- Gergen, Kenneth J. (2000): *Det mættede selv. Identitetsdilemmaer i nutiden*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary (2005): *Social konstruktion. Ind i samtalen*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Goffman, Erving (1967): *Anstalt og menneske*. Jørgen Paludans Forlag.

## H

- Halmø, Inge (2008): *Resocialisering med familiebehandling. Afrapportering over erfaringerne med implementering af Familiebehandling i Kriminalforsorgen i perioden 1. juni 2005 - 1. juni 2008*. Kan findes på internetadressen: [www.halmoeus.dk/PDF/rapporten\\_samlet.html](http://www.halmoeus.dk/PDF/rapporten_samlet.html).
- Hansen, Nanna Koch (2010): *Hvad anerkender den anerkendende pædagogik?* I: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, nr. 3.
- Hansen, Rasmus Præstemand (2009): *Autoboys.dk*. Phd-afhandling ved Pædagogik, Københavns Universitet.
- Hasse, Cathrine (2002): *Kultur i bevægelse. Fra deltagerobservation til kulturanalyse - i det fysiske rum*. Samfundslitteratur.

## J

- Jacobsen, Michael Hviid & Kristiansen, Søren (2006): *Farligt feltarbejde - etik og etnografi i sociologien*. Aalborg Universitetsforlag.
- Järvinen, Magaretha (2004): *Alkoholfortællinger i et institutionelt landskab*. I: Järvinen, Magaretha & Mik-Meyer, Nanna: *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag.

- Järvinen, Magaretha & Mik-Meyer, Nanna (2005): Observationer i en interaktionistisk begrebsramme. I: Järvinen, Magaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter.*
- Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse - som teori og metode.* Samfundslitteratur.

## K

- Kjørup, Søren (2000): Er sandheden blot en social konstruktion? En kritisk præsentation og diskussion af diskursanalysen og især af dens socialkonstruktionistiske grundlag. I: *Norsk Medietidsskrift* nr. 2/00.
- Knudsen, Hanne (2010): *Har vi en aftale? Magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie.* Nyt fra samfundsvidenskaberne.
- Kofoed, Jette (2007): Ansvar for egen elevhed. Suspensive komparationer på arbejde. I: Kofoed, Jette & Staunæs, Dorte (red.): *Magtballader – 14 fortællinger om magt, modstand og menneskers tilblivelse.* Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Kofoed, Jette (2004): *Elevpili: Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen.* Ph.d.-afhandling ved Institut for Psykologi, Danmarks Pædagogiske Universitet
- Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Kathrine (1999): *Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetodik.* Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, Steinar (1997): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview.* Hans Reitzels Forlag.

## M

- Mik-Meyer, Nanna (2004): *Dømt til personlig Udvikling.* Hans Reitzels Forlag.
- Mik-Meyer, Nanna & Järvinen, Magaretha (2005): Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. I: Järvinen, Magaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter.*
- Molbech, Anne Mette (2009): *De dømtes børn. En historie om familiehuset Pension Engelsborg.* Kriminalforsorgen.

## N

- Nielsen, Klaus (2005): Frelserpædagogik og selvrealisering - moderne bekendelsesformer i dansk pædagogik. I: Brinkman, Svend & Eriksen, Cecilie (red.): *Selvrealisering - Kritiske diskussioner af en grænseløs udviklingskultur.* Klim.

## P

- Pension Engelsborg (2010): *Kriminalforsorgens Familiehus. Et tilbud til dømte med børn.* Kriminalforsorgen.

## R

- Roug, Pernille (2003): *Marte Meo i praksis. Bedre samspil ved egen kraft.* Socialpædagogisk bibliotek.

## S

- Simonsen, Dorthe Gert (1996): Som et stykke vådt sæbe mellem fedtede fingre - køn og poststrukturalistiske strategier. I: *Kvinder, køn og forskning*, nr. 2.
- Smith, Peter Scharff (2003): *Moralske hospitaller. Det moderne fængselsvæsens gennembrud 1770-1870.* Forum.
- Smith, Peter Scharff & Jacobsen, Janne (2010): *Når straffen rammer uskyldige. Børn af fængslede i Danmark.* Gyldendal.
- Staunæs, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv.* Forlaget samfundslitteratur.
- Staunæs, Dorthe & Søndergaard, Dorte (2005): Interview i en tangotid. I: *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter.* Hans Reitzels Forlag.
- Stormhøj, Christel (2006): *Poststrukturalismer - Videnskabsteori, analysestrategi, kritik.* Forlaget Samfundslitteratur.
- Søndergaard, Dorte Marie (2005): At forske i komplekse tilblivelser. I: Jensen, Torben Bechmann & Christensen, Gerd (red.): *Psykologiske og pædagogiske metoder.* Roskilde Universitetsforlag.
- Søndergaard, Dorte Marie (2002): Subjektivering og desire – begreber på empirisk arbejde i academia. I: *Psyke & Logos*, 23.
- Søndergaard, Dorte Marie (2006): *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i Akademia.* Museum Tusulanums Forlag.

## V

- Villadsen, Kaspar (2004): *Det sociale arbejdes genealogi - Om kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker,* Hans Reitzels Forlag.
- Vitger, John (1997): Winnicotts paradokser. Perspektiver på dialektikken i den terapeutiske proces. I: Gammelgaard, Judy & Lunn, Susanne (red.): *Om psykoanalytisk kultur: Et rum for refleksion.* Dansk Psykologisk Forlag.

## W

- White, Michael (2006a): *Narrativ teori.* Hans Reitzels Forlag.
- White Michael (2006b): *Narrativ praksis.* Hans Reitzels Forlag.

## BILAG 1: ABSTRACT

From a poststructuralist perspective, this master's thesis applies the methodological techniques of participant observation, interview, and document analysis in the exploration of how parenthood is produced in certain ways in the Danish Prison Service's *Family House*. The Family House makes it possible for parents, who are convicted of criminal acts, to move in with their children (and their partner) and take part in family therapy while serving their sentences. During their stay, parents can carry on working or studying outside of the institution, as well as taking their children to school or day care. By this alternative kind of imprisonment, hopes are, that negative side effects of imprisonment can be avoided, and that these families can be given the opportunity of a life without crime.

This study shows how members of staff in the Family House are inspired by social constructionist, appreciative, systemic, and narrative ways of thinking, and how these theories have an impact on how staff perceive the inmates: Staff members make an effort to relate to the inmates in a non-judgemental manner, acknowledging, that there are many possible ways to lead a good life. A qualitatively different relationship than that of prisoner and guard is set here: A *wall of trust* surrounds the families instead of the walls and fences of a more traditional prison. Parents are invited to join into a shared project, working together with members of staff to ensure the rights and needs of their children. Parents are talked into being as responsible individuals, who - wanting only the best for their children - are willing to always be alert to their needs. A way of thinking is installed, in which no parent will ever perfect: Reflection and development thus become a life long project.

## BILAG 2: SAMARBEJDSAFTALE

### Aftale vedr. speciale omhandlende 'Familiehuset' ved Pension Engelsborg

Nanna Koch Hansen, pædagogikstuderende ved Københavns Universitet, skriver i perioden 1. oktober 2010 til 1. maj 2011 speciale omhandlende 'Familiehuset' ved Pension Engelsborg.

Dette sker på opfordring af Straffuldbydelseskontoret, Direktoratet for Kriminalforsorgen, som ønsker at få nærmere belyst det arbejde, der foregår i Familiehuset, ud fra en pædagogisk vinkel. Inden for denne ramme har Nanna frie hænder til at udforme den undersøgelse, hun ønsker.

Som et led i arbejdet vil Nanna foretage observationer i Familiehuset samt interviewe medlemmer af personalegruppen.

Nanna vil løbende orientere Straffuldbydelseskontorets medarbejder, Anita Rønneling, om hvordan projektet skrider frem.

Straffuldbydelseskontoret vil pr. 1. maj 2011 få adgang til det færdige speciale.

Studerende:

Nanna Koch Hansen

1/11-10 Nanna Koch Hansen

Vejleder, Københavns Universitet:

Gerd Christensen

1/11-10 Gerd Christensen

Straffuldbydelseskontoret, DFK:

Anita Rønneling

9/11-10 Anita Rønneling

## BILAG 3: INTERVIEWGUIDE

	<p>Vil du starte med helt overordnet at fortælle mig lidt om, hvad Familiehuset er for et sted?</p>
Menneskesyn	<p>Hvad er det for nogle mennesker, der bor her i Familiehuset? (særlige problemer/behov?)</p>
Inklusion/eksklusion	<p>Hvordan foregår visitationen? Ud fra hvilke kriterier?</p> <p>Har I regler for beboerne, der ikke må brydes? Hvilke?</p> <p>Hvad skal der til, for at nogen bliver smidt ud af Familiehuset? Er det noget, I har oplevet?</p> <p>Har I andre sanktionsmuligheder?</p>
Målsætninger	<p>Hvad vil I gerne opnå her i Familiehuset? Hvad er Jeres målsætninger for arbejdet?</p> <p>Der står på Jeres hjemmeside, at I har fokus på at udvikle 'forældrevenen'? Hvad vil det sige?</p> <p>Hvordan foregår det her med, at beboerne skal sætte deres egne mål? Kan kommunen eller personalet også opstille mål for beboerne?</p> <p>Har I oplevet, at der har været uenighed omkring målsætningen? At I ikke har kunnet blive enige med f.eks. beboeren om, hvad der kan forstås som relevante målsætninger?</p> <p>Hvad kunne være konkrete eksempler på mål, som beboerne arbejder sig hen imod?</p>
Arbejdsmetoder (Herunder lærings og udviklingsforståelse)	<p>Hvordan forsøger I at opnå disse mål? Vil du prøve at beskrive Jeres arbejdsmetoder?</p> <p><i>Særligt behandlere:</i> Kan du fortælle mig noget mere om, hvad er familiebehandling for noget? Hvordan foregår det helt konkret?</p> <p><i>Særligt behandlere:</i> I har fortalt mig, at I er optagede af socialkonstruktivisme og narrativitetsteori i Jeres arbejde. Kan du fortælle mig lidt mere om, hvordan I helt konkret arbejder</p>

<p>Sprogets betydning</p>	<p>med det? Kan du give eksempler?</p> <p>Hvad er ideen med aktiviteter som f.eks. at afholde fællesspisning, tage i Tivoli eller lave græskarhoveder?</p> <p>Det er flere gange blevet nævnt, at I under de forskellige aktiviteter observerer familien. Kan du sige lidt om hvordan I gør? Hvad kigger I f.eks. efter?</p> <p>Jeg har lagt mærke til, at I typisk spørger forælderen om lov, før I foretager Jer noget med børnene, ligesom I ikke selv vil give børnene lov til noget, hvis de spørger Jer, men opfordrer dem til at spørge forælderen. Hvad gør I Jer af tanker omkring det?</p> <p>I forbindelse med Jeres snak om tillid, blev det flere gange nævnt, at I har valgt at anlægge en 'anerkendende tilgang'. Kan du fortælle lidt om, hvad det går ud på?</p> <p>Hvad er tanken med, at familierne skal bo sammen?</p> <p><i>Særligt behandlere:</i> Du nævnte den anden dag, at du havde snakket med et barn om værdien af at snakke om ting. Hvordan hjælper det at snakke? Samtale som behandling.</p> <p>Da vi var på tur til tivoli fortalte en af Jer medarbejdere mig noget om, at I tidligere har haft en del obligatoriske udflugter, men nu for en tid forsøger Jer med at gøre udflugter frivillige. Kan du sige lidt mere om det?</p> <p>På Jeres opslagstavle står der skrevet: "At blive forstået for at kunne forstå." Ved du hvor citatet kommer fra, hvem der har skrevet det på opslagstavlen og hvad tanken er med det?</p> <p>Mens jeg har været her har jeg fået indtryk af, at I gør Jer en del tanker omkring hvilke ord I bruger. Kan du sige noget om hvordan kan det være at I f.eks. kalder folk her for beboere, frem for indsatte?</p> <p><i>Særligt behandlere:</i> På et af de møder, jeg har været med til, blev der talt om vigtigheden af ikke at tale i definitioner og absolutter. Kan du sige noget mere om det?</p> <p><i>Særligt behandlere:</i> Jeg har hørt om, hvordan I har diskuteret hvorledes behandlingsbegrebet måske kan lyde skræmmende og at I derfor i Jeres nye brochure har overvejet, at kalde det noget andet. Kan du sige noget mere om det?</p> <p><i>Særligt behandlere</i> Jeg har hørt om, at der har været uenighed i</p>
---------------------------	---



<p>Faglige dilemmaer</p>	<p>personalegruppen omkring brugen af ordet 'kontrakt' i forbindelse med familiens opstilling af målsætninger for opholdet. Hvad går den diskussion ud på?</p> <p>Oplever du nogle dilemmaer forbundet med dit arbejde? F.eks. i forbindelse med både at skulle varetage en hjælpe- og en kontrolfunktion? Eller at skulle varetage forskellige roller som både behandler og pædagog? Dvs. både foranstalte i et fortroligt rum i behandlingsøjemed og være del af en hverdag? Kan du sige noget mere om det?</p>
<p>Historier</p>	<p>Kan du fortælle en solstrålehistorie, hvor op ophold her i Familiehuset har været en succes? Kan du ligeledes give eksempler på det modsatte? Hvad gik godt og hvad gik galt?</p>
<p>-----</p> <p>DØGNMEDARBEJDERE</p>	<p>-----</p> <p>Hvad er din opgave i relation til Familiehuset? Hvad indebærer det, at være kontaktperson? Hvad har du for arbejdsopgaver i den forbindelse?</p> <p>Hvad er det for nogle mennesker, der bor i Familiehuset? Børn som voksne.</p> <p>Hvad er det for nogle mennesker, der arbejder i Familiehuset?</p> <p>Hvad er målet med et ophold i Familiehuset?</p> <p>Hvem sætter målsætningerne? Hvordan? Kan der opstå konflikt i forbindelse hermed?</p>

## BILAG 4: SAMLET EMPIRISK MATERIALE

### **Deltagerobservationsnoter** i forbindelse med:

- 1. og 2. visitationssamtale
- Indflytningsdag for ny familie (herunder velkomst, kagespisning, gåtur/rundvisning i området, indkøb i Netto, tur på legeplads mm.)
- Indkøb af juletræ
- Intern sparring omkring samtaleteknik ved familiesamtaler
- Julebagedag
- Madlavning og fællesspisning i hhv. Hovedhuset og Familiehuset
- 'Overlap' mellem døgnet medarbejdere
- Personalefrokoster og kaffepauser
- Personalemøde (forberedelse til indflytning af ny familie)
- Personalets 'beboergennemgang'
- Pædagogisk dag
- Udflugt til Tivoli

### **Interviewudskrifter** af:

- Interview med familiebehandler 1
- Interview med familiebehandler 2
- Interview med pædagog
- Interview med socialrådgiver
- Interview med to døgnet medarbejdere (socialrådgiver og fængselsbetjent)

### **Dokumentmateriale** i form af:

- Brochure om Familiehuset (til uddeling blandt socialrådgivere og indsatte i landets fængsler)
- Formålsbeskrivelser for en del af Familiehusets aktiviteter
- Udskrifter fra Pension Engelsborgs og Familiehusets hjemmeside (om stedets historie, arbejdsmetoder, reglement mv.)
- Skemaer til udfyldelse i forbindelse med beboeres til- og fraflytning